

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Αθλητικές σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία,
Ανθρωπολογία (ΑΣΚ)

Διπλωματική Εργασία

Πολιτιστικοί σύλλογοι, παραδοσιακοί χοροί και συσσωματώσεις
στο Δήμο Κοζάνης από το 2000 έως και σήμερα.

Σοφία Σταμουλά

Επιβλέπων καθηγητής: Ευάγγελος Τζούκας

Κοζάνη, Ιανουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίας στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Πολιτιστικοί σύλλογοι, παραδοσιακοί χοροί και συσσωματώσεις
στο Δήμο Κοζάνης από το 2000 έως και σήμερα.

Σοφία Σταμουλά

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Ευάγγελος Τζούκας

ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Αλεξάνδρα Πατρικίου

ΣΕΠ ΕΑΠ

Κοζάνη, Ιανουάριος 2023

Στο σύζυγό μου Δημήτρη Νεβεσκιώτη και στις κόρες μου Δέσποινα, Θεοδώρα, Γεωργία.

Για το μεταπτυχιακό αυτό πρόγραμμα ευχαριστώ όλους τους καθηγητές και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ευάγγελο Τζούκα που με στήριξε ψυχολογικά και μου πρόσφερε την πολύτιμη εμπειρία και καθοδήγησή του, την Αντιπεριφερειάρχη Νέας Γενιάς, Αθλητισμού και Πολιτισμού Δυτικής Μακεδονίας κα Όλγα Πουταχίδου και όλα τα μέλη των πολιτιστικών συλλόγων που επικοινωνήσαν μαζί μου παρέχοντας εξαιρετικές πληροφορίες για τη λειτουργία τους.

Περίληψη

Η δημιουργία, η ανάπτυξη και ο πολλαπλασιασμός των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης από το 2000 έως και σήμερα αποτέλεσε το κίνητρο για την εκπόνηση αυτής της εργασίας. Στόχος της εργασίας είναι η προσπάθεια να καταγραφούν όλοι οι πολιτιστικοί σύλλογοι και στη συνέχεια να ταξινομηθούν και να κατηγοριοποιηθούν προκειμένου να αναδειχθεί το πολιτισμικό νόημα που προσδίδουν τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτούς, αλλά και οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους διαμορφώνοντας τυπικές συλλογικότητες.

Πηγές της έρευνας αποτέλεσαν τα καταστατικά των σωματείων, τα αρχεία των συλλόγων, η διαδικτυακή έρευνα, η τηλεφωνική επικοινωνία κλπ. Αρχικά, αφού έγινε μια σύντομη αναφορά στην ιστορική συγκρότηση, στα δημογραφικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής, επιχειρήθηκε η ποσοτική καταγραφή, η περιγραφή και η ταξινόμηση σε θεματικές κατηγορίες των συλλόγων με βάση τις εθελοντικές συσσωματώσεις που αναπτύχθηκαν σ' αυτούς με σκοπό να διαχειριστούν τη μνήμη, την καταγωγή και τη νοσταλγία τους, παράγοντας ταυτόχρονα πολιτισμό.

Η έρευνα επικεντρώθηκε στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και στην προέλευσή τους, οι οποίοι αποτελούν βασική παράμετρο του πολιτιστικού χαρακτήρα των συλλόγων και ολοκληρώθηκε με την καταγραφή τριών πολιτιστικών δρώμενων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή σε διαφορετικές χρονικές περιόδους του έτους και αναβιώνονται από τους πολιτιστικούς συλλόγους συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στις εθελοντικές συσσωματώσεις μιας κοινωνίας, αλλά και στη δημιουργία και αλληλεπίδραση κοινωνικών δικτύων διατηρώντας ζωντανή την παράδοση και τη συλλογική μνήμη.

Λέξεις – Κλειδιά

Κοζάνη, Δημόσια Κοινωνικότητα, Σύλλογοι, Παραδοσιακοί χοροί, Δρώμενα, Ομογενοποίηση

Cultural associations, traditional dances and organized groups in municipality of Kozani from 2000 till now.

Sophia Stamoula

Abstract

The creation, the development and the proliferation of many cultural associations in the Municipality of Kozani since 2000 till today has been the main motivation of this paper. The main goal of this study is the effort to register all the cultural associations and then to classify and categorize them so as to highlight the cultural meaning being added to them by all the people who choose to participate in these associations as well as their relationships that help form typical collectives.

The sources of this study were the charters of these clubs, the archives of the associations, online research, telephone communication etc. Firstly, after a brief report on the historical composition, on the demographic and geographic characteristics of the area, a quantitative register was attempted, as well as the description and the classification of every association's thematic category based on voluntary aggregation that has been developed in order to administer the memory, the origin and the nostalgia, producing culture in the same time.

This study was focused on traditional Greek dances and their origins, that constitute a significant factor to the cultural character of these associations and was completed by registering three cultural events that take place in the region during different periods of the year and are revived by the cultural associations, contributing this way to the voluntary aggregations of a society as well as to the creation and the interaction of social networks saving the tradition and the collective memory alive.

Keywords

Kozani, Public sociability, Associations, Traditional dances, Events, Homogenization

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	Error! Bookmark not defined.
Κατάλογος Πινάκων	ix
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	x
Εισαγωγή	1
1. Εισαγωγικές έννοιες	3
1.1. Πολιτιστικοί σύλλογοι και δημόσια κοινωνικότητα	3
1.2. Το νομικό πλαίσιο που διέπει την ίδρυση και τη λειτουργία των συλλόγων	4
1.3. Πολιτιστικοί σύλλογοι και τοπική ανάπτυξη	6
1.4. Ο χορός, η εξέλιξή του και η συσχέτισή του με τη λαϊκή ταυτότητα	7
1.4.1. Ο χορός	7
1.4.2. Η εξέλιξη του χορού	9
1.4.3. Ελληνικός παραδοσιακός χορός και τεχνικές του σώματος	10
1.4.4. Οι παραδοσιακοί χοροί του Δήμου Κοζάνης	12
2. Μελέτη Περίπτωσης «Δήμος Κοζάνης»	16
2.1. Η φυσιογνωμία της περιοχής-Γεωγραφικά στοιχεία	16
2.2. Ιστορικά στοιχεία	17
2.3. Ο Δήμος Κοζάνης και η δομή του	18
2.4. Νομικό πλαίσιο Δήμου Κοζάνης	19
3. Πολιτιστικοί σύλλογοι Δήμου Κοζάνης	22
3.1. Πολιτιστικοί σύλλογοι Δήμου Κοζάνης	22
3.2. Αναλυτική καταγραφή πολιτιστικών συλλόγων της πόλης της Κοζάνης με χορευτικά τμήματα	27

3.2.1. Καταστατικό Πολιτιστικού Συλλόγου «Κρεβατάκια».....	27
3.2.2. Καταγραφή και χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης με χορευτικά τμήματα.....	31
4. Πολιτιστικά δρώμενα.....	53
4.1. Δρώμενα και πολιτιστικοί σύλλογοι.....	53
4.2. Ιστορικά στοιχεία- Η Κοζανίτικη Αποκριά και οι Φανοί.....	54
4.2.1. Οι Φανοί της Κοζανίτικης Αποκριάς.....	56
4.2.2. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθιμικού δρώμενου των Φανών.....	58
4.3. Οι Λαζαρίνες του Τσιαρτσιαμπά Κοζάνης.....	59
4.3.1. Ιστορικά, γεωγραφικά και λαογραφικά στοιχεία.....	59
4.3.2. «Οι Λαζαρίνες». Περιγραφή του εθίμου.....	61
4.3.3. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθιμικού δρώμενου των Λαζαρίνων.....	63
4.4. Οι Μωμόγεροι ή Μωμογέρεα	65
4.4.1. Ιστορικά στοιχεία του δρώμενου των Μωμόγερων.....	66
4.4.2. «Οι Μωμόγεροι». Περιγραφή του εθίμου.....	67
4.4.3. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθιμικού δρώμενου των Μωμόγερων.....	68
5. Πολιτιστικοί σύλλογοι, παραδοσιακοί χοροί και ομογενοποίηση του πληθυσμού.....	70
5.1. Συσσωματώσεις και ομογενοποίηση του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης.....	70
Συμπεράσματα.....	76
Βιβλιογραφία.....	83
Παράρτημα 1.....	90

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Πολιτιστικοί Χορευτικοί Σύλλογοι Κοζάνης.....	33
Πίνακας 2 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Φανοί Κοζάνης.....	36-37
Πίνακας 3 Εθνοτοπικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι.....	39-40
Πίνακας 4 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Κοζάνης.....	44-45
Πίνακας 5 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Αιανής.....	46-47
Πίνακας 6 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελίμειας.....	48
Πίνακας 7 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελλησπόντου.....	51
Πίνακας 8 Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Δημ. Υψηλάντη.....	52

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΑΚ	Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο
ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ	Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
Ε.Μ.Α.Σ.	Εκπολιτιστικός Μορφωτικός & Αθλητικός Σύλλογος
ΖΕΠ	Ζώνη Ενεργού Πολεοδομίας
Ο.Α.Π.Ν.	Οργανισμός Αθλητισμού Πολιτισμού & Νεολαίας
Ν.	Νόμος
ΤΕΦΑΑ	Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού
ΦΕΚ	Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι τα κοινωνικά δίκτυα με τη μορφή εθελοντικών συσσωματώσεων απασχόλησαν εδώ και δεκαετίες τους κοινωνικούς επιστήμονες και τους ιστορικούς, οι οποίοι επιχείρησαν να τις προσεγγίσουν και να τις κατηγοριοποιήσουν ανάλογα με το είδος της δράσης τους και τα αιτήματά τους. Οι εθελοντικές συσσωματώσεις αποτελούν τυπικές ιδιωτικές συλλογικότητες που διακρίνονται για την εθελοντική δράση των μελών τους, τα οποία αυτοδιοικούνται χωρίς να αποσκοπούν στο κέρδος (Αβδελά, 2015:11). Επίσης, αποτελούν ιδιαίτερες μορφές δόμησης και ιεραρχημένης οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν αυθόρμητα και απροσχεδίαστα κυρίως στις γειτονίες, στις κοινότητες αλλά και στους χώρους εργασίας. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η ταύτισή τους με τα μεσαία στρώματα και η ανάπτυξη τους μέσα από τυπικές και άτυπες εκδοχές συλλογικής δράσης που αλλάζουν στο χρόνο διαμορφώνοντας νέα κοινωνικά δίκτυα και συλλογικές υποκειμενικότητες (Αβδελά, 2015:11).

Στην πρώτη ενότητα, λοιπόν, της παρούσας εργασίας, επιχειρείται η προσέγγιση των βασικών εννοιών της δημόσιας κοινωνικότητας, της εφαρμογής της και των πλεονεκτημάτων της μέσα από τις εθελοντικές συσσωματώσεις που αναπτύσσονται γενικά σε σωματεία και ειδικότερα σε πολιτιστικούς συλλόγους. Επιπλέον, καταγράφεται το νομικό πλαίσιο που διέπει την ίδρυση και τη λειτουργία των συλλόγων καθώς και τη συσχέτισή τους με την τοπική ανάπτυξη. Επιχειρείται, επίσης, μια εκτενής αναφορά στο χορό, τη Χορολογία και την εξέλιξή τους στο χώρο και στο χρόνο, καθώς και τη συσχέτισή τους με τη λαϊκή ταυτότητα και παράδοση.

Στη δεύτερη ενότητα γίνεται μια αναφορά στα ιστορικά, δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του Δήμου Κοζάνης προκειμένου να αποτυπωθεί η ανάπτυξη και η εξέλιξη των πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής καθώς και η δημόσια κοινωνικότητα που αναπτύχθηκε μέσα σ' αυτούς, παράλληλα με την εξέταση των κοινωνικών, οικονομικών, γεωπολιτικών και πολιτισμικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή.

Στην τρίτη ενότητα της εργασίας γίνεται η καταγραφή όλων των πολιτιστικών συλλόγων με σημείο αναφοράς το έτος ίδρυσής τους, την έδρα τους και την επωνυμία τους. Ακολουθεί, έπειτα, η ταξινόμηση και η θεματική κατηγοριοποίηση τους με βάση τον τόπο προέλευσης των μελών τους αλλά και των ελληνικών παραδοσιακών χορών που διδάσκονται σ' αυτούς.

Στην τέταρτη ενότητα η μελέτη επικεντρώνεται στα τρία μεγαλύτερα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής που αναβιώνονται από τους πολιτιστικούς συλλόγους και που παρά το γεγονός ότι έχουν διαφορετικό ύφος, αντικείμενο και τόπο προέλευσης, κατορθώνουν να συσπειρώσουν και να

οργανώσουν τους κατοίκους του Δήμου Κοζάνης σε τέτοιο βαθμό που να δημιουργούνται κοινωνικές σχέσεις και συλλογικότητες που μένουν αναλλοίωτες στο χρόνο. Δίδεται, μάλιστα, ιδιαίτερη έμφαση στο πως αυτά συνέβαλαν με το διαφορετικό ύφος και τη διαφορετική προέλευσή τους στη κοινή συλλογική δράση ατόμων με διαφορετική καταγωγή και διαφορετικά ήθη και έθιμα.

Στην πέμπτη και τελευταία ενότητα, περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο οι νεοφερμένες πληθυσμιακές ομάδες που εγκαταστάθηκαν στην πόλη της Κοζάνης και στην ευρύτερη περιοχή της, αναζήτησαν νέους διαφορετικούς τρόπους κοινωνικής οργάνωσης και σύνδεσης με τους ντόπιους κατοίκους με σκοπό να αφομοιωθούν στο νέο τους περιβάλλον και να ζήσουν αρμονικά στη νέα τους πραγματικότητα. Περιγράφεται, επίσης, η συμβολή των πολιτιστικών συλλόγων και των παραδοσιακών χορών στη δημιουργία ισχυρών δεσμών μεταξύ των ντόπιων και των νεοφερμένων κατοίκων καθώς και στη διατήρηση των δεσμών των τελευταίων με την ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Σε γενικές γραμμές, στόχος της παρούσας εργασίας είναι η κοινωνιολογική χαρτογράφηση των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης και η κατανομή τους σε πόλεις και χωριά καθώς και η τοποθέτησή τους στην κλίμακα των μικρών και μεγάλων περιοχών εντοπίζοντας και συσχετίζοντας την καταγωγή των κατοίκων τους με τους παραδοσιακούς χορούς που διδάσκονται σ' αυτούς αλλά και με τα πολιτιστικά δρώμενα που αναβιώνονται κάθε χρόνο απ' αυτούς. Σημαντικό σημείο της έρευνας είναι η ανακάλυψη και η διαπίστωση ότι μέσα από τη δράση των πολιτιστικών συλλόγων οι κάτοικοι μιας περιοχής ενώνονται και αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο της συλλογικής δράσης στο δημόσιο χώρο δημιουργώντας διαφορετικές μορφές δημόσιας κοινωνικότητας.

1 Εισαγωγικές έννοιες

1.1. Πολιτιστικοί σύλλογοι και δημόσια κοινωνικότητα

Σύμφωνα με την Αβδελά (2015), πηγή της κοινωνικότητας υπήρξε το έργο του κοινωνιολόγου Γκέοργκ Ζίμελ, ο οποίος μιλούσε για τις σχέσεις που φτιάχνει ένα άτομο με τ' άλλα δημιουργώντας ένα παιχνίδι με ποικίλες μορφές. Ο Ζίμελ θεωρούσε την κοινωνική αλληλόδραση αναπόσπαστα δεμένη με την πολιτισμική διαφοροποίηση και αντιλαμβανόταν την κοινωνικότητα ως πολύμορφη και πολυδυναμική έννοια που αναπτυσσόταν σε πολλαπλά κοινωνικά δίκτυα και επηρεαζόταν από το κοινωνικό περιβάλλον και την ιστορική περίοδο παίρνοντας διάφορες πολιτισμικές μορφές. Από τη δεκαετία του 1990 και μετά οι ανθρωπολόγοι χρησιμοποιούν την έννοια κοινωνικότητα ως μία δράση που παράγει κοινωνικές σχέσεις με διαφορετικές πολιτισμικές έννοιες (Αβδελά, 2015: 20).

Στην παρούσα εργασία η έρευνα εστιάζεται στις κοινωνικές σχέσεις που εγγράφονται στη συλλογική δράση στο δημόσιο χώρο. Πιο συγκεκριμένα, οι σύλλογοι παίρνουν μια μορφή δημόσιας κοινωνικότητας κατά την οποία τα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτούς συγκροτούν συλλογικές ταυτότητες και υποκειμενικότητες μέσα από ποικίλες μορφές συλλογικής δράσης με ορισμένη πολιτισμική συνάφεια (Αβδελά, 2015: 22). Επιπλέον, η έννοια της δημόσιας κοινωνικότητας στα πλαίσια των συλλόγων αφορά ένα πεδίο σχέσεων ανάμεσα στις εθελοντικές συσσωματώσεις και το κράτος που είναι αποτέλεσμα πολλαπλών πεδίων εξουσίας, σημείων συνάντησης και επαφής καθώς και συλλογικής δράσης με στοιχεία αντιπαράθεσης και συνέργειας (Αβδελά, 2015: 23).

Όπως σημειώνει η Αβδελά (2015), οι συλλογικότητες έκαναν την εμφάνισή τους ήδη από τον 19^ο αιώνα, έχοντας ως βασικό θέμα τους τη διάδοση των ηθικών αξιών και των αρχών της συνεργασίας και της αλληλοβοήθειας, τη συσπείρωση ατόμων με στόχο την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για «αυτοκατανάλωση», προσφέροντας ταυτόχρονα την έννοια του ανήκειν στα μέλη τους. Στη σημερινή πραγματικότητα, οι σύλλογοι ως μορφή οργάνωσης του πληθυσμού των αστικών κέντρων αποσκοπούν στην αντιμετώπιση, μέσα από την οργανωμένη δράση, ζητημάτων και αιτημάτων που προκύπτουν από την καθημερινή ζωή, τις μνήμες του παρελθόντος και τις προσδοκίες για το μέλλον. Δεν περιορίζονται σε ορισμένα κοινωνικά στρώματα, ενώ τα πεδία αναφοράς και οι πρακτικές τους διευρύνονται όλο και συχνότερα έξω από τα εθνικά όρια (Αβδελά, 2015: 14).

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι, που είναι και το βασικό θέμα στην παρούσα εργασία, έχοντας μακρόχρονη παρουσία στον ελλαδικό χώρο, συμβάλλουν στην κατανόηση και στην ερμηνεία της πολιτιστικής πραγματικότητας σε τοπικό επίπεδο και λειτουργούν ως θεσμοθετημένοι φορείς πολιτιστικής δράσης. Σύμφωνα με τον Ράπτη (2021), η καταγραφή των χαρακτηριστικών τους και ιδιαίτερα των διαφορών τους, στοχεύουν στη συγκρότηση της πολιτισμικής και εθνοτοπικής ταυτότητάς τους καθώς και στην ανάδειξη της τοπικής και της πολιτισμικής ποικιλότητας. Επιπλέον, ταυτόχρονα με τη διατήρηση της λαϊκής παράδοσης, οι πολιτιστικοί σύλλογοι συμβάλλουν στην ανάπτυξη του πολιτιστικού κεφαλαίου των περιοχών που αντιπροσωπεύουν και μέσω της δράσης τους αναδεικνύουν και μεταδίδουν τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και την πολιτιστική ταυτότητα ενός τόπου βοηθώντας την ανάπτυξη του κοινωνικά και οικονομικά (Χωριανοπούλου, 2021).

Στην παρούσα έρευνα, μπορεί να αντιληφθεί κανείς τις ποικίλες μορφές δημόσιας κοινωνικότητας που παράγει η συλλογική δράση μέσα από τους πολιτιστικούς συλλόγους. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν σύλλογοι που εστιάζουν στην προσφορά σε τρίτους με τη διοργάνωση εκδηλώσεων και πολιτιστικών δρώμενων, σύλλογοι που διατυπώνουν αιτήματα και διεκδικήσεις για τα μέλη τους και για τη γειτονιά στην οποία ανήκουν, καθώς και σύλλογοι που στρέφονται στις ανάγκες των μελών τους καλλιεργώντας κοινή ταυτότητα γι' αυτά.

Οι περισσότεροι, πάντως, σύλλογοι που καταγράφονται έχουν ένα κοινό σημείο δράσης. Την εκμάθηση τοπικών αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών σε παιδιά και ενήλικες μέσα από τη δημιουργία χορευτικών τμημάτων, τα οποία πρωτοστατούν στη διοργάνωση χορευτικών εκδηλώσεων και στην αναβίωση τοπικών παραδοσιακών δρώμενων που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του Δήμου Κοζάνης. Σ' έναν Δήμο που ο συνδυασμός της εξάπλωσης του καταναλωτισμού και των νέων μορφών επικοινωνίας και ψυχαγωγίας από το 2000 μέχρι και σήμερα είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση των πολιτιστικών συλλόγων και κατά συνέπεια των πολιτιστικών εκδηλώσεων και δρώμενων. Όπως επισημαίνει η Αβδελά (2015) το γεγονός αυτό, δηλαδή η εξάπλωση του καταναλωτισμού ταυτόχρονα με την εξάπλωση των νέων μορφών επικοινωνίας και ψυχαγωγίας αλλά και η διαφοροποίησή τους, οδήγησε σε νέα πεδία κοινωνικότητας και διαμόρφωσε νέες πολιτισμικές αντιλήψεις για το χώρο και τον χρόνο (Αβδελά, 2015:13).

1.2. Το νομικό πλαίσιο που διέπει την ίδρυση και τη λειτουργία των συλλόγων

Με το νόμο 281/1914 (ΦΕΚ 171/1914) περί σωματείων έκαναν την εμφάνισή τους και οι πρώτοι σύλλογοι στην Ελλάδα. Το νομοθετικό πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των συλλόγων εντοπίζεται στα άρθρα 78-107 του Αστικού Κώδικα με ΦΕΚ: Α 164 19841024 με ισχύ από τις 23.02.1946.

Σύμφωνα με το άρθρο 78 η σύσταση ενός σωματείου ή ενός συλλόγου αφορά την ένωση προσώπων με μη κερδοσκοπικό σκοπό και αποκτά προσωπικότητα όταν εγγραφεί σε ειδικό δημόσιο βιβλίο που τηρείται στο πρωτοδικείο της έδρας του. Για τη σύσταση του σωματείου ή του συλλόγου απαιτούνται είκοσι τουλάχιστον πρόσωπα.

Για την εγγραφή του σωματείου στο βιβλίο, οι ιδρυτές ή η διοίκηση του σωματείου υποβάλλουν αίτηση στο πρωτοδικείο στην οποία επισυνάπτονται η συστατική πράξη, τα ονόματα των μελών της διοίκησης καθώς και το καταστατικό με τις υπογραφές των μελών και με χρονολογία.

Για να είναι έγκυρο ένα καταστατικό, θα πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 80, να καθορίζει τον σκοπό, την επωνυμία και την έδρα του σωματείου, τους όρους της εισόδου, της αποχώρησης και της αποβολής των μελών, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Επίσης, τους πόρους του σωματείου, τον τρόπο της δικαστικής και της εξώδικης αντιπροσώπευσης του σωματείου και τα όργανα της διοίκησης του σωματείου. Σημαντικό σημείο ενός καταστατικού πρέπει να αποτελούν οι όροι λειτουργίας της διοίκησης και της παύσης των οργάνων της, οι όροι με τους οποίους συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση των μελών του συλλόγου καθώς και οι όροι τροποποίησης του καταστατικού και της διάλυσης του σωματείου.

Σε επόμενη φάση και εφόσον συντρέχουν οι νόμιμοι όροι δημοσιεύεται στον τύπο η περίληψη του καταστατικού με τα ουσιώδη στοιχεία του και εγγράφεται ο σύλλογος στο βιβλίο των σωματείων όπου και αναγράφεται το όνομα, η έδρα του σωματείου, η χρονολογία του καταστατικού, τα μέλη της διοίκησης και οι περιοριστικοί όροι. Μετά απ' όλα αυτά ακολουθεί επικύρωση του καταστατικού από τον ειρηνοδίκη, κοινοποίηση στον εισαγγελέα πρωτοδικών και κατάθεση στο αρχείο του πρωτοδικείου. Η εγγραφή στο βιβλίο των σωματείων είναι καθοριστική για να αποκτήσει ένας σύλλογος νομική υπόσταση και ν' αρχίσει να δραστηριοποιείται νόμιμα.

Ένας σύλλογος μπορεί να διαλυθεί με απόφαση του πρωτοδικείου εφόσον το ζητήσει η διοίκησή του και υπάρχει μείωση του αριθμού των μελών του. Επίσης, παύει τη λειτουργία του από τη στιγμή που ο σκοπός του εκπληρώθηκε και ήταν διαφορετικός από κείνον που όριζε το καταστατικό ή αν η λειτουργία του ήταν παράνομη και αντίθετη προς τη δημόσια τάξη.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να τονιστεί ότι οι σκοποί ίδρυσης και λειτουργίας ενός συλλόγου συμβάλλουν στον καθορισμό, στο είδος αλλά και στην επωνυμία του με αποτέλεσμα να

χρησιμοποιούνται διαφορετικές ονομασίες όπως μορφωτικός, εκπολιτιστικός, εθνοτοπικός σύλλογος κλπ.(Χωριανοπούλου, 2021).

1.3. Πολιτιστικοί σύλλογοι και τοπική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τη Χωριανοπούλου (2021), οι πολιτιστικοί σύλλογοι συνεισφέρουν στη δημιουργία μιας συλλογικής ταυτότητας που είναι απαραίτητη στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι μέσα από τις δράσεις τους προσπαθούν να διαχειριστούν την πολιτιστική κληρονομιά αλλά και να εντάξουν την ιστορική έρευνα στην περιοχή τους ανακαλύπτοντας πολλές φορές νέα ιστορικά τοπικά δεδομένα. Η δράση, λοιπόν, των πολιτιστικών συλλόγων επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της τοπικής ιστορίας μέσα από τη διατήρηση, την αναβίωση και την αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής που δραστηριοποιούνται (Χωριανοπούλου, 2021). Το έργο τους είναι εξαιρετικά σημαντικό αφού καλούνται να διαχειριστούν την πολιτιστική κληρονομιά και να ασχοληθούν με την ιστορική έρευνα της περιοχής τους. Μέσα από τις δράσεις τους καταφέρνουν να συλλέξουν και να διασώσουν παραδοσιακό υλικό με τέτοιον τρόπο που να φανερώνει τον τρόπο ζωής των προγόνων μιας περιοχής. Απώτερος σκοπός τους, λοιπόν, είναι να προωθήσουν και να μεταλαμπαδεύσουν πολιτιστικές αξίες, ήθη και έθιμα της τοπικής παράδοσης όχι μόνο στα μέλη τους, αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο εντάσσοντας τα ταυτόχρονα στις σύγχρονες συνθήκες που διαμορφώνονται (Χωριανοπούλου, 2021).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι όλα τα παραπάνω συμβαίνουν παρά το γεγονός ότι ο τρόπος ζωής βοήθησε την ανάπτυξη της ατομικότητας και την απομάκρυνση από τους συνδεδετικούς κρίκους της παραδοσιακής κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, οι κάτοικοι του Δήμου Κοζάνης δεν έχουν πάψει να μετέχουν σε γλέντια και παραδοσιακές εκδηλώσεις και μέσω των παραδοσιακών συλλόγων και την εκμάθηση των παραδοσιακών χορών η εθνική παράδοση και κληρονομιά συνεχίζεται και ταυτόχρονα εκφράζονται οι ιδιαιτερότητες του κάθε τόπου με αποτέλεσμα και το πιο μικρό χωριό της περιοχής να διατηρεί και να προβάλλει την ιδιαίτερή του ταυτότητα (Παπαδοπούλου Σ., Γιακουστίδης Α. & αλ., 1999).

Για πολλούς ερευνητές, βέβαια, το γεγονός ότι οι παραδοσιακοί χοροί διδάσκονται στους πολιτιστικούς συλλόγους μέσα σε μια αίθουσα από «δάσκαλο» σε συγκεκριμένες ώρες και μέρες, είναι μία συνθήκη που συντελεί στο να χαθούν οι βασικές λειτουργίες του χορού όπως και ο αυθορμητισμός και ο αυτοσχεδιασμός του λαϊκού χορευτή. Σύμφωνα με τον Φιλίππου (1999), οι

χορευτές εκτελούν άχρωμα τις ίδιες χορευτικές κινήσεις, χωρίς να αποδίδουν ιδιαίτερα το ύφος της περιοχής που παρουσιάζουν. Η στενή σχέση ανάμεσα στους χορευτές και στους μουσικούς παύει να υπάρχει καθώς η μουσική αναπαράγεται μέσω της τεχνολογίας. Οι παραδοσιακοί χοροί παρουσιάζονται σε χορευτικές εκδηλώσεις με συγκεκριμένους κανόνες και πρακτικές που είναι άγνωστες στην παραδοσιακή κοινωνία. Επιπλέον, οι θεατές από ενεργά άτομα που ενθάρρυναν και προέτρεπαν τους χορευτές για καλύτερη απόδοση στην παραδοσιακή κοινωνία, καταλήγουν σήμερα σε ανενεργό παράγοντα χωρίς καμία συμμετοχή σε ό,τι λαμβάνει χώρα στις παραστάσεις (Φιλίππου, 1999: 58).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό, ότι η αναβίωση ή η πιστή αναπαράσταση των παραδοσιακών χορών δεν είναι εύκολο να συμβεί αφού αναβίωση σημαίνει επιστροφή, επαναφορά στη ζωή και πιστή μίμηση των γεγονότων (Φιλίππου, 1999: 58). Παρ' όλα αυτά, όμως, οι πολιτιστικοί σύλλογοι δημιουργούν κάποιες προϋποθέσεις για τη διάσωση και τη διατήρηση της μουσικοχορευτικής παράδοσης με το να παρουσιάζουν σε διάφορες εκδηλώσεις στοιχεία της παράδοσης, τόσο αυτά που επιβιώνουν ακόμη, όσο και αυτά που αναβιώνονται αναμειγμένα με τις νέες πραγματικότητες προκειμένου να οδηγήσουν σε νέες μορφές πολιτιστικής δημιουργίας (Δήμας, 1999: 64).

1.4. Ο χορός, η εξέλιξή του και η συσχέτισή του με τη λαϊκή ταυτότητα

1.4.1. Ο χορός

Είναι γεγονός ότι η μουσική και ο χορός ως κοινωνικά φαινόμενα έχουν άμεση σχέση με τους εκάστοτε οικονομικο-ιστορικούς παράγοντες και τις μεταβολές τους και βρίσκονται σε αμφίδρομη σχέση με τις συνακόλουθες κοινωνικές αναδιαρθρώσεις (Τυροβολά, 2001: 15). Αποτελούν μορφές ανθρώπινης συμπεριφοράς μέσα στην καθημερινότητα καθώς συνδέονται άμεσα με τα ανθρώπινα συναισθήματα και τις εμπειρίες. Σύμφωνα με την Τυροβολά (2001), οι μορφές οργάνωσής τους προέρχονται από υποσυνείδητες διεργασίες που μπορούν να αναζητηθούν στη βιολογική οργάνωση του ανθρώπινου σώματος.

Η μελέτη, λοιπόν, της μουσικής και του χορού μπορεί να οδηγήσει στην εξήγηση των παραγόντων αυτών που γεννούν τα ανθρώπινα συναισθήματα, τα οποία είναι υπεύθυνα για την ύπαρξη της μουσικής και χορευτικής επικοινωνίας. Υπεύθυνες για τη βαθύτερη και πληρέστερη κατανόηση

αυτών των φαινομένων θεωρούνται οι επιστήμες της Μουσικολογίας και της Χορολογίας αντίστοιχα.

Η Εθνομουσικολογία, ως κλάδος της Μουσικολογίας, στηριζόμενη στις ερευνητικές μεθόδους της Εθνολογίας-Κοινωνικής Ανθρωπολογίας ερεύνησε και μελέτησε τη λαϊκή μουσική σε σχέση πάντα με τον πολιτισμό, τη γλώσσα και το χορό με στόχο τον προσδιορισμό της ιστορίας της πρωτόγονης μουσικής, των μουσικών οργάνων και των μουσικών υφών. Από την άλλη πλευρά, η επιστήμη της Χορολογίας, μέσα από τη διάσταση της Ανθρωπολογίας του Χορού έστρεψε το ενδιαφέρον της στη συγχρονική θεώρηση του πολυποίκιλου αυτού φαινομένου δίνοντας ερμηνείες και λύσεις στις ιδιαιτερότητες του λαϊκού χορού ως χορογραφική δημιουργία, αλλά και ως μια κατάσταση που σχετίζεται άμεσα με το περιβάλλον και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (Τυροβολά, 2001:16).

Σύμφωνα με την Τυροβολά (2001), η G. Kurath χρησιμοποίησε για πρώτη φορά το 1960 τον όρο «Χορολογία» μεταφέροντας ανθρωπολογικά ερευνητικά εργαλεία και τεχνικές ανάλυσης στην έρευνα και στη λειτουργία του χορού καθιστώντας την ως έναν υποκλάδο της Ανθρωπολογικής επιστήμης που θα προσεγγίζει το χορό σύμφωνα με το πολιτισμικό του περιβάλλον και τις ανθρώπινες σχέσεις, αλλά και τα πρότυπα κοινωνικής οργάνωσης και οικονομικής δραστηριότητας (Τυροβολά, 2001:17). Στα τέλη της ίδιας δεκαετίας, πολλοί επιστήμονες έστρεψαν το ενδιαφέρον τους προς τις ανθρωπολογικές χορευτικές αναζητήσεις, με αποτέλεσμα η Ανθρωπολογία του χορού να αναπτυχθεί ως αυτόνομη επιστήμη.

Μία απ' αυτούς, η A. Kaerpler το 1972, τόνισε τη σπουδαιότητα μιας επιστημονικής ανάλυσης του χορού εστιάζοντας στην κίνηση και στη σχέση της με το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό σύστημα, στο οποίο αυτή ήταν ενσωματωμένη (Αργυρίου, 2005). Παράλληλα ερεύνησε κινήσεις και χορογραφίες προκειμένου να βρει την κοινωνική και πολιτισμική δομή του συστήματος που κρύβεται πίσω απ' αυτά για να μπορεί έπειτα να παραθέσει τη σχέση του χορού με την κοινωνία και τις κοινωνικές δομές. Τόνιζε, ότι τα δομικά αυτά συστήματα κίνησης θα πρέπει να αποτελούν έκφραση των βαθύτερων δομών μιας κοινωνίας και να διεισδύουν στην πολιτισμική συνείδηση του παρελθόντος και στη μετέπειτα εξέλιξή της στη σύγχρονη κοινωνία (Τυροβολά, 2001: 22).

Όπως επισημαίνει η Τυροβολά (2001), η Χορολογία προσεγγίζει στις πρόσφατες εξελίξεις την Ανθρωπολογική και Κοινωνιολογική επιστήμη ακολουθώντας ένα δικό της πεδίο έρευνας και θεωρίας, χρησιμοποιώντας δύο αναλυτικές έννοιες προκειμένου να προσδιορίσει τις θεωρητικές μεθόδους προσέγγισης στην προβληματική του χορού. Οι αναλυτικές αυτές έννοιες είναι η λειτουργία και η δομή που χωριστά ή σε συνδυασμό με άλλες αναλυτικές έννοιες οδηγούν στον

προσδιορισμό ολόκληρης της θεωρίας. Έτσι, η έννοια της λειτουργίας συνδέθηκε με τη μελέτη του χορού σε σχέση με το περιβάλλον, τη συμβολή του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση του χορού, καθώς και στη σχέση του χορού με άλλους τομείς του πολιτισμού και στη σημασία του. Η έννοια δομή συνδέθηκε με διαφορετικές αντιλήψεις και μεθοδολογικές προσεγγίσεις που αναφέρονται στη διάρκεια των ταυτόσημων σχέσεων, δηλαδή των σταθερών σχέσεων και τη μεταβολή των στοιχείων με τα οποία συνδέονται (Τυροβολά, 2001: 20). Και οι δυο περιπτώσεις πάντως μπορούν να βοηθήσουν στην καθιέρωση μιας μεθοδολογίας που να μπορεί να αναλύσει και να ταξινομήσει τους χορούς μιας πολιτισμικής περιοχής.

1.4.2. Η εξέλιξη του χορού

Ο χορός εξέφραζε πάντα τα πιο ενδόμυχα συναισθήματα των λαών, από τη μεγαλύτερη χαρά έως και τη μεγαλύτερη λύπη τους. Από την αρχαιότητα οι Έλληνες τον τοποθέτησαν ενεργά στη ζωή τους στην αρχή με πιο απλές και στη συνέχεια με πιο σύνθετες κινήσεις που γίνονταν ομοιόμορφες σιγά σιγά και συνοδεύονταν αρχικά από κραυγές και χτυπήματα των χεριών για να καταλήξουν σε τραγούδια και σε κρουστά όργανα (Τσιμοπούλου Π. & Τσιμοπούλου Α., 1999). Δεν ήταν τυχαίος ο ρόλος του χορού στην εκπαίδευση των νέων καθώς αποτελούσε μέρος της στρατιωτικής εκπαίδευσής τους ακολουθώντας πιστή μίμηση επιθετικών και αμυντικών κινήσεων της μάχης. Παράλληλα, ο χορός αποτελούσε έκφραση ψυχής και θρησκευτικών συναισθημάτων που εκδηλώνονταν με χορούς κυκλικούς γύρω από ένα δέντρο ή έναν βωμό κι έπαιρναν τη μορφή δέησης και προσευχής προς τους Θεούς προκειμένου να εκδηλωθεί η θρησκευτική λατρεία και άλλες φορές πάλι για να σταματήσουν οι λοιμοί και οι ασθένειες που ταλαιπωρούσαν το λαό. Για τον Πλάτωνα, μάλιστα, η γνώση του χορού ήταν ικανή να διαχωρίσει τους καλλιεργημένους από τους απαίδευτους (Παπαδοπούλου Σ., Γιακουστίδης Α. & αλ., 1999).

Η ίδια εικόνα παρατηρήθηκε και κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους, μόνο που τότε ο χορός είχε χάσει την ηθική του διάσταση και αποτελούσε μέσο εύκολης διασκέδασης, με το λαό να αναζητά το θέαμα στοχεύοντας στη διακωμώδηση και την πρόκληση γέλιου. Κατά τα Βυζαντινά χρόνια, ο χορός έγινε και πάλι μέσο έκφρασης συναισθημάτων, αντιλήψεων και αναπόσπαστο κομμάτι των πανηγυριών στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές, αλλά και των γάμων ως έκφραση χαράς και τιμής στο νεόνυμφο ζευγάρι. Αποτελούσε κυρίαρχο στοιχείο σημαντικών γεγονότων, όπως στις νίκες του Βυζαντινού στρατού, όπου λαός και στρατός χόρευαν μαζί ζητωκραυγάζοντας στους δρόμους. Αλλά και κατά την περίοδο της Οθωμανικής κατάκτησης, είχαν κάνει την εμφάνισή τους οι

κλέφτικοι χοροί που εμπύχωναν τους Αρματολούς και τους Κλέφτες και τους ψυχαγωγούσαν τις δύσκολες ώρες πριν από τη μάχη (Τσιμοπούλου Π. & Τσιμοπούλου Α., 1999).

Όπως επισημαίνει ο Δήμας (1999), οι ελληνικές παραδοσιακές κοινωνίες ήταν μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, αρκετά απομονωμένες και αποκομμένες από τα αστικά κέντρα και διατηρούσαν πολλά από τα στοιχεία των ιδιότυπων φεουδαλικών κοινωνιών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με την αθρόα μετακίνηση των κατοίκων της υπαίθρου προς τα μεγάλα αστικά και βιομηχανικά κέντρα, η αυστηρή κοινωνική διαστρωμάτωση της παραδοσιακής κοινωνίας αντικαταστάθηκε με μια άλλη κατά την οποία μειώθηκαν σημαντικά οι αντιθέσεις ανάμεσα στη θέση και στον κώδικα συμπεριφοράς των ανώτερων και των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (Δήμας, 1999: 62). Κατά συνέπεια και ο ελληνικός παραδοσιακός χορός, σε σχέση με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, δέχτηκε ανάλογες αλλαγές στη δομή και στη λειτουργία του κι αυτό γιατί αποτελούσε μια κοινωνική διαδικασία κι ένα πολιτισμικό στοιχείο που μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά εκφράζοντας την κοινωνική συνοχή (Δήμας, 1999: 62).

1.4.3. Ελληνικός παραδοσιακός χορός και τεχνικές του σώματος

Σύμφωνα με τον Mauss (2004), το σώμα είναι το πρώτο φυσικό αντικείμενο και ταυτόχρονα το πρώτο τεχνικό μέσο του ανθρώπου. Σε κάθε κοινωνία, λοιπόν, οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το σώμα τους κατά τρόπο παραδοσιακό προκειμένου να κάνουν ό,τι οφείλουν να κάνουν σε κάθε περίπτωση. Το γεγονός αυτό το πετυχαίνουν με τις τεχνικές του σώματος, τους τρόπους δηλαδή χρησιμοποίησης και εκπαίδευσης του σώματός τους με τους οποίους οι άνθρωποι αποκτούν ατομική ικανότητα, τεχνικό προσανατολισμό και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τους χαρακτηρίζουν και τους διαφοροποιούν από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Οι τεχνικές του σώματος, λοιπόν, είναι για τον Mauss (2004) σωματικές κινήσεις που προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός τεράστιου βιολογικού και φυσιολογικού μηχανισμού (Mauss, 2004: 218). Επιπλέον, ο Mauss (2004) θεωρεί ότι οι τεχνικές του σώματος θα πρέπει να είναι παραδοσιακές, δραστικές και αποτελεσματικές, επειδή χωρίς παράδοση δεν μπορεί να υπάρξει ούτε τεχνική ούτε μεταβίβαση αυτής από άνθρωπο σε άνθρωπο, ιδιότητα που διακρίνει τους ανθρώπους από τα ζώα.

Ο Mauss (2004) θεωρεί, επίσης, ότι οι τεχνικές του σώματος και οι παραλλαγές τους θα πρέπει να κατανέμονται ανάλογα με το φύλο, λόγω του ότι υπάρχει μία κοινωνία ανδρών και μία κοινωνία γυναικών. Επίσης, να ταξινομούνται σύμφωνα με την ηλικία και σε σχέση πάντα με την απόδοσή

τους και με τα αποτελέσματα της εξάσκησης προκειμένου να υπάρχει ανθρώπινη αποδοτικότητα και μεταβίβαση της μορφής των τεχνικών μέσω της διδασκαλίας τους.

Εκτός, όμως, από τις παραπάνω ταξινομήσεις ο Mauss (2004) κατατάσσει και βιογραφικά τις τεχνικές του σώματος, οι οποίες αναφέρονται σε σημαντικά γεγονότα της ζωής του ανθρώπου από τη γέννηση μέχρι και την ενηλικίωσή του. Έτσι συναντούμε τεχνικές της γέννησης και της μαιευτικής, της παιδικής ηλικίας, της εφηβείας καθώς και τεχνικές της ενηλικιότητας. Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις αποτελούν φυσιο-ψυχοκοινωνιολογικές συναρμογές μιας σειράς πράξεων που υπάρχουν στη ζωή των ανθρώπων από πολύ παλιά και συναρθρώνονται από και για χάρη της κοινωνικής εξουσίας πολύ ευκολότερα στα άτομα (Mauss, 2004: 217).

Στην περίπτωση του χορού, ο Mauss (2004) τον εντάσσει στις τεχνικές της δραστηριότητας-κίνησης, που σύμφωνα με τον ίδιο, χαρακτηριστικό τους είναι η απουσία ανάπαυσης (Mauss, 2004: 211). Η μελέτη των κινήσεων του σώματος στο χορό περιλαμβάνει τις κινήσεις ολόκληρου του σώματος. Ξεκινώντας τη μελέτη από τη στάση του σώματος και την έκφραση του προσώπου καταλήγουμε στη μελέτη του ρυθμού της αναπνοής και των κινήσεων έκτασης των χεριών και των ποδιών που τον συνοδεύουν. Οι εκπαιδευόμενοι χορευτές εξασκούν την ακοή τους, την όρασή τους και αποκτούν την αίσθηση του ρυθμού, της μορφής και της κίνησης του κάθε χορού. Παίρνουν ορισμένες στάσεις που τους επιβάλλονται και με τη συνεχή εξάσκηση αποκτούν τις γνώσεις και τις πρακτικές της φυσικής άσκησης και της αναπνοής (Mauss, 2004: 206).

Στην ελληνική κοινωνία ο παραδοσιακός χορός διακρίνεται σε επιτόπιους χορούς, σε χορούς κυκλικής μετακίνησης και σε σκόρπιους. Ανάλογα με τη γεωγραφική τους προέλευση οι χοροί διακρίνονται σε στρωτούς και σε πηδηχτούς, άρα και οι τεχνικές του σώματος διαφοροποιούνται. Για παράδειγμα, στις νησιωτικές περιοχές με χαμηλό υψόμετρο οι χοροί είναι πιο γρήγοροι και πηδηχτοί, ενώ στις ηπειρωτικές περιοχές με υψηλό υψόμετρο οι χοροί είναι πιο αργοί και με λιγότερες αναπηδήσεις. Χαρακτηριστικό, επίσης, των ανδρικών χορών είναι τα έντονα σηκώματα των ποδιών και των χεριών καθώς και οι άρσεις, σε αντίθεση με τους γυναικείους, όπου επικρατούν τα στρωτά βήματα χωρίς έντονες άρσεις και σηκώματα (Σταμουλά, 2022: 3).

Γεγονός, πάντως, είναι ότι προτού αρχίσει η διδασκαλία του χορού πρέπει να γίνεται αναφορά του ονόματός του και της προέλευσής του και ν' ακούγεται το αντίστοιχο τραγούδι, το οποίο και θα τραγουδιέται από τους χορευτές με σωστή αναπνοή και με το ανάλογο ύφος. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνεται επίδειξη του χορού στην απλή του μορφή και οι χορευτές να ακούνε τη μουσική του χορού χτυπώντας τα χέρια τους σύμφωνα με το ρυθμό της. Οι χορευτές, μαθαίνοντας τα βασικά

βήματα του χορού στον κανονικό του ρυθμό, να μπορούν με άνεση να τον ακολουθούν στην αρχή με το μέτρημα μόνο, έπειτα με μέτρημα και τη μουσική και τέλος με τη μουσική χωρίς μέτρημα (Χαμηλάκης & Αγγελιδάκη, 2000).

Εκτός από τις παραπάνω τεχνικές, οι τεχνικές του σώματος στο χορό πρέπει να επικεντρώνονται στο σχηματισμό κύκλου ή μη, στη λαβή των χεριών, στα βήματα, στις κινήσεις των χεριών και του σώματος και στη εκφραστικότητα της κίνησης (Λεβεντάκης, 2002: 213). Στην περίπτωση των ελληνικών παραδοσιακών χορών, η βασική εκπαίδευση στις τεχνικές αυτές αποβλέπει στην προσαρμογή του σώματος στη χορευτική εκτέλεση. Με την κατάλληλη εκπαίδευση και διδασκαλία των χορευτικών τεχνικών του σώματος μπορεί να επιτευχθεί η σωματική έξη, η οποία δύναται να τελειοποιείται καθημερινά επιτυγχάνοντας το επιθυμητό αποτέλεσμα (Σταμουλά, 2022: 5).

1.4.4. Οι παραδοσιακοί χοροί του Δήμου Κοζάνης

Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Ελληνικής Μακεδονίας χωρίζεται σε τρεις περιφέρειες τη Δυτική, την Κεντρική και την Ανατολική. Αντιστοίχως και οι χοροί της διακρίνονται σε χορούς της Δυτικής, στην οποία ανήκει και ο Δήμος Κοζάνης που εξετάζουμε, της Κεντρικής και της Ανατολικής Μακεδονίας. Σε κάθε μία απ' αυτές τις περιφέρειες, οι χοροί παρουσιάζουν ομοιότητες με τους χορούς των περιοχών που συνορεύουν αλλά και διαφορές καθώς πολλοί χοροί έχουν καθαρά τοπικό χαρακτήρα.

Αξιοσημείωτο είναι αυτό που έγραψε ο αξιόλογος Νομικός, Ιεροψάλτης και Μουσικός Σίμων Καράς για τους Μακεδονικούς χορούς και για το μουσικό ηχόχρωμα της περιοχής: «Η Μακεδονία είναι από τις πιο μεγάλες περιοχές του ελληνισμού κι αν λάβει κανείς υπ' όψη τα προς Βορράν σύνορα της Ελλάδος, τότε δε θα δυσκολευτεί να εξηγήσει τις μουσικές ομοιότητες και ταυτότητες που παρουσιάζονται με τα τραγούδια ή τους σκοπούς εκείνων των περιοχών τα οποία αν και ελληνικά παρουσιάζονται σαν ξενόφερτα» (Βαβρίτσας, 1997: 44).

Τα μουσικά όργανα που επικρατούσαν στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας ήταν η ποιμενική φλογέρα και η γκάιντα, όργανα που αντικαταστάθηκαν πολύ γρήγορα από το κλαρίνο, το βιολί, το λαούτο και το ντέφι. Αξίζει, βέβαια, να τονιστεί ότι τα τελευταία χρόνια στα μεγάλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, όπως στην Κοζάνη, στην Καστοριά, στη Φλώρινα, στα Γρεβενά, στη Σιάτιστα, τα μουσικά όργανα που επικρατούν είναι τα χάλκινα πνευστά, τα οποία ενσωματώθηκαν στη λαϊκή μουσική από τις μπάντες που είχαν δημιουργηθεί και αποτελούνται από ένα ή δύο κλαρίνα, μία ή δύο κορνέτες, ένα ή δύο τρομπόνια, Γκραν κάσα με πατίνια και

τύμπανο (Βαβρίτσας, 1997: 44). Επίσης, στο Νομό Κοζάνης και ιδιαίτερα στα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Κοζάνης όπου υπάρχει έντονο το ποντιακό προσφυγικό στοιχείο, τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται είναι η λύρα, ο ζουρνάς, η καβάλ'(ιν) (φλογέρα) το ταούλ και το αγγείον ή τουλούμ.

Οι χοροί, λοιπόν, των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Κοζάνης είναι χοροί ολόκληρου του δυτικομακεδονικού χώρου με ιδιομορφίες και έχουν έντονα επηρεαστεί από τους ηπειρώτικους χορούς. Σύμφωνα με τον Σιαμπανόπουλο (2006), αυτό συμβαίνει, λόγω της γειτνίασης των δύο περιοχών, αλλά και λόγω της μετοίκησης και της εγκατάστασης πληθυσμών από την Ήπειρο σε όλα τα μέρη του Νομού την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ιδιαίτερα μετά τη μάχη του Κοσσυφοπεδίου το 1389, οπότε και δημιουργήθηκε η Κοζάνη. Επιπλέον, οι χοροί έχουν επηρεαστεί και από τη γειτονική Θεσσαλία. Διακρίνονται για τη λιτότητα, τη βαρύτητα, την αυστηρότητα, την απалότητα των κινήσεων και τη σεμνότητα, χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αυτοχθόνων κατοίκων της περιοχής και της δωρικής τους προέλευσης (Σιαμπανόπουλος, 2006: 280).

Στους πολιτιστικούς συλλόγους των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Κοζάνης εκτός από τους τοπικούς χορούς διδάσκονται και χοροί απ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Όπως μας πληροφορεί ο Αργύριος Παπαζήσης, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς, στις χορευτικές εκδηλώσεις εκτός από τους πανελλήνιους χορούς παρουσιάζονται συνήθως και οι τοπικοί χοροί εντός και εκτός Περιφέρειας. Ειδικότερα οι εθνοτοπικοί σύλλογοι παρουσιάζουν πάντα χορούς του τόπου προέλευσής τους στις χορευτικές τους εμφανίσεις.

Παρακάτω παρατίθενται οι πιο γνωστοί τοπικοί χοροί που χορεύονται και διδάσκονται στους πολιτιστικούς συλλόγους των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου Κοζάνης και είναι οι ακόλουθοι:

Δημοτικοί Παραδοσιακοί Χοροί

1) **Συρτός στα τρία** (Μικτός κυκλικός χορός σε ρυθμό 4/4. Χαρακτηριστικά τραγούδια του: «Παιδιά της Σαμαρίνας», «Κοντούλα Λεμονιά» κ.α.).

2) **Μπεράτι** (Μικτός ελεύθερος σκόρπιος χορός σε ρυθμό 7/8. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Μπαίνω μες τ' αμπέλι» κ.α.).

3) **Γύρισμα 2σημο Γρεβενών** (Μικτός ελεύθερος, κυρίως, χορός σε ρυθμό 2/4. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Μαρία λεν' την Παναγιά» κ.α.).

4) **Στρωτός** (Μικτός κυκλικός χορός με μικροπαραλλαγές στην ονομασία, το κινητικό σχήμα και το ύφος σε ρυθμό 7/8. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Λαφίνα» κ.α.).

5) **Συρτός** (Μικτός κυκλικός χορός σε ρυθμό 7/8, ο γνωστός σε όλους «Καλαματιανός». Χαρακτηριστικά τραγούδια: «Μήλο μου κόκκινο», «Μπερντές» κ.α.)

5) **Τσάμικος** (Μικτός κυκλικός χορός σε ρυθμό 3/4. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Γυναίκες που χορεύετε» κ.α.).

6) **Έντεκα ή Σκόρπιος ή Αγιοβασιλιάτικος** (Μικτός εθνοτοπικός, αντικριστός, πηδηχτός, ζωηρός δρομικός χορός σε ρυθμό 9/8. Αποτελεί τον βασικό χορό του εθιμικού δρώμενου των Φανών. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Τι 'θελα και σ' αγαπούσα»).

7) **Ιβγάστι παλικάρια & Τσιντσιρό** (Γυναικείοι χοροί των Λαζαρίνων της Αιανής Κοζάνης χωρίς τη συνοδεία μουσικής σε ρυθμό 7/8. Αποτελούν και τα πιο χαρακτηριστικά τραγούδια του εθιμικού δρώμενου των Λαζαρίνων).

Ποντιακοί Χοροί

1) **Τικ διπλό** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 5/8. Χαρακτηριστικά τραγούδια: «Ζωγραφία», «Φαρμακώστε με» κ.α.).

2) **Κότσари** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 2/4).

3) **Διπάτ ή Τραπεζουντέικο Ομάλ** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 9/8. Χαρακτηριστικό τραγούδι: «Η κόρη επήγε σο' παρχάρ» κ.α.).

4) **Εμπροπίζ ή Κοτσιχτόν Ομάλ** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 9/8. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: « Λάχανα πουλί μ' λάχανα» κ.α.).

5) **Σερενίτσα** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 7/16).

6) **Τρυγώνα** (Μικτός Ποντιακός χορός σε ρυθμό 2/4. Χαρακτηριστικό τραγούδι του: «Η Τρυγώνα»).

7) **Σέρρα** (Ανδρικός Πυρρίχιος χορός, ο επιβλητικότερος χορός των Ποντίων).

7) **Ο Χορός των Μωμόγερων** στους συλλόγους Τετραλόφου, Αγίου Δημητρίου-Ρυακίου, Αλωνακίων, Σκήτης, Πρωτοχωρίου, (Ανδρικός Ποντιακός Χορός σε ρυθμό 2/4. Χαρακτηριστικά του τραγούδια είναι τα Ποντιακά Δίστιχα για τα Μωμοέρια.

Να υπογραμμιστεί, ότι στους πολιτιστικούς συλλόγους διδάσκονται και πολλοί άλλοι χοροί. Η παραπάνω καταγραφή αφορά τους πιο γνωστούς και πιο αγαπητούς χορούς στον πληθυσμό του Δήμου Κοζάνης.

2 Μελέτη Περίπτωσης «Δήμος Κοζάνης»

2.1. Η φυσιогνωμία της περιοχής-Γεωγραφικά στοιχεία

Ο νομός Κοζάνης βρίσκεται στην καρδιά του ηπειρωτικού χώρου της Ελλάδας. Είναι ο μεγαλύτερος νομός της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας. Έχει έκταση 3.516 τ. χλμ. και πληθυσμό περίπου 155.000 κατοίκους. Το έδαφος του νομού είναι ορεινό - ηπειρωτικό και την ιστορική πορεία του τόπου την όρισαν -εκτός από τα ελληνικά φύλα που τον κατοίκησαν διαχρονικά- ο ποταμός Αλιάκμονας, που διαρρέει το νομό απ' άκρη σ' άκρη, τα ψηλά βουνά που τον περιβάλλουν, όπως το Βέρμιο, το Άσκιο, τα Πιέρια Όρη, η Πίνδος, καθώς και οι δρόμοι /διαβάσεις που βρίσκονται ανάμεσα στα βουνά και επιτρέπουν την επικοινωνία με την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τις άλλες περιοχές της Μακεδονίας. Ο γεωμορφολογικός αυτός χαρακτήρας και η συγκεκριμένη θέση κατέστησε το νομό Κοζάνης νευραλγικό κέντρο και καρδιά της ελληνικής χερσονήσου. Μια περιοχή που φιλοξενούσε στα εδάφη της σημαντικές συγκοινωνιακές αρτηρίες σε όλες τις φάσεις της ιστορίας, με σημαντικότερο ένα τμήμα της παλιάς και τώρα της σύγχρονης Εγνατίας Οδού (Καλεντερίδης, 2004:10).

Στο νομό Κοζάνης έχουν εντοπιστεί πάνω από εκατό οικισμοί και ευρήματα που μαρτυρούν την ύπαρξη οργανωμένης ζωής από τη νεολιθική εποχή. Η πληθώρα των ευρημάτων και των αρχαίων οικισμών που ανάγονται στις προϊστορικές περιόδους και έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία της περιοχής καθιστούν το νομό ως μια από τις πλουσιότερες περιοχές της Ελλάδας ιστορικά. Το ίδιο ισχύει και για τους ανευρεθέντες αρχαιολογικούς χώρους, με κορυφαίο τον αρχαιολογικό χώρο της Αιανής που με τα ευρήματά του αποδεικνύεται το υψηλό επίπεδο πολιτισμού και η εθνική και πολιτισμική ενότητα της Άνω Μακεδονίας με την Κάτω Μακεδονία και το νότιο πολιτισμό. Ο νομός Κοζάνης αποτελεί μέρος της Άνω Μακεδονίας, η οποία σύμφωνα με την ιστορική παράδοση ήταν η κοιτίδα των Μακεδόνων. Κατά την αρχαϊκή εποχή τα εδάφη του νομού κατοικήθηκαν από ελληνικά φύλα, τα οποία ανέπτυξαν τρία από τα κράτη που είναι γνωστά ως Βασίλεια της Άνω Μακεδονίας, της Ελίμειας, της Εορδαίας και της Ορεστίδας (Καλεντερίδης, 2004:10).

Ο σημερινός νομός Κοζάνης περιλαμβάνει στα όρια του το μεγαλύτερο μέρος της Ελίμειας και της Εορδαίας και το νότιο τμήμα της Ορεστίδας. Ο πλούτος των αρχαιολογικών ευρημάτων συνθέτει με σαφήνεια την εικόνα του πολιτισμού που αναπτύχθηκε σ' αυτές τις περιοχές και προσφέρει συγχρόνως μαρτυρίες για τους πολιτικούς, κοινωνικούς και θρησκευτικούς θεσμούς των κατοίκων

(Καραμήτρου, 1997: 206). Πρωτεύουσα του νομού και μεγαλύτερη πόλη της περιφέρειας είναι η Κοζάνη.

2.2. Ιστορικά στοιχεία

Όπως αναφέρει ο Σιαμπανόπουλος (2006), οι αυτόχθονες κάτοικοι του Νομού Κοζάνης ανήκαν στα βορειοδυτικά ελληνικά δωρικά φύλα και θεωρούνταν γνήσιοι απόγονοι των Ελιμιωτών Μακεδόνων. Ποτισμένοι με την περηφάνια των Μακεδόνων δημιούργησαν μια σταθερή πολιτιστική ηθική βάση προκειμένου να επιβιώσουν τόσο κατά την ρωμαϊοκρατία και τη βυζαντινή περίοδο από τις Σλαβικές και άλλες βαρβαρικές επιδρομές όσο και από το μακροχρόνιο τουρκικό ζυγό κατά τον οποίο επιχειρήθηκε ο αφελληνισμός (Σιαμπανόπουλος, 2006: 274). Ειδικότερα κατά την Τουρκοκρατία, η εγκατάσταση των φανατικών Τούρκων Κονιάρων στις εύφορες πεδινές εκτάσεις είχε ως αποτέλεσμα πολλοί Έλληνες από τις γύρω αλλά και από γειτονικές περιοχές της Ηπείρου και της Θεσσαλίας να εκπατρισθούν για να σωθούν και να εγκατασταθούν σε άγονα, δύσβατα κι απόκεντρα ορεινά μέρη, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η πόλη της Κοζάνης, η Σιάτιστα, η Γαλατινή και πολλά χωριά του Βοΐου. Από το 1450 έως το 1612 η Κοζάνη αποτελεί καταφύγιο του Ελληνισμού που προέρχεται από τις εύφορες κατατρεγμένες περιοχές.

Από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, η μεγάλη ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας σε συνδυασμό με τη γεωργοκτηνοτροφία μετέτρεψαν την Κοζάνη σε μεγάλο ονομαστό αστικό κέντρο όχι μόνο στις αγορές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά και της Ευρώπης. Η Κοζάνη υπήρξε η «Ακρόπολις του Ελληνισμού» στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας καθώς αποτελούσε πατρίδα σπουδαίων αγωνιστών και πνευματικών ανδρών που πρόσφεραν μεγάλες υπηρεσίες στον ελληνικό διαφωτισμό, στην επανάσταση του 1821, αλλά και στο Μακεδονικό Αγώνα κατά τον οποίο αποτελούσε το «Εθνικό Κέντρο Αμύνης» και κατόρθωσε τελικά μετά από 523 χρόνια σκλαβιάς να αποκτήσει την πολυπόθητη ελευθερία της (Σιαμπανόπουλος, 2006: 182).

Όπως σημειώνει ο Καλλιανιώτης (2000), χαρακτηριστικό της περιοχής της Κοζάνης και της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Μακεδονίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν επίσης, οι μεταναστεύσεις λαών και γλωσσών καθώς Έλληνες Βαλαάδες (ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι), Τούρκοι, Σλαβομακεδόνες, Βλάχοι, Αρβανίτες, Εβραίοι και Γύφτοι συμβίωναν στον ίδιο τόπο. Μετά την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό και την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, η περιοχή πλημμύρισε με πρόσφυγες Έλληνες από την Ανατολική Θράκη, τον Πόντο και τη Μικρά

Ασία, διαφόρων συνηθειών και διαλέκτων, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στα μέρη όπου κατοικούσαν οι Τούρκοι. Λίγα χρόνια αργότερα και ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, η περιοχή της Κοζάνης σημείωσε σημαντική πρόοδο σε όλους τους τομείς καθώς η θέση της ως βασικός συγκοινωνιακός κόμβος με την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και την Κεντρική Μακεδονία την κατέστησε σπουδαίο εμπορικό κέντρο της Δυτικής Μακεδονίας με μια αναπτυσσόμενη οικονομία που βασιζόταν στον άφθονο ορυκτό της πλούτο αλλά και στις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες που δημιουργήθηκαν για την εκμετάλλευσή του έως και σήμερα (Σιαμπανόπουλος, 2006: 182).

2.3. Ο Δήμος Κοζάνης και η δομή του

Ο Δήμος Κοζάνης εντάσσεται γεωπολιτικά και διοικητικά στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, η οποία είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό από τις άλλες τρεις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Σιδηροπούλου, 2016: 56). Ανατολικά συνορεύει με την οροσειρά του Βερμίου, δυτικά με το όρος Μπούρινος, βόρεια με τον Δήμο Εορδαίας και νότια με την τεχνητή λίμνη Πολυφύτου. Έδρα του Δήμου και πρωτεύουσα της ομώνυμης Περιφερειακής Ενότητας είναι η πόλη της Κοζάνης, η οποία συγκεντρώνει το 60% του συνολικού πληθυσμού του Δήμου, ενώ ιστορική έδρα του Δήμου είναι η πόλη της Αιανής που είναι χτισμένη κοντά στην αρχαία πόλη που υπήρξε σημαντικό κέντρο της περιοχής Ελίμειας.

Από την 1^η Ιανουαρίου 2011, σύμφωνα με το πρόγραμμα Καλλικράτης – Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄87/07-06-2010) «Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης», ο Δήμος Κοζάνης με έδρα την Κοζάνη και ιστορική έδρα την Αιανή αποτελείται από τους πρώην Δήμους και νυν δημοτικές ενότητες Κοζάνης, Αιανής, Ελίμειας, Ελλησπόντου και Δ. Υψηλάντη. Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Κοζάνης σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2021 είναι 67.161 (<https://cityofkozani.gov.gr/demotike-enoteta-kozanes>).

Δημοτική ενότητα Κοζάνης

Στη δημοτική ενότητα Κοζάνης ανήκει η πόλη της Κοζάνης καθώς και οι οικισμοί Ζ.Ε.Π., Σπινάρης, Ιερά Μονή Αναλήψεως, Γηροκομείο, και η Αγ. Κυριακή. Επίσης, οι τοπικές κοινότητες Αλωνακίων, Ανθότοπου, Αργίλου, Βατερού, Εξοχής, Καλαμιάς, Καρυδίτσας, Κοίλων,

Λευκόβρυσης, Λευκοπηγής, Λυγερής, Μεταμορφώσεως, Νέας Νικόπολης, Ξηρολίμνης, Οινόης, Πετρανών, Πρωτοχωρίου, Πτελέας, Σκήτης, Χαραυγής.

Δημοτική ενότητα Αιανής

Η δημοτική ενότητα Αιανής βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νομού στα σύνορα με τον νομό Γρεβενών και περιλαμβάνει την πόλη της Αιανής και τις τοπικές κοινότητες Αγίας Παρασκευής, Κερασιάς, Κτενίου, Ροδιανής, Ρυμνίου και Χρωμίου.

Δημοτική ενότητα Ελίμειας

Η δημοτική ενότητα Ελίμειας βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα του νομού ανάμεσα στο Δήμο Σερβίων και τον Καποδιστριακό Δήμο Κοζάνης. Περιλαμβάνει τη δημοτική ενότητα Κρόκου και τις τοπικές κοινότητες Αμυγδαλέας, Άνω Κώμης, Καισαρειάς, Κάτω Κώμης, Κοντοβουνίου, Μηλέας και Σπάρτου.

Δημοτική ενότητα Ελλησπόντου

Η δημοτική ενότητα Ελλησπόντου βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Νομού στις πλαγιές του Βερμίου. Περιλαμβάνει τις τοπικές κοινότητες Κοιλάδος, Αγίου Δημητρίου, Αγίου Χαραλάμπους, Ακρινής, Αυγής, Βοσκοχωρίου, Δρεπάνου, Καπνοχωρίου, Κλείτου, Πολυμύλου, Ρυακίου, Τετραλόφου.

Δημοτική ενότητα Δ. Υψηλάντη

Η δημοτική ενότητα Δ. Υψηλάντη βρίσκεται στο κέντρο σχεδόν του νομού Κοζάνης. Περιλαμβάνει τις τοπικές κοινότητες Λιβερών, Μαυροδενδρίου, Ποντοκώμης και Σιδερών.

2.4. Νομικό πλαίσιο Δήμου Κοζάνης

Η Αντιδημαρχία Πολιτισμού είναι το πολιτικό και οργανικό επιστέγασμα όλων των δομών πολιτισμού του Δήμου Κοζάνης. Ενοποιεί τα δημοτικά Νομικά Πρόσωπα που προάγουν τον

Πολιτισμό, συντονίζει τη συνολική πολιτιστική πολιτική και αποτελεί την ενιαία πολιτιστική έκφραση του Δήμου.

Δομές του πολιτισμού του Δήμου είναι η Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη, ο Οργανισμός Αθλητισμού Πολιτισμού κ' Νεολαίας και το ΔΗΠΕΘΕ Κοζάνης. Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Οργανισμός Αθλητισμού Πολιτισμού κ' Νεολαίας (Ο.Α.Π.Ν.) του Δήμου Κοζάνης συστάθηκε το 2011 με τη συγχώνευση των κάτωθι Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου του Δήμου Κοζάνης:

- α) Φιλαρμονική Δήμου Κοζάνης με τον διακριτικό τίτλο «Πανδώρα», ΦΕΚ 612/Β/04-09-1984
- β) Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Δήμου Κοζάνης με τον διακριτικό τίτλο «ΔΑΚ», ΦΕΚ 745/Β/14-06-2001
- γ) Δημοτικό Ωδείο Κοζάνης, ΦΕΚ 120/Β/05-07-1957
- δ) Πνευματικό Κέντρο Κρόκου, ΦΕΚ 702/Β/16-09-1994
- ε) Πνευματικό Κέντρο Άνω Κώμης, ΦΕΚ 592/Β/04-05-2000

Ο Οργανισμός Αθλητισμού Πολιτισμού κ' Νεολαίας (Ο.Α.Π.Ν.) του Δήμου Κοζάνης δραστηριοποιείται στον τομέα του πολιτισμού, του αθλητισμού και της νεολαίας υλοποιώντας πλήθος εκδηλώσεων και δράσεων με κύριο χαρακτηριστικό τους την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών δωρεάν ή με μικρό αντίτιμο για τους δημότες. Διαχειρίζεται πολιτιστικές εγκαταστάσεις αλλά και αθλητικές. Έχει την επίβλεψη λειτουργίας και συντήρησης γηπέδων ποδοσφαίρου σε 13 τοπικές κοινότητες ΦΕΚ Β'8515/10-05-2011 (Σύσταση Νομικού Προσώπου).

Σκοπός του Νομικού Προσώπου είναι η οργάνωση και η λειτουργία υπηρεσιών με γνώμονα την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών Πολιτισμού και Παιδείας των κατοίκων όπως:

- Η λειτουργία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων
- Η λειτουργία μουσείου σύγχρονης τοπικής ιστορίας
- Η λειτουργία πινακοθήκης
- Η λειτουργία κινηματογράφου
- Η διοργάνωση συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Η διοργάνωση λαογραφικών εκδηλώσεων
- Η διοργάνωση της Κοζανίτικης Αποκριάς
- Η προστασία μουσείων, μνημείων, σπηλαίων, καθώς και αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων της περιοχής και των εγκαταστάσεων αυτών.

Ο Δήμος Κοζάνης ενώνει τις δημιουργικές δυνάμεις του τόπου, τις προβάλλει και στοχεύει στην ανάδειξη, αλλά και στην αξιοποίηση του δημιουργικού κεφαλαίου του, από το παρελθόν προς το μέλλον με τη νοηματική σύμπραξη ανθρώπων και φορέων. Αντιμετωπίζει τον πολιτισμό «ως ένα σύνολο εκφράσεων και μια δυναμική διαδικασία με το παράδειγμα του παρελθόντος να τιμάται και την αξία του παρόντος και του μέλλοντος να αποτιμάται με εξωστρέφεια» (<https://cityofkozani.gov.gr/demotike-enoteta-kozanes>).

3 Πολιτιστικοί σύλλογοι Δήμου Κοζάνης

3.1. Πολιτιστικοί σύλλογοι Δήμου Κοζάνης

Ο επίσημος κατάλογος όλων των πολιτιστικών φορέων και συλλόγων που δραστηριοποιούνται στο Δήμο Κοζάνης από το 2000 μέχρι και σήμερα, χορηγήθηκε από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και συγκεκριμένα από την Αντιπεριφερειάρχη Νέας Γενιάς Αθλητισμού και Πολιτισμού κα Όλγα Πουταχίδου.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι θα γίνει αρχικά μια ονομαστική αναφορά σε όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους και εν συνεχεία θα αναλυθούν λεπτομερώς μόνο οι πολιτιστικοί σύλλογοι που περιλαμβάνουν χορευτικά τμήματα ελληνικών παραδοσιακών χορών.

Πολιτιστικοί σύλλογοι πόλης Κοζάνης

α) Θεατρικοί σύλλογοι

1. Θεατροδρόμιο
2. Οχληροί
3. Τεχνοπία
4. «Ταξιδευτές του θεάτρου»
5. Θεατρικό εργαστήρι «Έκφρασις»
6. Θεατρική ομάδα Βατερού
7. «Διάζωμα»
8. «Θεατρική ομάδα Πολιτιστικού συλλόγου Αιανής «Η Πρόοδος»
9. Ονειροδρόμιο
10. Σύλλογος Φίλων Μουσικής κ' Θεάτρου

β) Φυσιολατρικοί Σύλλογοι

1. Ιππικός Σύλλογος Κοζάνης (Πετρανά)
2. Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος Κοζάνης
3. Σύλλογος Ελλήνων Ορειβατών Κοζάνης
4. Ένωση Παλαιών Προσκόπων Κοζάνης
5. Πρόσκοποι Κοζάνης
6. Ιππικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Άγιος Θεόδωρος»

γ) Σύλλογοι Τέχνης και κινηματογράφου

1. Φιλοπρόοδος Σύλλογος Κοζάνης
2. Σύλλογος Συναυλιών κ' Μορφωτικής κίνησης
3. Σύλλογος Καλλιτεχνών Εικαστικών Τεχνών
4. Σύλλογος Φίλων της Τζαζ
5. Σύλλογος Φίλων Μουσείου κ' Αρχαιοτήτων Αιανής
6. Κινηματογραφική Λέσχη Κοζάνης
7. Πολιτιστικός Σύλλογος « Αλιάκμων»

δ) Χορωδίες

1. Μικτή Χορωδία Κοζάνης «Ελίμεια»
2. Σύλλογος Ιεροψαλτών «Ιάκωβος Ναυπλιώτης»
3. Χορωδία Δωματίου Κοζάνης

ε) Πολιτιστικοί Σύλλογοι πόλης Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

1. Σύνδεσμος Γραμμάτων κ' Τεχνών Ν. Κοζάνης
2. Πολιτιστικός Σύλλογος Κοζάνης «Μακεδνοί»
3. Λαογραφικός Όμιλος «Φίλοι της Παράδοσης»

4. Χορευτικός Όμιλος Κοζάνης
5. Χορευτικό Κοζάνης «Η Αναγέννησις»
6. Πρότυπος Πολιτιστικός Σύλλογος ΖΕΠ Κοζάνης
7. Εύξεινος Λέσχη Κοζάνης
8. Χορευτικός Όμιλος Ποντίων «Αντάμωμα»

στ) Πολιτιστικοί σύλλογοι «Φανοί» πόλης Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

1. «Άη Δημήτρης»
2. «Άη Θανάσης»
3. «Αλώνια»
4. «Αριστοτέλης»
5. «Γιτιά»
6. «Κασμιρτζήδης»
7. «Κεραμαριό»
8. «Κρεβατάκια»
9. «Λάκκους τ' Μάγγαν»
10. «Μπουντανάθκα»
11. «Πάυλος Μελάς»
12. «Πηγάδ' απ' του Κεραμαριό»
13. «Πλατάνια»
14. «Σκ'ρκα»
15. «Η Κόζιανη»

ζ) Εθνοτοπικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι πόλης Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

1. Σύλλογος Κρητών Ν. Κοζάνης «Η Μεγαλόνησος»

2. Σύλλογος Ηπειρωτών Κοζάνης «Απειρωτάν»
3. Σύλλογος Γρεβενιωτών Κοζάνης «Ο Αιμιλιανός»
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Μεταξιωτών Κοζάνης
5. Πολιτιστικός Σύλλογος Μικροβαλτινών Ν. Κοζάνης «Εν Μικροβάλτω»
6. Σύλλογος Βοϊωτών Κοζάνης «Η Αγία Παρασκευή»
7. Πολιτιστικός Σύλλογος Σαμαριναίων
8. Σύλλογος Μικρασιατών Κοζάνης
9. Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Λιβαδεριωτών Κοζάνης
10. Πολιτιστικός Σύλλογος Τρανοβάλτου «Η Αναγέννηση»

η) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Κοζάνης

1. Ε.Μ.Α.Σ. ΜΕΓΑΣ Αλέξανδρος Λευκοπηγής
2. Γαύρος Καρυδίτσας
3. «Διγενής Ακρίτας» Λευκόβρυσης
4. Αλωνακίων
5. Πρωτοχωρίου «Ο Κένταυρος»
6. Πετρανών
7. Νέας Καρδιάς
8. Μεταμόρφωσης
9. Πτελέας
10. Κοίλων
11. Βατερού
12. Σκήτης
13. Εύξεινος Λέσχη Νέας Χαραυγής
14. Πολιτιστικός Νέας Χαραυγής

15. Καλαμιάς
16. Λυγερής
17. Μελισσίων
18. Νέας Νικόπολης «Άη Γιάννης»
19. Οινόης

θ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Αιανής

1. Πολιτιστικός Σύλλογος Αιανής «Η Πρόοδος»
2. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίας Παρασκευής
3. Πολιτιστικός Σύλλογος Ροδιανής «Η Δόξα»
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Χρωμίου
5. Πολιτιστικός Σύλλογος Κτενίου
6. Πολιτιστικός Σύλλογος Ρυμνίου
7. Πολιτιστικός Σύλλογος Σπάρτου
8. Πολιτιστικός Σύλλογος Κερασιάς «Ελμειακός»

ι) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελίμειας

1. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας»
2. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Κώμης
3. Πολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Κώμης «Αριστοτέλης»
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Κήπου
5. Πολιτιστικός Σύλλογος Καισαρείας
6. Πολιτιστικός Σύλλογος Μηλιάς «Προοδευτικός»

κ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελλησπόντου

1. Πολιτιστικός Σύλλογος Δρεπάνου
2. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγ. Δημητρίου-Ρυακίου
3. Πολιτιστικός Σύλλογος Ακρινής
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Κλείτου
5. Πολιτιστικός Σύλλογος Τετραλόφου
6. Πολιτιστικός Σύλλογος Πολυμύλου
7. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μικρασιατών –Θρακιωτών
8. Πολιτιστικός Σύλλογος Αυγής
9. Πολιτιστικός Σύλλογος Καπνοχωρίου «Ο Άγιος Γεώργιος»

λ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Δ. Υψηλάντη

1. Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαυροδενδρίου
2. Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης
3. Πολιτιστικός Σύλλογος Σιδερών «Οι Πρόσφυγες»
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Λιβερών

3.2. Αναλυτική καταγραφή πολιτιστικών συλλόγων της πόλης της Κοζάνης με χορευτικά τμήματα.

Στο σημείο αυτό και προτού γίνει μια σύντομη αναφορά στα σημαντικότερα χαρακτηριστικά στοιχεία του κάθε συλλόγου σχετικά με τη χρονολογία ίδρυσής τους, τα χορευτικά τμήματα και τους παραδοσιακούς χορούς που διδάσκονται σ' αυτούς, γίνεται μια συνοπτική αναφορά των σημαντικότερων άρθρων του καταστατικού του πολιτιστικού συλλόγου «Κρεβατάκια» που εδράζεται στην πόλη της Κοζάνης και αποτελεί έναν από τους δεκαπέντε (15) Φανούς της Κοζανίτικης Αποκριάς. Υπογραμμίζεται, ότι το καταστατικό αυτό αποτελεί δείγμα όλων των καταστατικών των πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής που καταγράφονται.

3.2.1.Καταστατικό Πολιτιστικού Συλλόγου Κρεβατάκια

Το καταστατικό ίδρυσης του πολιτιστικού συλλόγου «Κρεβατάκια» αποτελείται από είκοσι επτά (27) άρθρα, τα οποία συντάχθηκαν και επικυρώθηκαν από το Πρωτοδικείο Κοζάνης στις 22/01/2011. Παρακάτω παραθέτονται κάποια από τα άρθρα που θεωρούνται πιο σημαντικά και σχετίζονται με το θέμα της παρούσας εργασίας. Το καταστατικό παραχωρήθηκε από τον πρόεδρο του συλλόγου «Κρεβατάκια», κ. Δημήτριο Πίτση.

Άρθρο 1. Ιδρύεται σωματείο με την επωνυμία «Πολιτιστικός Σύλλογος Κρεβατάκια Κοζάνης», που θα έχει έδρα στο ΔΔ Κοζάνης του Δήμου Κοζάνης. Το σωματείο λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 78 επί. του ΑΚ και γενικά σύμφωνα με όσα ορίζει η Ελληνική έννομη τάξη.

Άρθρο 2. Το σωματείο έχει σκοπό:

- α1. Τη διατήρηση και παράδοση της πολιτισμικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, της λαογραφίας, των ηθών και εθίμων της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Μακεδονίας,
- α2. την κοινωνική επαφή και επικοινωνία των μελών που απαρτίζουν αυτό, και την καλλιέργεια και ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων αμοιβαίας γνωριμίας και αλληλεγγύης,
- β. την παροχή κάθε δυνατής υποστήριξης στα μέλη του,
- γ. τη συμβολή στην πνευματική, πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη των μελών του και της περιοχής γενικότερα,
- δ. τη σύμμετρη και αρμονική ανάπτυξη των σωματικών και ψυχικών δεξιοτήτων των μελών του,
- ε. τη διαπαιδαγώγηση των μελών του για τη δημιουργία ισχυρών και ηθικών χαρακτήρων,
- στ. την καλλιέργεια και ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης με την ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση των κατοίκων σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και την ανάδειξη των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Το σωματείο έχει περιοριστικά τους παραπάνω σκοπούς. Απαγορεύεται απόλυτα κάθε παρέκκλιση από τον σκοπό αυτό και ιδιαίτερα η ανάμειξή του στην πολιτική.

Άρθρο 3. Μέσα για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών είναι κυρίως:

- α. η ανάπτυξη κάθε είδους μορφωτικής, πολιτιστικής και ψυχαγωγικής δραστηριότητας, ψυχαγωγικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, εκδρομές, προβολή ταινιών κλπ.

β. η διοργάνωση διαλέξεων, ενημερωτικών εκστρατειών και σεμιναρίων σχετικά με την προστασία της πολιτιστικής παράδοσης, της λαογραφίας και του περιβάλλοντος, οι εκδόσεις ενημερωτικών εντύπων,

γ. η διοργάνωση περιηγητικών εκδρομών, η ορειβασία, η εκπόνηση και υλοποίηση προγραμμάτων ήπιων μορφών επέμβασης στο οικοσύστημα της περιοχής για την βελτίωσή του,

δ. η συνεργασία με άλλους συλλόγους που θα έχουν παρεμφερή σκοπό και επιδιώξεις,

ε. η συμμετοχή του συλλόγου σε δευτεροβάθμιες ή και τριτοβάθμιες οργανώσεις πολιτιστικών συλλόγων ή μη κυβερνητικών οργανώσεων,

στ. η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων κάθε φύσεως για τα μέλη και τους φίλους του,

στ.1 η δημιουργία και λειτουργία διαφόρων τμημάτων, ενδεικτικά εκμάθησης χορών, ζωγραφικής, μουσικών οργάνων, σκάκι κλπ.

ζ. η παράσταση στους τοπικούς και υπερτοπικούς φορείς και παράγοντες, η υποβολή αιτημάτων.

Άρθρο 4. Μέλη του συλλόγου μπορούν να είναι όσοι έχουν τα νόμιμα προσόντα συμμετοχής σε σωματείο.

Άρθρο 5. Όποιος γίνεται δεκτός ως μέλος του συλλόγου πληρώνει δικαιώματα για την εγγραφή του στο σύλλογο ποσού 10 ευρώ καθώς και ετήσια συνδρομή. Η ετήσια συνδρομή ορίζεται σε δέκα (10) ευρώ και μπορεί να αυξάνεται με απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως του συλλόγου, κατά τη συνήθη πλειοψηφία (ένα δεύτερο συν ένα των μελών).

Άρθρο 6. Για να γίνει κάποιος μέλος του συλλόγου, υποβάλει στο ΔΣ αίτηση, στην οποία δηλώνει ότι αποδέχεται τους σκοπούς του συλλόγου και προσφέρεται να εργασθεί για την πραγματοποίησή τους. Η αίτηση αυτή πρέπει να συνοδεύεται και από αντίστοιχη πρόταση τριών (3) ιδρυτικών μελών. Την αίτηση αυτή έχει δικαίωμα το ΔΣ να την απορρίψει, εφόσον κρίνει, ότι εκείνος που ζητά να γίνει μέλος δεν μπορεί να συντελέσει ουσιαστικά στην εκπλήρωση των σκοπών του συλλόγου. Εφόσον το ΔΣ δεν απορρίψει ρητά την αίτηση μέσα σε τριάντα μέρες από την κατάθεσή της, η έγκρισή της θεωρείται ότι έχει δοθεί αυτοδίκαια και ο ενδιαφερόμενος εγγράφεται ως μέλος του συλλόγου την τριακοστή μέρα. Το υποψήφιο μέλος έχει δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή στο ΔΣ με έγγραφό του, μόλις ενημερωθεί εγγράφως για την απόρριψη και δη εντός οκταημέρου, η δε διοίκηση του συλλόγου οφείλει να εντάξει το αντίστοιχο θέμα στην ημερήσια διάταξη της πρώτης ΓΣ που θα συγκληθεί και να φροντίσει να αναγνωσθεί το έγγραφο σ' αυτήν, η οποία και θα αποφασίσει περί της παραδοχής ή απορρίψεως της υποψηφιότητας. Το ΔΣ του συλλόγου μπορεί να

μεταβιβάσει την αρμοδιότητα αποδοχής των αιτήσεων εγγραφών νέων μελών κατ' αποκλειστικότητα σε ένα από τα μέλη του. Η μεταβίβαση αυτή ισχύει μέχρι να ανακληθεί από το ΔΣ σε μία νεώτερη συνεδρίασή του.

Το υποψήφιο μέλος έχει δικαίωμα να ασκήσει αγωγή στο αρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο κατά της τελικής απόφασης της ΓΣ που απορρίπτει την αίτησή του.

Άρθρο 8. Τα μέλη υποχρεούνται να μετέχουν στις εκδηλώσεις του συλλόγου, να πληρώνουν έγκαιρα τις συνδρομές τους και να εργάζονται για την πραγματοποίηση των σκοπών του.

Άρθρο 9. Τα μέλη δικαιούνται να παίρνουν μέρος στις ΓΣ και να ψηφίζουν για όλα τα θέματα. Δικαίωμα εκλογής στα όργανα του συλλόγου έχουν τα μέλη που είναι ταμειακά τακτοποιημένα και έχουν εγγραφεί έξι (6) τουλάχιστον μήνες πριν την εκλογή. Ο όρος αυτός δεν ισχύει για την πρώτη μετά την έγκριση του καταστατικού εκλογή. Η οφειλή συνδρομών αναστέλλει τη συμμετοχή στις συνελεύσεις και τις ψηφοφορίες καθώς και το δικαίωμα εκλογής.

Άρθρο 15. Ο πρόεδρος του συλλόγου, ειδικά εξουσιοδοτούμενος από το ΔΣ, εκπροσωπεί το σύλλογο σε όλες τις σχέσεις του, ενώπιον όλων των αρχών και στα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Συγκαλεί το ΔΣ σε συνεδρίαση, διευθύνει τις συζητήσεις του, υπογράφει μαζί με το γραμματέα όλα τα έγγραφα του συλλόγου και τα πρακτικά των συνεδριάσεων και μαζί με τον ταμία όλα τα χρηματικά εντάλματα πληρωμής. Παρακολουθεί την καλή λειτουργία του γραφείου του συλλόγου, συντονίζει τις ενέργειες, και εργάζεται για την επιτυχία του σκοπού του. Όταν απουσιάζει ή εμποδίζεται, τον αναπληρώνει ο Αντιπρόεδρος.

Άρθρο 23. Για την τροποποίηση του καταστατικού ή τη διάλυση του σωματείου χρειάζεται η παρουσία των μισών τουλάχιστον μελών και πλειοψηφία των τριών τετάρτων των παρόντων.

Άρθρο 24. Σε περίπτωση διάλυσης του συλλόγου η περιουσία του περιέρχεται σε κοινωφελή ιδρύματα και συλλόγους χωρίς καμία διατύπωση, αίρεση και όρο.

Άρθρο 25. Ο σύλλογος έχει σφραγίδα στρογγυλή, η οποία γράφει ολόγυρα την επωνυμία και το έτος ίδρυσης.

Άρθρο 27. Το καταστατικό αυτό αποτελούμενο από είκοσι επτά (27) άρθρα, συζητήθηκε και εγκρίθηκε από τα ιδρυτικά μέλη του συλλόγου, τα οποία υπογράφουν παρακάτω και θα υποβληθεί για έγκριση στο Πρωτοδικείο Κοζάνης.

3.2.2. Καταγραφή και χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

Α) Πολιτιστικοί Σύλλογοι πόλης της Κοζάνης

1. Σύνδεσμος Γραμμάτων κ' Τεχνών Ν. Κοζάνης

Ο Σύνδεσμος Γραμμάτων κ' Τεχνών Ν. Κοζάνης ιδρύθηκε το 1968 στην Κοζάνη.

Στο Σύνδεσμο ανήκουν το Ιστορικό Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή Χρωμίου, στο όρος Μπούρινο. Έχει στο ενεργητικό του 60 εκδόσεις βιβλίων με ιστορικό, λαογραφικό, και περιβαλλοντολογικό περιεχόμενο. (<https://mouseio-kozanis.gr/syndesmos-grammaton>). Είναι εν ενεργεία πολιτιστικό σωματείο και διαθέτει δέκα χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών.

Χοροδιδάσκαλοι είναι ο Πολίτης Ηλίας (εμπειρικός) και η Βαχτσεβάνου Δώρα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Αγγέλης Πολυνείκης.

2. Πολιτιστικός Σύλλογος Κοζάνης «Μακεδνοί»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κοζάνης «Οι Μακεδνοί» ιδρύθηκε το 2000. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλοι είναι η κα Μπαντελά Βάσω, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και ο κ. Καμπέρης Νίκος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα Τζιομπάνου Κατερίνα.

3. Λαογραφικός Όμιλος «Φίλοι της Παράδοσης»

Ο Λαογραφικός Όμιλος «Φίλοι της Παράδοσης» ιδρύθηκε το 2000. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπούκος Στέλιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η αντιπρόεδρος του συλλόγου, η κα Πατιό Τασούλα.

4. Χορευτικός Όμιλος Κοζάνης

Ο Χορευτικός Όμιλος Κοζάνης ιδρύθηκε το 2003. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει έξι χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Παπαζήσης Αργύρης, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαζήσης Αργύρης.

5. Χορευτικό Κοζάνης «Η Αναγέννησις»

Το χορευτικό Κοζάνης «Η Αναγέννησις» ιδρύθηκε το 2012 στην Κοζάνη. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Δούρβας Αργύρης (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Δούρβας Αργύρης.

6. Πρότυπος Πολιτιστικός Σύλλογος ΖΕΠ Κοζάνης

Ο Πρότυπος Πολιτιστικός Σύλλογος ΖΕΠ (Ζώνη Ενεργού Πολεοδομίας) Κοζάνης ιδρύθηκε το 2010 με κοινό σημείο αναφοράς τις 278 εργατικές κατοικίες που εντάχθηκαν στο σχέδιο πόλης της Κοζάνης και παραδόθηκαν το 2006. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Στέλιος Μπούκος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Καλαμπούκα Τάνια.

7. Εύξεινος Λέσχη Κοζάνης

Η Εύξεινος Λέσχη Κοζάνης ιδρύθηκε το 1956. Είναι εν ενεργεία σύλλογος, διαθέτοντας δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών, ποντιακών οργάνων και εκδόσεων προσφέροντας τα μέγιστα στην κατεύθυνση της διατήρησης και της παράδοσης της Ιστορίας, της Λαογραφίας, και της Ποντιακής διαλέκτου στη Στέγη Ποντιακού Πολιτισμού. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Σπινθηρόπουλος Γεώργιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Σανίδης Κωνσταντίνος.

8. Χορευτικός Όμιλος Ποντίων «Αντάμωμα»

Ο Χορευτικός Όμιλος Ποντίων «Αντάμωμα» ιδρύθηκε το 2003. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τέσσερα χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Αφουξενίδης Τριαντάφυλλος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Αφουξενίδης Τριαντάφυλλος.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Εύξεινος Λέσχη Κοζάνης	1956
Σύνδεσμος γραμμάτων κ' Τεχνών	1968
Μακεδνοί	2000
Φίλοι της παράδοσης	2000
Χορευτικός όμιλος Κοζάνης	2003
Αντάμωμα	2003
Ζεπ	2010
Η Αναγέννησις	2012

Πίνακας 1. Πολιτιστικοί Χορευτικοί Σύλλογοι Κοζάνης

Β) Πολιτιστικοί σύλλογοι «Φανοί» πόλης της Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

1. Φανός «Άη Δημήτρης»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Άη Δημήτρης» ιδρύθηκε το 1990. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Κορακίδου Αλεξάνδρα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κοκκαλιάρης Ιωάννης.

2. Φανός «Άη Θανάσης»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Άη Θανάσης» ιδρύθηκε το 1997. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπούκος Στέλιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα Μανταλά Παναγιώτα.

3. Φανός «Αλώνια»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Αλώνια» ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και ένας από τους πιο ιστορικούς φανούς της Κοζάνης. Διαθέτει ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Δήμου Αρχέλαος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Σβώλης Αθανάσιος.

4. Φανός «Αριστοτέλης»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Αριστοτέλης» ιδρύθηκε το 1989. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Σιακαβάρα Αικατερίνη (εμπειρική). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα Σιακαβάρα Αικατερίνη.

5. Φανός «Γιτιά»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Γιτιά» ιδρύθηκε το 1986. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και ένας από τους πιο ιστορικούς φανούς της Κοζάνης από τα χρόνια της γερμανικής κατοχής. Δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παφίλης Δημήτριος.

6. Φανός «Κασμιρτζήδης»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Κασμιρτζήδης» ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο αντιπρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Μάστορας Γεώργιος.

7. Φανός «Κεραμαριό»

Ο Πολιτιστικός σύλλογος και Φανός «Κεραμαριό» ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και ένας από τους πιο ιστορικούς φανούς της Κοζάνης. Δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο υπεύθυνος του φανού, ο κ. Μάραντος Μανώλης.

8. Φανός Πολιτιστικός Σύλλογος «Κρεβατάκια»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Κρεβατάκια» ιδρύθηκε το 2011. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλοι είναι η κα Σταμουλά Σοφία, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και η κα Πατσάκα Ματίνα (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Πίτσης Δημήτριος.

9. Φανός «Λάκκους τ' Μάγγαν»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Λάκκους τ' Μάγγαν» ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Μόμτσιου Ματίνα.

10. Φανός «Μπουντανάθα»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Μπουντανάθα» ιδρύθηκε το 2000. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και ένας από τους πιο ιστορικούς φανούς της Κοζάνης. Δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο αντιπρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Μπαντόλας Νικόλαος.

11. Φανός «Παύλος Μελάς»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Παύλος Μελάς» ιδρύθηκε το 1986. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Γρηγοριάδου Ελένη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο υπεύθυνος του Φανού, ο κ. Καρακοντής Κωνσταντίνος.

12. Φανός Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος «Πηγάδ' απ' του Κεραμαριό»

Ο Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος και Φανός «Πηγάδ' απ' του Κεραμαριό» ιδρύθηκε το 1993. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Ρήγας Κωνσταντίνος.

13. Φανός Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Πλατάνια»

Ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Πλατάνια» ιδρύθηκε το 2000. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τέσσερα χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπούκος Στέλιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο αντιπρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Αντωνιάδης Χρήστος.

14. Φανός «Σκ'ρκα»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Σκ'ρκα» ιδρύθηκε το 1987. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα. Σκόρδα Χριστίνα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κουζιάκης Λάζαρος.

15. Φανός «Η Κόζιανη»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος και Φανός «Η Κόζιανη» ιδρύθηκε το 2005. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τέσσερα χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλοι είναι ο κ. Κωνσταντίνου Ιωάννης (εμπειρικός), η κα Κυριάκου Ελένη (εμπειρικός) και ο κ. Τράγιας Βασίλης (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Τζουμερκιώτης Γρηγόρης.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ- ΦΑΝΟΙ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Αλώνια	1982
Λάκκους τ' Μάγγαν	1982
Κασμιρτζήδης	1983

Κεραμαριό	1983
Γιτιά	1986
Παύλος Μελάς	1986
Σκ'ρκα	1987
Αριστοτέλης	1989
Άη Δημήτρης	1990
Πηγάδ' απ' του Κεραμαριό	1993
Άη Θανάσης	1997
Μπουντανάθκα	2000
Πλατάνια	2000
Η Κόζιανη	2005
Κρεβατάκια	2011

Πίνακας 2. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Φανοί Κοζάνης

Γ) Εθνοτοπικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι πόλης της Κοζάνης με χορευτικά τμήματα

1. Σύλλογος Κρητών Ν. Κοζάνης «Η Μεγαλόνησος»

Ο Σύλλογος Κρητών Ν. Κοζάνης « Η Μεγαλόνησος» ιδρύθηκε το 1977 από Κρητικούς φοιτητές. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τρία χορευτικά τμήματα εκμάθησης μόνο κρητικών χορών. Χοροδιδάσκαλοι είναι ο κ. Νάκας Αντώνης (εμπειρικός) και η κα Αρετουλάκη Πελαγία (εμπειρική). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Πιτένης Στυλιανός.

2. Σύλλογος Ηπειρωτών Κοζάνης «Απειρωτών

Ο Σύλλογος Ηπειρωτών Κοζάνης «Απειρωτών» ιδρύθηκε το 1986. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης κυρίως ηπειρώτικων χορών αλλά και πανελλήνιων. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Σκόρδα Χριστίνα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο αντιπρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Ρέντζιος Φώτιος.

3. Σύλλογος Γρεβενιωτών Κοζάνης «Ο Αιμιλιανός»

Ο Σύλλογος Γρεβενιωτών Κοζάνης «Ο Αιμιλιανός» ιδρύθηκε το 1979. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης κυρίως Γρεβενιώτικων χορών αλλά και πανελλήνιων. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπουκάλης Δημήτριος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Λότσιος Αθανάσιος.

4. Πολιτιστικός Σύλλογος Μεταξιωτών Κοζάνης

Ο σύλλογος Μεταξιωτών Κοζάνης ιδρύθηκε το 1987 από Μεταξιώτες που ζούσαν στην πόλη της Κοζάνης. Σήμερα ο σύλλογος είναι ανενεργός. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Λαβαντσιώτη Ευαγγελία.

5. Πολιτιστικός Σύλλογος Μικροβάλτου «Τα Μπουχάρια»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Μικροβάλτου «Τα Μπουχάρια» ιδρύθηκε το 2022. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαδόπουλος Θύμιος.

6. Σύλλογος Βοϊωτών Κοζάνης «Η Αγία Παρασκευή»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Βοϊωτών ιδρύθηκε το 1961 στην Κοζάνη από Βοϊώτες που εγκαταστάθηκαν στην πόλη. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης χορών κυρίως από το Βόιο αλλά και πανελλήνιων. Χοροδιδάσκαλοι είναι η κα Βαχτσεβάνου Δώρα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και ο κ. Αποστολόπουλος Αποστόλης (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαγιώτας Ευάγγελος.

7. Πολιτιστικός Σύλλογος Σαμαριναίων

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Σαμαριναίων ιδρύθηκε το 1925. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα εκμάθησης χορών κυρίως από την Σαμαρίνα. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Παπαζήσης Αργύρης, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς

παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η αντιπρόεδρος του συλλόγου, η κα Νικοπούλου Βασιλική.

8. Σύλλογος Μικρασιατών Κοζάνης

Ο Μικρασιατικός σύλλογος ΠΕ Κοζάνης ιδρύθηκε το 2012. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης κυρίως μικρασιατικών χορών αλλά και πανελλήνιων χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο Κ. Πανανόπουλος Φώτης (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Καμίτα Φωτεινή.

9. Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Λιβαδεριωτών Κοζάνης

Ο Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Λιβαδεριωτών Κοζάνης ιδρύθηκε το 2016. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης χορών από το Λιβαδερό αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Στέλιος Μπούκος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαευαγγέλου Αθανάσιος.

10. Πολιτιστικός Σύλλογος Τρανοβάλτου «Η Αναγέννηση»

Ο Πολιτιστικός Μορφωτικός σύλλογος Τρανοβάλτου «Η Αναγέννηση» ιδρύθηκε το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τέσσερα χορευτικά τμήματα εκμάθησης χορών του Τρανόβαλτου, αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Στέλιος Μπούκος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής. με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο ταμίας του συλλόγου, ο κ. Τζιδημόπουλος Ιωάννης.

ΕΘΝΟΤΟΠΙΚΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Σαμαριναίων	1925
Σύλλογος Βοϊωτών	1961
Σύλλογος Κρητών	1977
Σύλλογος Τρανοβάλτου	1978
Σύλλογος Γρεβενιωτών	1979

Σύλλογος Ηπειρωτών	1986
Σύλλογος Μεταξιωτών	1987
Σύλλογος Μικρασιατών	2012
Σύλλογος Λιβαδεριωτών	2016
Σύλλογος Μικροβαλτινών	2022

Πίνακας 3. Εθνοτοπικοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Δ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Κοζάνης

1. Ε.Μ.Α.Σ. ΜΕΓΑΣ Αλέξανδρος Λευκοπηγής

Ο σύλλογος Ε.Μ.Α.Σ ΜΕΓΑΣ Αλέξανδρος Λευκοπηγής ιδρύθηκε το 1960. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με επτά χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. και συμμετοχής στο δρώμενο των Λαζαρινών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπούκος Στέλιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής. με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε μέλος του συλλόγου, ο κ. Στούκης Πάρης.

2. Εκπολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος «Γαύρος» Καρυδίτσας

Ο Εκπολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος «Γαύρος» Καρυδίτσας ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τρία χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Σούλιου Ζωή, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Καραθανάσης Θωμάς.

3. Αρχείο Ιστορίας κ' Τέχνης Καισαρειάς

Το Αρχείο Ιστορίας κ' Τέχνης Καισαρειάς είναι μια εθνογραφική ομάδα που ιδρύθηκε το 2010, καταγράφει και διασώζει μνήμες, τραγούδια και αργόσυρτους χορούς του πατροπαράδοτου εθίμου των Λαζαρινών. Υπεύθυνος της ομάδας αυτής είναι, ο κ. Παπαθανασίου Γεώργιος.

4. «Διγενής Ακρίτας» Λευκόβρυσης

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Διγενής Ακρίτας» Λευκόβρυσης ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα. Ελευθεριάδου Χαρούλα (εμπειρική). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Χατζηθεοδωρίδης Θεόδωρος.

5. Μορφωτικός Σύλλογος Αλωνακίων «Πόντος»

Ο Μορφωτικός Σύλλογος Αλωνακίων «Πόντος» ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τρία χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών και τμήμα χορού των Μωμόγερων. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Σαλακίδης Αναστάσιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Λαζαρίδης Θεόδωρος.

6. Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος Πρωτοχωρίου

Ο Πολιτιστικός και Λαογραφικός Σύλλογος Πρωτοχωρίου ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Ο σύλλογος διαθέτει και τμήμα για το δρώμενο των Μωμόγερων. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Πατουλίδης Γεώργιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Τριανταφύλλου Έφη.

7. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Πετρανών «Η Παράδοση»

Ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Πετρανών «Η Παράδοση» ιδρύθηκε το 2019. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τρία χορευτικά τμήματα πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Παπαδόπουλος Θύμιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κοζιάκης Γεώργιος.

8. Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Καρδιάς Κοζάνης «Η Πρόοδος»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Καρδιάς Κοζάνης «Η Πρόοδος» ιδρύθηκε το 1983. Είναι ανενεργός σύλλογος. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Τσιότσιας Αναστάσιος.

9. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μεταμόρφωσης

Ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μεταμόρφωσης ιδρύθηκε από μια ομάδα νέων κατοίκων του χωριού το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Καλύβα Αντωνία.

10. Πολιτιστικός Σύλλογος Πτελέας

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Πτελέας ιδρύθηκε το 1979. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με ένα χορευτικό τμήμα που διδάσκεται χορούς απ' όλη την Ελλάδα. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Σαββούδη Τατιάνα καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Λαζαρίδου Σοφία.

11. Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Κοίλων

Ο Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Κοίλων ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Φώκιαλης Ιωάννης.

12. Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Βατερού

Ο Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Βατερού ιδρύθηκε το 1999. Είναι ανενεργός σύλλογος. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κεντεποζίδης Πλούταρχος.

13. Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Σκήτης «Εύξεινος»

Ο Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Σκήτης «Εύξεινος» ιδρύθηκε το 1984. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Ο σύλλογος διαθέτει και χορευτικό τμήμα για το δρώμενο των Μωμόγερων. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Σαλακίδης Αναστάσιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Αλεξανδρίδης Σάββας.

14. Πολιτιστικός Σύλλογος «Εύξεινος Λέσχη Νέας Χαραυγής Κοζάνης»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Εύξεινος Λέσχη Νέας Χαραυγής Κοζάνης» ιδρύθηκε το 1983. Είναι ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Χαλκίδης Γεώργιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Νικολαΐδης Μάκης.

15. Πολιτιστικός & Φυσιολατρικός Σύλλογος Νέας Χαραυγής

Ο Πολιτιστικός Φυσιολατρικός Σύλλογος Νέας Χαραυγής ιδρύθηκε το 1991. Είναι ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Μπούκος Στέλιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Δημαράκης Χρήστος.

16. Πολιτιστικός Σύλλογος Καλαμιάς «Μέγας Αλέξανδρος»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καλαμιάς «Μέγας Αλέξανδρος» ιδρύθηκε το 1976. Είναι ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε μέλος του συλλόγου, ο κ. Γιαμουρίδης Πλούταρχος.

17. Εκπολιτιστικός Μορφωτικός κ' Αθλητικός Σύλλογος (ΕΜΑΣ) Λυγερής

Ο Εκπολιτιστικός Μορφωτικός κ' Αθλητικός Σύλλογος (ΕΜΑΣ) Λυγερής ιδρύθηκε το 1982. Είναι ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο ιδρυτής του συλλόγου και μέλος του, ο κ. Τσαουσίδης Θεόδωρος.

18. Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Μελισσίων

Ο Πολιτιστικός & Μορφωτικός Σύλλογος Μελισσίων ιδρύθηκε το 1980. Είναι ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Βέζος Τάκης.

19. Νέας Νικόπολης «Άη Γιάννης»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Νικόπολης «Αη Γιάννης» ιδρύθηκε το 1984. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Κορμπέτη Αντωνία.

20. Πολιτιστικός Σύλλογος Οινόης Κοζάνης «Χρυσανθος»

Ιδρύθηκε το 2005 αλλά ξεκίνησε τη λειτουργία του από το 2012. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κυνηγόπουλος Μύρων.

ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΗΜ. ΕΝΟΤ. ΚΟΖΑΝΗΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Λευκοπηγής	1960
Σύλλογος Καλαμιάς	1976
Σύλλογος Μεταμόρφωσης	1978
Σύλλογος Πτελέας	1979
Σύλλογος Μελισσίων	1980
Σύλλογος Λευκόβρυσης	1982
Σύλλογος Αλωνακίων	1982
Σύλλογος Πρωτοχωρίου	1982
Σύλλογος Λυγερής	1982
Σύλλογος Καρυδίτσας	1983
Σύλλογος Κοίλων	1983
Σύλλογος Νέας Καρδιάς	1983
Σύλλογος Εύξεινος Λέσχη Ν. Χαραυγής	1983
Σύλλογος Νέας Νικόπολης	1984
Σύλλογος Σκίτης	1984
Σύλλογος Ν.Χαραυγής	1991
Σύλλογος Βατερού	1999
Σύλλογος Οινόης	2012

Σύλλογος Πετρανών	2019
Αρχείο Ιστορίας κ' Τέχνης Καισαρειάς	2010

Πίνακας 4. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Κοζάνης

Ε) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Αιανής

1. Πολιτιστικός Σύλλογος Αιανής «Η Πρόοδος»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αιανής «Η Πρόοδος» ιδρύθηκε το 1976. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών και συμμετοχής στο δρώμενο των Λαζαρίων. Χοροδιδάσκαλοι είναι η κα Ευαγγελοπούλου Ιωάννα καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα στους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και ο κ. Γάτας Αντώνιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η χοροδιδάσκαλος του συλλόγου, η κα. Ευαγγελοπούλου Ιωάννα.

2. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίας Παρασκευής

Ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγίας Παρασκευής ιδρύθηκε το 1981. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τέσσερα χορευτικά τμήματα εκμάθησης τοπικών αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Πολίτης Ηλίας (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαδόπουλος Βασίλης.

3. Πολιτιστικός Σύλλογος Ροδιανής

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ροδιανής ιδρύθηκε το 2001. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει μόνο ένα τμήμα γυναικών παραδοσιακού χορού και τραγουδιού με συμμετοχή στο δρώμενο των Λαζαρίων. Δεν υπάρχει χοροδιδάσκαλος. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Τζέλου- Κερασιώτη Αναστασία.

4. Πολιτιστικός Σύλλογος Χρωμίου «Η Ρωμιοσύνη»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Χρωμίου «Η Ρωμιοσύνη» ιδρύθηκε το 1977. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Σιαμπανοπούλου Κωνσταντίνα .

5. Πολιτιστικός Σύλλογος Κτενίου

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Κτενίου ιδρύθηκε το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Τσιάμης Δημήτριος.

6. Πολιτιστικός Σύλλογος Ρυμνίου

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Ρυμνίου ιδρύθηκε το 2019. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Κωστόπουλος Γεώργιος.

7. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Σπάρτου

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Σπάρτου ιδρύθηκε το 1980. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Τεκέρογλου Σταύρος.

8. Πολιτιστικός Σύλλογος Κερασιάς «Ελιμειακός»

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Κερασιάς «Ελιμειακός» ιδρύθηκε το 1982. Είναι εν ενεργεία σύλλογος χωρίς χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Καρακούλας Δημήτριος.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΙΑΝΗΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Αιανής	1976
Σύλλογος Χρωμίου	1977

Σύλλογος Κτενίου	1978
Σύλλογος Σπάρτου	1980
Σύλλογος Αγ. Παρασκευής	1981
Σύλλογος Κερασιάς	1982
Σύλλογος Ροδιανής	2001
Σύλλογος Ρυμνίου	2019

Πίνακας 5. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Αιανής

ΣΤ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελίμειας

1. Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας» ιδρύθηκε το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και συμμετέχει στο έθιμο των Λαζαρίων και της Πρωτομαγιάς, στις Αποκριάτικες αλλά και στις πολιτιστικές εκδηλώσεις «Ιωακείμια». Διαθέτει πέντε χορευτικά τμήματα εκμάθησης παραδοσιακών χορών απ' όλη την Ελλάδα. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Καρανάνος Μανώλης (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Καρανάνος Μάρκος.

2. Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Άνω Κώμης

Ο Πολιτιστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Άνω Κώμης ιδρύθηκε το 1980. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με τρία παιδικά χορευτικά τμήματα και ένα γυναικείο τμήμα που συμμετέχει στο δρώμενο των Λαζαρίων. Οι χοροί που διδάσκονται είναι κυρίως τοπικοί και πανελλήνιοι. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Σκόρδα Χριστίνα, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Τσιρέκας Εμμανουήλ.

3. Πολιτιστικός & Φυσιολατρικός Σύλλογος Κάτω Κώμης «Αριστοτέλης»

Ο Πολιτιστικός & Φυσιολατρικός Σύλλογος Κάτω Κώμης «Αριστοτέλης» ιδρύθηκε το 1980. Είναι εν ενεργεία σύλλογος με δύο χορευτικά τμήματα που διδάσκονται χορούς τοπικούς και πανελλήνιους και συμμετέχουν στο δρώμενο των Λαζαρίων. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Γάτας

Αντώνιος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα Ζυμάρια Μαρία.

4. Πολιτιστικός Σύλλογος Κήπου

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κήπου ιδρύθηκε το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η αντιπρόεδρος του συλλόγου, η κα Μαχτσούρα Ρούλα.

5. Πολιτιστικός Σύλλογος Καισαρείας

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καισαρείας «Τα 7 πλατάνια» ιδρύθηκε το 1984. Είναι εν ενεργεία σύλλογος, αλλά μετά την covid 19 εποχή βρίσκεται σε αδράνεια. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ Τρομπούκης Λάζαρος.

6. Πολιτιστικός Σύλλογος Μηλιάς «Προοδευτικός»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Μηλιάς «Προοδευτικός» ιδρύθηκε το 1984. Είναι εν ενεργεία σύλλογος, αλλά μετά την covid 19 εποχή βρίσκεται σε αδράνεια. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Βουτυρής Αθανάσιος.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΕΛΙΜΕΙΑΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Κρόκου	1978
Σύλλογος Κήπου	1978
Σύλλογος Άνω Κώμης	1980
Σύλλογος Κάτω Κώμης	1980
Σύλλογος Καισαρείας	1984
Σύλλογος Μηλιάς	1984

Πίνακας 6. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελίμειας

Ζ) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελλησπόντου

1. Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Δρεπάνου

Ο Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Δρεπάνου ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία ποντιακός σύλλογος και διαθέτει τρία τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών και ένα τμήμα δημοτικών παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Παγκαλίδου Ελένη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η υπεύθυνη του συλλόγου, η κα Αποστολίδου Κατερίνα.

2. Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγ. Δημητρίου-Ρυακίου

Ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αγ. Δημητρίου-Ρυακίου ιδρύθηκε το 1981 ως Μορφωτικός Εκπολιτιστικός σύλλογος Αγίου Δημητρίου και κατά το έτος 1998 διευρύνθηκε πλαισιώνοντας και το Ρυάκιο. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τρία τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών, δύο τμήματα Μωμόγερων και ένα τμήμα δημοτικών χορών.

Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Παγκαλίδου Ελένη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε, ο κ. Κουσαλίδης Στέφανος.

3. Πολιτιστικός Σύλλογος Ακρινής

Ο Πολιτιστικός σύλλογος Ακρινής ιδρύθηκε το 1981. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τρία τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Χαλκίδης Γιώργος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο γραμματέας του συλλόγου, ο κ. Αντωνιάδης Γιώργος.

4. Πολιτιστικός Σύλλογος Κλείτου

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κλείτου ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τέσσερα τμήματα παραδοσιακών χορών. Τα δύο τμήματα διδάσκονται ποντιακούς χορούς και τ' άλλα δύο χορούς απ' όλη την Ελλάδα. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Χαλκίδης Γεώργιος

(εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Χαλκίδης Γεώργιος.

5. Πολιτιστικός Σύλλογος Τετραλόφου

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Τετραλόφου ιδρύθηκε το 1983. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει μόνο χορευτικό τμήμα για την αναβίωση του δρώμενου των Μωμόγερων χωρίς την παρουσία χοροδιδασκάλου. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Βασιλειάδης Γεώργιος.

6. Πολιτιστικός Σύλλογος Πολυμύλου

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Πολυμύλου ιδρύθηκε το 1981 και κατά το έτος 2009 συντάχθηκε το νέο καταστατικό του. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει τρία τμήματα εκμάθησης ποντιακών παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Χαλκίδης Γεώργιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Ταϊγανίδης Κων/νος.

7. Πολιτιστικός Σύλλογος Αυγής

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Αυγής ιδρύθηκε το 1993. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Παπαδημητρίου Βαγγέλης.

8. Πολιτιστικός Σύλλογος Καπνοχωρίου «Ο Άγιος Γεώργιος»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καπνοχωρίου «Ο Άγιος Γεώργιος» ιδρύθηκε το 2011. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης πανελλήνιων παραδοσιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι η κα Χατζηκωνσταντίνου Φωτεινή, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής.. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε η πρόεδρος του συλλόγου, η κα. Αμαραντίδου Αγάπη.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΥ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Πολυμύλου	1981
Σύλλογος Ακρινής	1981
Σύλλογος Αγ. Δημητρίου-Ρυακίου	1981
Σύλλογος Δρεπάνου	1983
Σύλλογος Κλείτου	1983
Σύλλογος Τετραλόφου	1983
Σύλλογος Αυγής	1993
Σύλλογος Καπνοχωρίου	2011

Πίνακας 7. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Ελλησπόντου

Η) Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Δ. Υψηλάντη

1. Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαυροδενδρίου

Ο Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Μαυροδενδρίου ιδρύθηκε το 1979 από νέους του χωριού με στόχο την πνευματική και πολιτιστική αναβάθμισή του. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και διαθέτει δύο χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος είναι ο κ. Σαλακίδης Αναστάσιος (εμπειρικός). Την πληροφορία μάς την παραχώρησε, ο κ. Περτσινίδης Κων/νος.

2. Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης ιδρύθηκε το 1978. Είναι εν ενεργεία σύλλογος και μέχρι το 2019 διέθετε τρία χορευτικά τμήματα εκμάθησης ποντιακών χορών. Χοροδιδάσκαλος ήταν η κα Σαμαρά Ελένη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Λόγω της πανδημίας της covid-19 και της μετεγκατάστασης του χωριού τα χορευτικά τμήματα δεν έχουν ξεκινήσει ακόμη τη λειτουργία τους παρ' ότι ο σύλλογος παραμένει ενεργός. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Σαμαράς Αντώνης.

3. Πολιτιστικός Σύλλογος Σιδερών «Οι Πρόσφυγες»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Σιδερών «Οι Πρόσφυγες» ιδρύθηκε το 2001. Σήμερα είναι ανενεργός. Την πληροφορία μάς την παραχώρησε ο υπεύθυνος του συλλόγου, ο κ. Ισπόγλου Θεόδωρος.

4. Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Λιβερών «Λιβερά»

Ο Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Λιβερών «Λιβερά» ιδρύθηκε το 2009. Είναι εν ενεργεία ποντιακός σύλλογος και δε διαθέτει χορευτικά τμήματα. Την πληροφορία μας την παραχώρησε ο πρόεδρος του συλλόγου, ο κ. Ευθυμιάδης Ανδρέας.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ
Σύλλογος Ποντοκόμης	1978
Σύλλογος Μαυροδενδρίου	1979
Σύλλογος Σιδερών	2001
Σύλλογος Λιβερών	2009

Πίνακας 8. Πολιτιστικοί Σύλλογοι Δημοτικής Ενότητας Δ. Υψηλάντη

4 Πολιτιστικά δρώμενα

4.1. Δρώμενα και πολιτιστικοί σύλλογοι

Τα λαϊκά δρώμενα αποτελούν σύνθετα κοινωνικά φαινόμενα που απηχούν τη σύγχρονη φυσιογνωμία μιας περιοχής και ταυτόχρονα αντανακλούν την ιστορική της διαδρομή (Μάργαρη, 2014:593). Η ελληνική λέξη «δρώμενον», που παράγεται από το ρήμα δρω, σημαίνει δραματοποιημένο ιερό ή δημόσιο θέαμα και συνδέεται ετυμολογικά με τη λέξη δράμα (Μήλιου, 2021: 18). Τα δρώμενα προσεγγίζουν τις αμφίδρομες πολιτισμικές σχέσεις που αναπτύσσονται σε μια περιοχή καθώς ιστορούν τις εσωτερικές και εξωτερικές κοινοτικές πρακτικές που διαμορφώνουν και διαχειρίζονται τα πολλαπλά πολιτισμικά ταυτοτικά μορφώματα που μπορεί να συναντήσει κανείς σε μια περιοχή (Μάργαρη, 2014: 593).

Σύμφωνα με τη Μήλιου (2021), τα έθιμα-δρώμενα αποτελούν κοινωνικές πράξεις που επαναλαμβάνονται σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές, ακολουθώντας μια συγκεκριμένη αλληλουχία κινήσεων, που σηματοδοτούν συγκεκριμένες περιόδους της ζωής ή του έτους, όπως για παράδειγμα, το πέρασμα από το χειμώνα στην άνοιξη. Όπως υπογραμμίζει ο Σιαμπανόπουλος (1973), τα εθιμικά δρώμενα αποτελούν τον συνδετικό κρίκο μιας κοινωνίας και δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνικό σύνολο χωρίς αυτά. Αποτελούν τον καθρέπτη της ζωής, της προόδου και των προσπαθειών του ελληνικού λαού, ο οποίος μεγαλούργησε δίνοντας στον κόσμο το παράδειγμα του «καλού κ' αγαθού πολίτου» και του «στυλοβάτου της ελευθερίας» (Σιαμπανόπουλος, 1973: 9). Τονώνουν τη συλλογικότητα εκφράζοντας κοινωνικές αξίες μιας κοινωνίας, η οποία συνεχίζει τις πατροπαράδοτες εκδηλώσεις, και αποτελούν κομβικά σημεία της κοινωνικής ζωής των περιοχών στις οποίες πραγματοποιούνται (Μάργαρη, 2014: 594). Τα λαϊκά δρώμενα δεν είναι στατικά καθώς αναπροσαρμόζουν το παρελθόν και με συνεχή ανατροφοδότηση με τις έννοιες της παράδοσης, του πολιτισμού και της συλλογικής μνήμης αναδημιουργούν καινούργια τελεστικά δρώμενα (Μήλιου, 2021: 19).

Είναι γεγονός, ότι για τη διατήρηση των εθίμων και των δρώμενων αλλά και γενικότερα για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου ή μιας περιοχής σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η δράση των πολιτιστικών συλλόγων. Όπως επισημαίνει η Τσιτίνη (2019), η μεγάλη τους προσφορά έγκειται στη μεταφορά των ηθών και των εθιμικών δρώμενων των παλιών παραδοσιακών κοινωνιών στις νεότερες γενιές και στη διδασκαλία και προβολή διαφόρων πτυχών

της ελληνικής ιστορίας σε όλους τους ενδιαφερομένους. Επιπλέον, μέσα από τη δράση τους μπορούν να αναδείξουν τα ιδιαίτερα φυσικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής και να προσαρμόσουν με ήπιο τρόπο τα τοπικά εθιμικά-δρώμενα στα νέα δεδομένα της σύγχρονης εποχής, ενσωματώνοντας τις αξίες τους στις νέες συνθήκες που δημιουργεί η σύγχρονη πραγματικότητα (Τσιτίνη, 2019). Με την προβολή των εθίμων και των λαϊκών παραδόσεων ενός τόπου καταφέρνουν να προσελκύσουν όχι μόνο τους ντόπιους κατοίκους του, αλλά και επισκέπτες και τουρίστες από άλλα μέρη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του γεγονότος αυτού αποτελεί η περίπτωση του Δήμου Κοζάνης και των τριών λαϊκών ευετηριακών δρώμενων που συντελούνται στην περιοχή και πετυχαίνουν κάθε χρόνο ευρύτατη λαϊκή συμμετοχή και συσσωματώσεις όχι μόνο των κατοίκων του εν λόγω Δήμου αλλά και των επισκεπτών άλλων περιοχών της Ελλάδας.

Πρόκειται, λοιπόν, για τα λαϊκά ευετηριακά δρώμενα που θεωρούνται από τους δημότες του Δήμου Κοζάνης τα πιο δημοφιλή και τα πιο σημαντικά, όπως α) οι Φανοί της Κοζανίτικης Αποκριάς, β) οι Λαζαρίνες στα χωριά της περιοχής Τσιαρτσιαμπά και γ) οι Μωμόγεροι ή αλλιώς τα γνωστά Μωμογέρεα (Μωμοέρια) σε ποντιακά χωριά του Δήμου Κοζάνης.

4.2. Ιστορικά στοιχεία- Η Κοζανίτικη Αποκριά και οι Φανοί

Η Κοζανίτικη Αποκριά πιθανόν να συνδέεται με τις «Καλάνδες» την πιο επίσημη και πιο λαμπρή γιορτή των Βυζαντινών χρόνων, της οποίας το χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελούσαν οι μεταμφιέσεις που προέρχονταν από την αρχαία ελληνική λατρεία και τις διονυσιακές γιορτές (Τσικριτζή, 2000). Το 1612 στην Κοζάνη είχε παρατηρηθεί αύξηση του πληθυσμού εξαιτίας των ομαδικών μετακινήσεων και μετοικεσιών της εποχής που οδήγησε λίγο αργότερα το 1650 στην πρώτη βιοτεχνική και εμπορική ανάπτυξη της πόλης. Η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και η επαφή με τους κατοίκους των παραδουνάβιων χωρών που βρίσκονταν σε ανώτερο πολιτιστικό επίπεδο, προκάλεσαν την ανάπτυξη του πολιτισμού στην Κοζάνη αλλά και την επιθυμία των κατοίκων της για καλύτερη ζωή με γιορτές που θα πρόσφεραν τέρψη και ψυχαγωγία. Έτσι δημιουργήθηκαν κατά το Δωδεκαήμερο τα Ραγκουτσάρια, μια γιορτή «τέρψεως και ευωχίας», την οποία και μετέφεραν οι άποικοι στην πόλη μαζί με άλλες συνήθειες (Τσικριτζή, 2000: 23). Οι γιορτές αυτές περιελάμβαναν άναμμα φωτιάς (Φανοί), χορό, τραγούδι, μεταμφιέσεις, κωδωνοφόρους. Τα Ραγκουτσάρια φαίνεται ότι απαγορεύτηκαν από τους Τούρκους το 1860 μετά από ένα τραγικό

περιστατικό διπλής αδελφοκτονίας, που συντελέστηκε κατά τη διάρκειά τους, για να αποκατασταθούν λίγα χρόνια αργότερα και να μετατοπιστούν από το δωδεκαήμερο στις Απόκριες.

Όπως επισημαίνει η Τσικριτζή (2000), η μετατόπιση των εορτών από το Δωδεκαήμερο στις Απόκριες έγινε το 1902 με αφορμή την ίδρυση του Γυμνασίου και του Μουσικοφιλολογικού συλλόγου Πανδώρας, αλλά και την επικείμενη έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα και τις προετοιμασίες που απαιτούνταν για την επιτυχημένη διεξαγωγή του. Κάτω από την επίδραση του Αστικού Καρναβαλιού που είχε εδραιωθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα, η ονομασία των εορτών είχε αλλάξει σε Καρναβάλια και στην Κοζάνη με την εμφάνιση πλήθους μεταμφιεσμένων που εμπνέονταν από την αρχαιότητα αλλά και από τη Δυτικοευρωπαϊκή παράδοση. Παρ' όλα αυτά η Κοζανίτικη Αποκρία συγκέντρωνε τα βασικά στοιχεία της αγροτικής Αποκρίας με λατρευτικό, εθνικό χαρακτήρα και με μαζική συμμετοχή μέχρι και την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος στέρησε τόσο τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα όσο και τη χαλάρωση των κοινωνικών αναστολών και τη ψυχαγωγία των Κοζανιτών (Τσικριτζή, 2000: 30). Από το 1950, όμως, και για μια εικοσαετία περίπου, οι Αποκριάτικες γιορτές άρχισαν να ζωντανεύουν και πάλι από τους Κοζανίτες, οι οποίοι έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στους Φανούς λόγω της μεγάλης τους απήχησης και της μοναδικότητάς τους στην Ελλάδα. Η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου του 1967 ήταν φυσικό κι επόμενο να οδηγήσει σε μαρasmus τις αποκριάτικες εκδηλώσεις που χαρακτηριστικό τους ήταν η ελεύθερη έκφραση και η ανελέητη σάτιρα του πολιτικού και κοινωνικού κατεστημένου (Τσικριτζή, 2000: 31). Το υποτονικό αυτό αποκριάτικο κλίμα συνεχίστηκε καθ' όλη τη δεκαετία του 1970 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 κατά την οποία ο Δήμος Κοζάνης ύστερα από προτροπή του Εμπορικού συλλόγου της πόλης επιχείρησε την αναβίωση των Αποκριάτικων εκδηλώσεων και ιδιαίτερα των Φανών. Η επιχείρηση ήταν επιτυχής καθώς η ηθική και υλική υποστήριξη των δημοτών οδήγησε στην αναβίωση της Κοζανίτικης Αποκρίας με κύριο έρεισμα τους λίγους Φανούς που δεν είχαν σβήσει και τη δημιουργία νέων. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών που πλαισίωναν κυρίως τους Φανούς ήταν ιδιαίτερα μεγάλη και γι' αυτό, όπως διαπιστώθηκε στην καταγραφή των συλλόγων που προηγήθηκε, οι περισσότεροι πολιτιστικοί σύλλογοι που είναι και Φανοί ιδρύθηκαν από το 1982 και μετά.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Τσικριτζή (2000), οι δημοτικές αρχές σε συνεργασία με τους δημότες Κοζάνης, ιδιαίτερα τη δεκαετία του '90, υποστήριζαν τα έθιμα και τα δρώμενα της Κοζανίτικης Αποκρίας με κάθε τρόπο κατορθώνοντας να εισαγάγουν καινούργιες εκδηλώσεις και να αναπροσαρμόσουν τις παλιές στις νέες δημογραφικές συνθήκες, διατηρώντας το παλιό αποκριάτικο πνεύμα της πόλης. Η καθιέρωση των γλεντιών των Φανών όλο το δωδεκαήμερο, η

εμφάνιση τοπικών χορευτικών συγκροτημάτων αλλά και ομάδων λαϊκών δρώμενων από διάφορα μέρη της Ελλάδας, οι θεατρικές παραστάσεις γραμμένες στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, η παρέλαση των Αρμάτων και η δημιουργία των παιδικών Φανών ήταν μερικές από τις καινοτομίες των οποίων ο λαϊκός τους χαρακτήρας παραμένει αναλλοίωτος μέχρι και σήμερα. Σημαντικό στοιχείο που συνεχώς αυξάνει και πρέπει να επισημανθεί, είναι η μεγάλη επισκεψιμότητα τουριστών το τελευταίο τριήμερο της Αποκριάς αλλά και η μαζική συμμετοχή των κατοίκων της Κοζάνης σε όλες τις εκδηλώσεις ανεξαρτήτως ηλικίας, καταγωγής και ενδιαφερόντων.

4.2.1. Οι Φανοί της Κοζανίτικης Αποκριάς

Οι Φανοί αποτελούν τη «σύγχρονη τελεστική έκφραση αναδιαπραγμάτευσης, ανασυγκρότησης και αναδήλωσης της τοπικής κοινότητας», η οποία σε συνδυασμό με το άναμμα της φωτιάς, το παραδοσιακό τραγούδι, την οινοποσία και το χορό, ισχυροποιεί τους δεσμούς που συνδέουν τα μέλη της (Μάργαρη, 2014: 602). Οι Φανοί, σύμφωνα με την τοπική βιβλιογραφία φαίνεται να συνδέονται με τις εθμικές εκδηλώσεις του Δωδεκαημέρου και να αποτελούν τελεστική έκφραση των αναβιωμένων Ραγκουτσαριών που λαμβάνουν χώρα ακόμη και σήμερα σε ολόκληρο το Νομό Κοζάνης. Η χρονική μετάθεση των Ραγκουτσαριών την περίοδο της Αποκριάς συμβάλλει στη τελεστική σύνδεση των ιερών πυρών με τα κωδωνοφόρα καρναβάλια (Μάργαρη, 2014: 606). Το γεγονός, αυτό όμως δε σημαίνει ότι οι Φανοί δεν προϋπήρχαν των Ραγκουτσαριών και μπορεί να τελούνταν δίχως να συγχέονταν ή να συνδυάζονταν μ' αυτά. Όπως μας πληροφορεί η Μάργαρη (2014), χαρακτηριστικό παράδειγμα πάνω σ' αυτό αποτελούν κάποιες κοινότητες της ευρύτερης περιοχής της Κοζάνης, όπως το χωριό Μεταμόρφωση, στο οποίο δε συντελέστηκε ανάλογη μετακύλιση των εθμικών δρώμενων του Δωδεκαημέρου στην Αποκριά.

Σύμφωνα με τη Μήλιου (2021), η ετυμολογία της λέξης Φανός προέρχεται από το ρήμα φαίνω (φέγγω, φωτίζω) και οι εορταστικές του εκδηλώσεις θυμίζουν αντίστοιχες διονυσιακές γιορτές των αρχαίων Ελλήνων με χαρακτηριστικό τους γνώρισμα τη φωτιά, το χορό και το τραγούδι. Πρόκειται λοιπόν για μια γιορτή με λατρευτικό και ανατρεπτικό χαρακτήρα που στήνεται σε καθορισμένα μέρη της Κοζάνης, τα οποία διακοσμούνται καταλλήλως, με επίκεντρο το βωμό στον οποίο σιγοκαίει η φωτιά όλη τη νύχτα. Από την Τσικνοπέμπτη μέχρι και το Σάββατο πριν από την Κυριακή της Μεγάλης Αποκριάς πραγματοποιείται καθημερινά το άναμμα ενός μόνο Φανού, για να καταλήξει την Κυριακή της Μεγάλης Αποκριάς στο άναμμα του κεντρικού Φανού από τον

Δήμαρχο στην κεντρική πλατεία της πόλης και στη συνέχεια στο ταυτόχρονο άναμμα όλων των Φανών.

Γύρω από το βωμό σχηματίζεται ένας κύκλος με επικεφαλής τον κορυφαίο του χορού που τραγουδάει πρώτος στίχο - στίχο τα παραδοσιακά τραγούδια του Φανού, τα οποία και επαναλαμβάνουν με τον ίδιο τρόπο οι χορευτές που ακολουθούν. Το ιδιότυπο, λοιπόν, αποκριάτικο τραγούδι σε συνδυασμό με το χορό και τη φωτιά καθιστούν το δρώμενο αυτό μοναδικό, μια που δεν λειτουργεί μόνο ως ευχέτηρια τελετή αλλά συνδέεται με την «ιδέα της ανατροπής, της αμφισβήτησης ιδεών και ιεραρχίας και την κατάργηση των ορίων που περιλαμβάνει η Αποκριά» (Τσικριτζή, 2000). Τα τραγούδια του Φανού διακρίνονται σε «σκωπτικά», που έχουν ως σημείο αναφοράς τα «ελαττώματα» των γυναικών της προβιομηχανικής κοινωνίας, στα «ξινέντραπα» ή «μασκαριλίτικα, τα οποία κατακλίζονται από σεξουαλικές αναφορές που αρχίζουν από υπονοούμενα και καταλήγουν σε απροκάλυπτες περιγραφές και παραινήσεις και στα κλέφτικα που υμνούν τα κατορθώματα των Κλεφτών και των αντάρτικων ομάδων της επανάστασης του '21. Τα κλέφτικα άλλωστε δεν είναι τυχαία, γιατί σύμφωνα με την τοπική προφορική παράδοση, οι Φανοί αποτελούσαν τόπο συγκέντρωσης για όλους τους υπόδουλους Έλληνες κατά την επανάσταση του '21, αλλά και κατά τον Μακεδονικό Αγώνα, στη διάρκεια του οποίου μοιράζονταν κρυφά στους Φανούς όπλα και πολεμοφόδια στους αντάρτες (Τσικριτζή, 2000).

Η έλευση της ορχήστρας των πνευστών τα νεότερα χρόνια είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσει η καθολική κυριαρχία του κυκλωτικού Κοζανίτικου χορού με τη συνοδεία μόνο των τραγουδιών. Σύμφωνα με τη Μήλιου (2021) η χρήση μουσικών ορχηστρικών κομματιών θεωρείται μια φυσική εξέλιξη κι ένας αρμονικός συνδυασμός τραγουδιού, μουσικής και χορού προκειμένου να διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον, το κέφι και η συμμετοχή των συμμετεχόντων στο εθιμικό αυτό δρώμενο. Σε κάποιους Φανούς, βέβαια, οι διοργανωτές εξακολουθούν να διατηρούν την παλιά δομή, την οποία και θεωρούν πιο αυθεντική, χρησιμοποιώντας περισσότερο τα παραδοσιακά τραγούδια από τα μουσικά ορχηστρικά κομμάτια.

Χαρακτηριστική μελωδία που ξεσηκώνει δημιουργώντας μεγάλη ευθυμία στους χορευτές αλλά και μεγάλη ευχέρεια για αυτοσχεδιασμούς, αποτελεί ο εννιάσημος μουσικός ρυθμός του χορού «Έντεκα» που είναι ένας από τους πιο γνωστούς ρυθμούς της Δυτικής Μακεδονίας. Ο χορός είναι γνωστός και ως «Ξετσάκωτος» και «Σκόρπιος», γιατί χαρακτηρίζεται από απόλυτη ελευθερία κινήσεων με στροφές, πηδήματα και ελαφρά καθίσματα, αλλά και ως «Αγιοβασιλιάτικος» επειδή συνηθιζόταν από τα παλιά χρόνια να χορεύεται στις γιορτές του Δωδεκαημέρου, ιδίως στην περιοχή της Σιάτιστας, όπου οι γιορτές αυτές είναι κατ' εξοχήν καρναβαλικές (Τσικριτζή, 2000).

Στην Κοζάνη το «Έντεκα» αποτελεί το ηχητικό σήμα κατατεθέν της Κοζανίτικης Αποκριάς και ο κατ' εξοχήν χορός που την εκπροσωπεί την περίοδο αυτή καθώς χορεύεται συνέχεια στους δρόμους, στους χορούς, στα σπίτια, στις πλατείες και φυσικά στους Φανούς.

4.2.2. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθνικού δρώμενου των Φανών

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από τα παραπάνω, το λαϊκό αυτό εθνικό δρώμενο των Φανών διακρίνεται για το συλλογικό και βιωματικό του χαρακτήρα καθώς συμβάλλει στη δημιουργία ισχυρών δεσμών ταυτότητας μέσα από τη συμμετοχή των Κοζανιτών στις διαδικασίες ανάπτυξης και προβολής του τόπου τους. Οι Φανοί, παρ' ότι είναι ένα από τα μακροβιότερα έθιμα, προσαρμόζονται στις σύγχρονες συνθήκες της μετανεωτερικής εποχής διατηρώντας τη συλλογικότητα αλλά και την μακραίωνη παράδοσή τους, εμπλουτίζοντας και εξελίσσοντας τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, τα οποία μεταβιβάζονται από τους παλιότερους στους νεότερους αβίαστα και αυτόματα ακολουθώντας φυσιολογική ροή και πορεία (Μήλιου, 2021).

Ο κοινωνικός τους χαρακτήρας είναι ιδιαίτερα εμφανής από την ευρεία συμμετοχή των κατοίκων της πόλης, οι οποίοι μπορεί να προέρχονται από διαφορετικές καταγωγές, αλλά ζουν στην πόλη και συμμετέχουν μαζικά στο λαϊκό αυτό δρώμενο. Είναι ένα έθιμο ανοιχτό για όσους επιθυμούν να πάρουν μέρος δημιουργώντας κατάλληλες συνθήκες εθελοντικών συσσωματώσεων, ψυχαγωγίας και διασκέδασης.

Όπως αναφέρει η Μήλιου (2021), κατά τη διάρκεια του δρώμενου σταματούν οι κοινωνικές κριτικές και διακρίσεις καθώς ακούγονται και λέγονται πράγματα που σε άλλη περίπτωση θα ήταν πολύ δύσκολο να ειπωθούν. Χρησιμοποιείται, μάλιστα, ευρέως και το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα που διαφοροποιεί το δρώμενο αυτό από τ' άλλα των γειτονικών πόλεων.

Στην ουσία, οι Φανοί είναι δημιούργημα της γειτονιάς καθώς ξεκινάει από την εθελοντική προσφορά των κατοίκων που την απαρτίζουν, ενισχύοντας τη συλλογική ζωή και την αλληλεγγύη. Οργανωτικά υπεύθυνος και υποστηρικτής τους οικονομικά και υλικοτεχνικά είναι ο Δήμος Κοζάνης μέσω του Οργανισμού Αθλητισμού, Πολιτισμού & Νεολαίας (ΟΑΠΝ). Βέβαια, κάποιοι Φανοί που δεν είναι μόνο Φανοί της γειτονιάς αλλά και των πολιτιστικών συλλόγων, εκτός από τη δημοτική σύμπραξη, καλύπτουν τα έξοδά τους από τις συνδρομές των μελών του συλλόγου και από φίλους επαγγελματίες.

Οι Φανοί αποτελούν κομμάτι της ζωής της πόλης καθώς συνδέει αυτούς που έφυγαν μ' αυτούς που θα έρθουν, μέσω των ανθρώπων που τους ζωντανεύουν κάθε χρόνο, που δεν είναι άλλοι από τα μέλη των πολιτιστικών συλλόγων των Φανών. Οι νέοι κάτοικοι της πόλης επιθυμώντας να γνωρίσουν τους Φανούς, να τους ενισχύσουν και να εκφραστούν μέσα από τα πολιτιστικά δρώμενα τους, αναδημιουργούν προσφέροντάς τους νέα δυναμική (Μήλιου, 2021: 35). Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν τέσσερις επιπλέον σύλλογοι - Φανοί μετά το 2000 λόγω της γεωγραφικής, οικονομικής και πληθυσμιακής ανάπτυξης της πόλης την τελευταία εικοσαετία. Βέβαια υπάρχουν και κάποιες γειτονιές που οι νέοι τους κάτοικοι δεν έδειξαν το απαιτούμενο ενδιαφέρον γι' αυτούς, με αποτέλεσμα να ατονήσει το δρώμενο και να σταματήσει.

Επιπλέον, οι πολιτιστικοί σύλλογοι των Φανών αποτελούν φορείς δημιουργικότητας στη διαδικασία πολιτιστικής παραγωγής, προωθώντας τοπικά θέματα και υποθέσεις προκειμένου να πετύχουν τοπική υπεροχή και πανελλήνια προβολή. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένα πολιτιστικό περιβάλλον, μια πολιτιστική εμπειρία που αναπτύσσεται μέσα από την αλληλεπίδραση των ντόπιων και των επισκεπτών με το τοπικό πολιτιστικό προϊόν.

Όπως μας πληροφορεί η Μήλιου (2001), τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί απ' όσους ασχολούνται με το εθιμικό αυτό δρώμενο είναι πλέον ικανοποιητικά ώστε να ξεκινήσει η διαδικασία εγγραφής του στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στη συνέχεια να υποβληθεί η υποψηφιότητά του στον παγκόσμιο κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να τονιστεί ότι οι συσσωματώσεις που δημιουργούνται στην τοπική κοινωνία μέσω του εθίμου των Φανών αποτελούν εφαλτήριο στη συνέχιση και στο σχεδιασμό δράσεων μεταβίβασης από το παρελθόν στο μέλλον προκειμένου να διατηρηθεί αναλλοίωτη και να παραμείνει ζωντανή η Κοζανίτικη παράδοση.

4.3. Οι Λαζαρίνες του Τσιαρτσιαμπά Κοζάνης

4.3.1. Ιστορικά, γεωγραφικά και λαογραφικά στοιχεία

Η δεύτερη μελέτη εθιμικού δρώμενου αφορά τις «Λαζαρίνες» στα χωριά του «Τσιαρτσιαμπά» Κοζάνης, μιας περιοχής που βρίσκεται στην αριστερή όχθη του Αλιάκμονα, νότια και ανατολικά της Κοζάνης και ακριβώς απέναντι από την περιοχή των Σερβίων (Σιαμπανόπουλος, 1973: 22).

Η ονομασία «Τσιαρτσιαμπάς» είναι κατάλοιπο της Τουρκοκρατίας και οφείλεται στην εβδομαδιαία αγορά της Τετάρτης στο χωριό «Τεκελέρ», σημερινή Αμυγδαλιά. Η αγορά του «Τσιαρτσιαμπά» εξυπηρετούσε τριάντα τρία χωριά της περιοχής από τα οποία τα δεκαεφτά κατοικούσαν από τους άγριους Τούρκους Κονιάρους από το Ικόνιο της Μικράς Ασίας μέχρι και την ανταλλαγή των πληθυσμών, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι και Μικρασιάτες πρόσφυγες. Τα άλλα δεκαέξι χωριά κατοικούσαν από Έλληνες Χριστιανούς που διατήρησαν αλώβητη την πίστη τους τον καιρό της Τουρκοκρατίας, αλλά και τις παραδόσεις τους, τις συνήθειές τους και τα αγνά έθιμά τους μέχρι και σήμερα. Τα χωριά αυτά που ανήκουν πλέον στο Δήμο Κοζάνης, είναι η Αγία Παρασκευή, η Αιανή, η Άνω και Κάτω Κώμη, η Καισαρειά, η Καρυδίτσα, η Κερασιά, ο Κήπος, το Κοντοβούνι, ο Κρόκος το Κτένι, η Λευκοπηγή, η Μεταμόρφωση, η Μηλιά, η Ροδιανή και το Χρώμιο (Σιαμπανόπουλος, 1973:22).

Όπως αναφέρει ο Σιαμπανόπουλος (1973), το έθιμο του Λαζάρου εορταζόταν σε όλα τα χωριά του Νομού Κοζάνης με τον ίδιο τρόπο και με ελάχιστες διαφορές ως προς την προετοιμασία, την έναρξη και τη λήξη του εθίμου, τα τραγούδια και τη μελωδία τους. Στις μέρες μας περιορίστηκε στην περιοχή των χωριών του «Τσιαρτσιαμπά» όπου και γιορτάζεται κάθε χρόνο αποκλειστικά από τα κορίτσια και τις γυναίκες. Σύμφωνα με την παράδοση, η αποκλειστική συμμετοχή των κοριτσιών εξηγείται με το γεγονός ότι ο Λάζαρος είχε μόνο αδερφές (Ευαγγελοπούλου, 2017).

Το εθιμικό δρώμενο των Λαζαρίνων ανήκει στην κατηγορία των γυναικείων χορευτικών δρώμενων με βασικό χαρακτηριστικό του το χορό με τον αργόσυρτο ιδιόμελο σκοπό σε συνδυασμό πάντα με ποικιλία τραγουδιών, τα οποία εκτελούνται αντιφωνικά χωρίς τη συμμετοχή λαϊκών οργανοπαιχτών. Σύμφωνα με τον Σιαμπανόπουλο (1973), δεν είναι ξεκάθαρο πότε καθιερώθηκε το έθιμο των Λαζαρίνων. Είναι, όμως, αδιαμφισβήτητο γεγονός, ότι την περίοδο της Τουρκοκρατίας το έθιμο βρισκόταν στην πλήρη έξαρσή του και εξυπηρετούσε κοινωνικό σκοπό καθώς τα κορίτσια ήταν κρυμμένα όλο τον χρόνο για να μην τ' αρπάξουν οι Τούρκοι στα χαρέμια τους με αποτέλεσμα να παραμένουν άγνωστα στην κοινωνία του χωριού. Στις γιορτές του Λαζάρου, όμως, τα κορίτσια έβγαιναν από το σπίτι τους κι έτσι γίνονταν οι γνωριμίες για να αρχίσουν, λίγο μετά από την Κυριακή των Βαΐων, οι ζυμώσεις και τα προξενιά που κατέληγαν στ' αρραβωνιάσματα και στους γάμους. (Σιαμπανόπουλος, 1973:23).

Χαρακτηριστικό διακριτικό γνώρισμα των χωριών του «Τσιαρτσιαμπά» και των Λαζαρίνων, που πρέπει να αναφερθεί, είναι η γυναικεία ενδυμασία τους, η οποία ήταν ιδιαίτερα γραφική και ξεχωριστή συγκριτικά με τις γυναικείες ενδυμασίες των άλλων περιοχών της Ελλάδας, γεγονός που ισχύει μέχρι και σήμερα. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 η φορεσιά σταμάτησε να

χρησιμοποιείται καθημερινά από τις νέες γυναίκες, οι οποίες τις φορούσαν πλέον μόνο στις εθνικές γιορτές και στο έθιμο του Λαζάρου, που είναι γνωστό και ως Λαζαρίνες και θα περιγραφεί παρακάτω (Σιαμπανόπουλος, 1973:23). Πιο συγκεκριμένα, θα περιγραφεί η περίπτωση των Λαζαρίνων της Αιανής, καθότι η Αιανή αποτελεί ιστορική έδρα του Δήμου Κοζάνης και διατηρεί ακμαίο ακόμη και σήμερα το δρομικό αυτό έθιμο, προσελκύοντας πλήθος κόσμου.

4.3.2. «Οι Λαζαρίνες» Περιγραφή του εθίμου

Η Ανάσταση του Λαζάρου συνδέθηκε με την αναγέννηση της φύσης και την ανανέωση της ζωής και αποτελεί μια περίοδο κατά την οποία τοποθετείται όλος ο εθιμικός κύκλος του Πάσχα, από την Έγερση δηλαδή του Λαζάρου έως και την Ανάσταση της Λαμπρής (Ευαγγελοπούλου, 2017). Στα χωριά του «Τσιαρτσιαμπά», λοιπόν, η γιορτή του Λαζάρου παίρνει ιδιαίτερη παραδοσιακή μορφή από τις κοπέλες του χωριού, τις Λαζαρίνες, προσδίδοντας ιδιαίτερη χάρη κι ομορφιά στο λαϊκό αυτό δρώμενο.

Λαζαρίνες, λοιπόν, ονομάζονται τα κορίτσια που λαμβάνουν μέρος σ' αυτό και παίρνουν την ονομασία τους από τη συγκεκριμένη γιορτή (Σιώζου, 1996: 81). Το δρώμενο αυτό που διαρκεί τρεις μέρες, αρχίζει την Παρασκευή, παραμονή του Λαζάρου, κορυφώνεται το Σάββατο του Λαζάρου και ολοκληρώνεται την Κυριακή των Βαΐων. Λόγω του ότι συνδέεται με τον ερχομό της άνοιξης και τη γυναικεία γονιμότητα, πραγματοποιείται και την Πρωτομαγιά καθώς αποτελεί φάση της νέας ζωής και της ευκαρπίας των αγρών (Καραπάτσιου, 2017: 20).

Στην Αιανή, λοιπόν, μια βδομάδα πριν από το Σάββατο του Λαζάρου συγκεντρώνονται κοπέλες από διαφορετικές γειτονιές σε κάποιο συγγενικό σπίτι προκειμένου να καθορίσουν το «κονάκι» τους, το σπίτι δηλαδή όπου θα μείνουν και θα διασκεδάσουν επί δύο βραδιές, το βράδυ της παραμονής του Λαζάρου και το Σαββατόβραδο μέχρι τα ξημερώματα της Κυριακής των Βαΐων. Στην ολονύχτια αυτή διασκέδαση θα συμμετάσχουν και κορίτσια σχολικής ηλικίας αλλά και συγγενείς, γνωστοί και φίλοι, καλεσμένοι από τις Λαζαρίνες. Αφού διαλέξει η κάθε μία τη συντρόφισσά της ανάλογα με την ηλικία και το ανάστημα, γίνεται και η επιλογή ενός μικρού κοριτσιού, το οποίο θα ακολουθεί την παρέα κρατώντας στο χέρι το καλαθάκι για να συγκεντρώνει τα αυγά και τα φιλοδωρήματα που θα προσφέρουν οι νοικοκυρές στις Λαζαρίνες την ημέρα των επισκέψεων στα σπίτια. Αφού τελειώσουν με τον προγραμματισμό των επισκέψεων στήνουν ανάποδα μια πυροστιά πάνω στην οποία τοποθετούν μια αναποδογυρισμένη γάστρα. Μέσα στη γάστρα βάζουν ένα άγριο λάχανο κι ένα κλούβιο αυγό. Έπειτα πηδούν με τη σειρά η καθεμία τρεις

φορές από πάνω για να έχουν υγεία όλο το χρόνο και διαλύονται για να ξανασυναντηθούν την παραμονή της γιορτής του Λαζάρου. Την παραμονή αλλά και το Σάββατο του Λαζάρου αφού προσκυνήσουν πρώτα στην εκκλησία, επισκέπτονται ένα ένα τα σπίτια του χωριού χορεύοντας και τραγουδώντας. Τα φιλοδωρήματα είναι άβαφα αυγά και χρήματα και σε κάποια χωριά βρασμένο ζαχαρωμένο καλαμπόκι. Κατά τις επισκέψεις τους στα σπίτια, το Σάββατο του Λαζάρου, οι Λαζαρίνες τραγουδούν τραγούδια ανάλογα με το επάγγελμα των νοικοκυραίων, τους καημούς τους και τα όνειρά τους (Σιαμπανόπουλος, 1973: 38).

Αφού τελειώσουν τις επισκέψεις συγκεντρώνονται το απόγευμα στην κεντρική πλατεία και μπροστά από την εκκλησία της Παναγίας, στήνουν τον μεγάλο χορό και συγχρόνως τραγουδούν. Ο τρανός χορός ξεκινάει πάντα με το τραγούδι «Τσιντσιρό», γεγονός που συναντάται στην Αιανή κάνοντας διακριτή διαφορά με τα υπόλοιπα χωριά της περιοχής του Τσιαρτσιαμπά, στα οποία το δρώμενο περιορίζεται μόνο στις επισκέψεις στα σπίτια (Ευαγγελοπούλου, 2017: 31).

Σύμφωνα με την παράδοση, η σειρά με την οποία τοποθετούνταν οι Λαζαρίνες στο χορό ήταν η ακόλουθη: πρώτα πιάνονταν τα κορίτσια που ήταν σε ηλικία γάμου και φορούσαν νυφιάτικη φορεσιά και φύρτες, έπειτα κορίτσια εφηβικής ηλικίας με νυφιάτικη φορεσιά και τις χειροποίητες κεντημένες ποδιές, στη συνέχεια ακολουθούσαν κορίτσια των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού με φούστες και φουστάνια και στο τέλος έκλεινε ο κύκλος με μικρά κορίτσια που φορούσαν τις άσπρες καλοκαιρινές φορεσιές (Ευαγγελοπούλου, 2017: 31).

Στη σημερινή εποχή, βέβαια, τα πράγματα έχουν λιγάκι διαφοροποιηθεί. Στο χορό πλέον πιάνονται και μεγαλύτερης ηλικίας, έγγαμες γυναίκες που γνωρίζουν τους χορούς αλλά και τα τραγούδια, που εκτελούνται αντιφωνικά, και τα μεταλαμπαδεύουν στις νεότερες κοπέλες μεταδίδοντας το ιδιαίτερο ηχόχρωμα της φωνής τους και το ξεχωριστό ύφος του χορού.

Τα τραγούδια που τραγουδιούνται από τις Λαζαρίνες εξυμνούν την ομορφιά, την αγάπη και τον έρωτα κι έχουν διαφορετικό σκοπό που αλλάζει και τον ρυθμό στα τρία βήματα του συρτού χορού. Στην πλατεία συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου, ντόπιοι και ξένοι, οι οποίοι επισκέπτονται την Αιανή για να παρακολουθήσουν το γραφικό αυτό έθιμο και να καμαρώσουν τις όμορφες Λαζαρίνες που πολλές φορές ξεπερνούν τις 150 στον αριθμό. Ο χορός διαρκεί συνήθως περισσότερο από δύο ώρες.

Το βράδυ της ίδιας μέρας οι Λαζαρίνες συγκεντρώνονται στα κονάκια τους για να δειπνήσουν και να γλεντήσουν με χορούς και τραγούδια μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες. Χαρακτηριστικό του γλεντιού είναι ότι τα τραγούδια που τραγουδούν οι Λαζαρίνες δε συνοδεύονται από λαϊκούς

οργανοπαίκτες. Όπως προαναφέρθηκε, τα τραγούδια εκτελούνται αντιφωνικά, δηλαδή το τραγούδι γίνεται εκ περιτροπής. Πρώτα τραγουδάει η μια ομάδα ένα στίχο ή ημιστίχιο του τραγουδιού και μετά το επαναλαμβάνει η άλλη ομάδα. Στη μέση στήνεται ο χορός που συνήθως περιλαμβάνει Συρτό Συγκαθιστό και Τσάμικο άλλοτε σε αργό ρυθμό και άλλοτε σε γρήγορο σύμφωνα πάντα με τον σκοπό του τραγουδιού.

Την Κυριακή των Βαΐων, το ξημέρωμα, και προτού σημάνουν οι καμπάνες, οι Λαζαρίνες συγκεντρώνονται και στήνουν χορό γύρω από την εκκλησία. Μετά τη θεία λειτουργία στήνεται στην αυλή της εκκλησίας ο τρανός χορός των Βαΐων με τον οποίο λήγει και η τριήμερη εορταστική εκδήλωση του Λαζάρου. Στο χορό αυτό, εκτός από τις Λαζαρίνες παίρνουν μέρος και πολλές ηλικιωμένες γυναίκες που πιάνονται πρώτες στη σειρά και σύμφωνα με την ηλικία. Πρώτη πιάνεται η γεροντότερη του χορού. Με τον τρανό χορό, με πολλά άλλα τραγούδια και με πολλές ευχές για τη Λαμπρή που ακολουθεί, ολοκληρώνονται και σε άλλα χωριά του Τσιαρτσιαμπά οι τριήμερες εορταστικές εκδηλώσεις του Λαζάρου.

4.3.3. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθιμικού δρώμενου των Λαζαρίων

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από τα παραπάνω, το λαϊκό αυτό εθιμικό δρώμενο των Λαζαρίων αναδεικνύει τη δυναμική της παράδοσης της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Κοζάνης και συγκεκριμένα της περιοχής του «Τσιαρτσιαμπά». Ανάλογα, βέβαια, μοντέλα αναβίωσης και (ανα)νοηματοδότησης των Λαζαρίων πραγματοποιούνται σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Στην περίπτωση, όμως, της περιοχής του «Τσιαρτσιαμπά» το έθιμο των Λαζαρίων, διατηρώντας τον ευετηριακό πυρήνα των εθιμικών δρώμενων, συνδυάζει και επαυξάνει τη συμβολική σημασία τους για την ύπαρξη της κοινότητας (Μάργαρη, 2014: 607). Παράλληλα, ένα στοιχείο μοναδικό στην Ελλάδα που αναδεικνύει τον πολιτισμό και τη ζώσα παράδοση της περιοχής του «Τσιαρτσιαμπά» αποτελεί ο τρανός χορός των Λαζαρίων όλων των ηλικιών στην κεντρική πλατεία του χωριού σε συνδυασμό με το αντιφωνικό τραγούδι χωρίς τη συνοδεία μουσικής.

Όπως προκύπτει από την επιτόπια έρευνα στην περιοχή αυτή, οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι και τα σωματεία συμβάλλουν στο μέγιστο στην πραγματοποίηση της αναβίωσης του εθίμου κάθε χρόνο. Σύμφωνα με την καταγραφή που έγινε για την παρούσα εργασία, οι πολιτιστικοί σύλλογοι της δημοτικής ενότητας Αιανής και της δημοτικής ενότητας Ελίμειας καταφέρνουν, μέσα από τη συλλογική δράση, να διατηρήσουν τα Λαζαριάτικα δρώμενα και να αποφύγουν τη

«μουσειοποίησή» τους. Η συλλογική αυτή δράση οδηγεί σε μια σειρά από μεταλλάξεις σύμφωνα με τους μηχανισμούς της κοινωνικής εξέλιξης.

Σύμφωνα με τη Μάργαρη (2014), χαρακτηριστικά αυτών των μεταλλάξεων θεωρούνται η διεύρυνση της ομάδας των Λαζαρίνων με ερμηνεύτριες μεγαλύτερης ηλικίας που παλιότερα απείχαν από το δρώμενο, αλλά και η πραγματοποίηση εκδηλώσεων σεμιναριακού χαρακτήρα με έμφαση τόσο στην τοπική χορευτική παράδοση όσο και στο κορυφαίο γεγονός του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής με βιωματική παράθεση στοιχείων του εθιμικού δρώμενου των Λαζαρίνων στους συμμετέχοντες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η περίπτωση του Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Αθλητικού Συλλόγου (ΕΜΑΣ) «Μέγας Αλέξανδρος» Λευκοπηγής, κατά την οποία ο ομώνυμος πολιτιστικός σύλλογος διοργανώνει, από το 2006, σεμινάρια τοπικής χορευτικής παράδοσης που απευθύνονται κυρίως σε χοροδιδασκάλους και χορευτές που επιθυμούν να διεκπεραιώσουν τη γνωσιολογική τους κατάρτιση με συμμετοχική παρατήρηση των εθιμικών δρώμενων των Λαζαρίνων, αλλά και βιωματική εκμάθηση των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής. Τα σεμινάρια αυτά θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά καθώς συνδιοργανώνονται από τον Δήμο Κοζάνης και μπορούν να συμμετάσχουν σ' αυτά επιστήμονες, γνώστες του αντικειμένου, αλλά και ντόπιοι κάτοικοι που συμπράττουν βιωματικά μαζί με τους διοργανωτές στην επιτυχημένη τέλεση του σεμιναρίου (Μάργαρη, 2014: 608).

Η περίπτωση αυτή τέλεσης εθιμικών δρώμενων σε συνδυασμό με τη διαμόρφωση οργανωμένου πλαισίου παροχής πολιτιστικών υπηρεσιών, όπως είναι τα σεμινάρια, καταφέρνει να μεταλλάξει δημιουργικά το πλαίσιο των κοινωνικών αναπαραστάσεων σύμφωνα με τους μηχανισμούς της κοινωνικής εξέλιξης, με αποτέλεσμα τα Λαζαριάτικα δρώμενα να μη χάνονται ούτε να «μουσειοποιούνται» (Μάργαρη, 2014: 609). Με τον τρόπο αυτό, αποτυπώνονται τα νέα δεδομένα και διαπραγματεύονται οι νέοι κανόνες και οι νέοι στόχοι στρατηγικών συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα νέο κοινά αποδεκτό κιναισθητικό σύστημα για το Λαζαριώτικο δρώμενο.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να επισημανθεί ότι και στις δύο περιπτώσεις των εθιμικών δρώμενων που εξετάστηκαν (Φανοί και Λαζαρίνες) οι πολιτιστικοί σύλλογοι, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην τέλεση τους καθώς παρέχουν στην κοινωνία νεογενείς τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης που συμβάλλουν στη διατήρηση και διάδοση της τοπικής κουλτούρας, αλλά και στη συσπείρωση των κατοίκων μέσα από συλλογικές πολιτιστικές δράσεις (Μάργαρη, 2014: 611).

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσά τους, όπως η ταυτόχρονη μαζική συμμετοχή του κόσμου στους Φανούς σε αντιδιαστολή με την αποκλειστική συμμετοχή των γυναικών στις Λαζαρίνες και την παθητική στάση των υπόλοιπων θεατών, και τα δύο αυτά λαϊκά δρώμενα αντανakλούν τα χαρακτηριστικά των τοπικών συλλογικών πολιτισμικών ταυτοτήτων, όπως αυτά διαμορφώνονται στη διάρκεια των ετών.

4.4. Οι Μωμόγεροι ή τα Μωμογέρεα

Το τρίτο πιο γνωστό ευετηριακό δρώμενο είναι οι Μωμόγεροι ή Μωμογέρεα (Μωμοέρια) ή αλλιώς τα «Κοτσαμάνια» που προέρχεται από τους Πόντιους πρόσφυγες και την ορεινή Τραπεζούντα και επιβιώνει σε οχτώ χωριά του Νομού Κοζάνης, Τετράλοφο, Άγιο Δημήτριο-Ρυάκιο, Αλωνάκια, Σκήτη, Πρωτοχώρι, Κομνηνά, Ασβεστόπετρα, Καρυοχώρι (www.ayla.culture.gr). Η ονομασία του προέρχεται από τις λέξεις μίμος ή μώμος και γέρος και εκτελείται από χορευτική, θεατρική και μουσική ομάδα που αναπαριστά μιμητικές κινήσεις σε παράλληλη δράση. Το έθιμο καταγράφηκε το 2015 στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και το 2016 στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO (www.ayla.culture.gr).

Οι Μωμόγεροι είναι μια παλιά γνήσια μορφή Ελληνικού λαϊκού θεάτρου, που ο ελληνισμός του Πόντου διαφύλαξε για πολλούς αιώνες. Αποτελούν μια αρχέγονη μορφή θεάτρου, κατά την οποία πανάρχαια λατρευτικά στοιχεία αναμιγνύονται με νέα, με αποτέλεσμα κατά τη συνεχή τους αναπαράσταση να εμπλουτίζονται με καινούργια εκφραστικά μέσα και μορφές (Απατσίδης, 2005: 74). Μάλιστα, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την ανταλλαγή των πληθυσμών ο ποντιακός ελληνισμός μετέφερε αυτούσιο το δρώμενο αυτό και στην Ελλάδα, μαζί με τη διάλεκτο, το τραγούδι και τους χορούς του. Υποστηρίζεται, ότι οι Μωμόγεροι, κατά βάση, είναι αγροτικές γιορτές που γιορτάζονται κατά τη διάρκεια του δωδεκαήμερου των Χριστουγέννων και των Φώτων και συμβολίζουν τη ναρκωμένη φύση κατά το χειμώνα και την αναβίωσή της κατά την άνοιξη (Κοροσίδης, 2005: 66). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι σχεδόν ταυτόχρονα με τη δημιουργία των πρώτων ανθρώπινων κοινωνιών γεννήθηκαν και τα τελετουργικά και μυστηριακά δρώμενα με σκοπό να συμβάλλουν στη γονιμότητα και στην ανανέωση της φύσης (Απατσίδης, 2005: 74).

4.4.1. Ιστορικά στοιχεία του δρώμενου των Μωμόγερων

Ως προς την ονομασία «Μωμόγεροι», το πρώτο συνθετικό παραπέμπει στην αρχαία ελληνική λέξη «μώμος» που σημαίνει κατηγορία- επίκριση ενώ το δεύτερο συνθετικό «γέροι» αναφέρεται στους ιερείς, στους ακόλουθους του θεού Μώμου. Οι Μωμόγεροι ονομάζονται και Μωμογέρεα, ονομασία που αποδίδεται στη λέξη «γέρεα», που σημαίνει στα αρχαία ελληνικά δώρο-τιμή και αναφέρεται στις απονεμόμενες τιμές στο θεό Μώμο που ήταν Θεός του γέλιου και της σάτιρας, η προσωποποίηση της μομφής και της κατηγορίας (www.ayla.culture.gr).

Η πρωταρχική μορφή του δρομικού αυτού εθίμου θυμίζει τα «κατ' αγρούς Διονύσια», την επίσημη λατρευτική τελετή των Διονυσίων, τα οποία γιορτάζονταν, επίσης, τον μήνα Ποσειδώνα (Δεκέμβρη-Γενάρη). Επρόκειτο για μια μορφή μαγικής ευετηριακής τελετής με πλήθος θεατρικών στοιχείων, όπως η μάσκα και ο ζωομορφισμός, στοιχεία που συναντιούνταν σε πολλούς πρωτόγονους λαούς (Απατσίδης, 2005).

Στο πέρασμα των ετών, οι Μωμόγεροι της αρχαιότητας δέχτηκαν αρκετές επιδράσεις από τις εθιμικές γιορτές των Ρωμαϊκών καλένδων και των Βυζαντινών καλάνδων. Η ορθόδοξη εκκλησία ενώ στην αρχή καταδίωκε και αναγνώριζε τα Μωμογέρεα, ως λαϊκές παγανιστικές γιορτές, αναγκάστηκε στο τέλος να τα δεχτεί και αργότερα να τα προστατεύσει με αποτέλεσμα να διατηρηθούν μέχρι και σήμερα παρά τις σχετικές επιρροές που δέχτηκε η μορφή τους (Κοροσίδης, 2005: 66).

Όπως σημειώνει ο Απατσίδης (2005), στην περίοδο της Τουρκοκρατίας τα σατιρικά στοιχεία που προστέθηκαν στόχευαν στη διαφθορά, τον αυταρχισμό και την καταπίεση που δέχονταν οι Χριστιανοί από τις Τουρκικές αρχές. Στον Πόντο, ο σατιρικός αυτός θίασος των Μωμόγερων είχε ως στόχο να αναζωπυρώσει το ηθικό των Ελλήνων και αποσκοπούσε στην καλλιέργεια της εθνικής ιδέας της απελευθέρωσης του γένους. Χαρακτηριστικό γνώρισμα ως προς αυτό ήταν η ενδυματολογική προσθήκη της φουστανέλας στους χορευτές του εθίμου, πιθανόν στα μέσα του 19^{ου} αιώνα (Απατσίδης, 2005: 85).

Στα νεότερα χρόνια οι ξεριζωμένοι Έλληνες του Πόντου και της Μικρασίας μετέφεραν στην Ελλάδα μαζί με άλλες λατρευτικές και εορταστικές συνήθειες το δρώμενο των Μωμόγερων, το οποίο και θεατροποιήθηκε ακόμη πιο πολύ παίρνοντας έναν ψυχαγωγικό, διασκεδαστικό και πνευματικό χαρακτήρα με εξωτερικά γνωρίσματα από τη μακραίωνη συμβίωση των Ποντίων με τους Τούρκους και με καινούργια πρωτότυπα στοιχεία όπως ο αυτοσχεδιασμός (Απατσίδης, 2005: 87). Το μεταφερόμενο αυτό εθιμικό δρώμενο που απέκτησε μυθικές διαστάσεις τελέστηκε,

σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες από την πρώτη προσφυγική γενιά το 1924 αμέσως μετά την εγκατάστασή της στη Μακεδονία. Από τότε με ελάχιστες εξαιρέσεις διακοπής του, λόγω της γερμανικής κατοχής, του εμφυλίου και της δικτατορίας συνεχίζει να τελείται από την τέταρτη προσφυγική γενιά με αμείωτο ενδιαφέρον.

Στη συνέχεια της εργασίας γίνεται περιγραφή της αυθεντικής παραλλαγής του δρώμενου των Μωμόγερων από τη Λιβερά της Τραπεζούντας όπως αυτή παρουσιάζεται κυρίως στα προσφυγικά χωριά του Νομού Κοζάνης που έχουν αναφερθεί παραπάνω.

4.4.2. «Οι Μωμόγεροι»- «Τα Κοτσαμάνια» Περιγραφή του εθίμου

Το εθιμικό δρώμενο των Μωμόγερων παρουσιάζοταν πάντα από τα Χριστούγεννα μέχρι τα Φώτα και ξεκινούσε από το προαύλιο της εκκλησίας ή από το σχολείο, δυο τοποθεσίες που είναι βαθιά συνδεδεμένες με τη λαϊκή συνείδηση και δρουν ως έμμεση εκδήλωση της θρησκευτικότητας και του πατριωτισμού του λαού (Απατσίδης, 2005: 45). Στη συνέχεια όλοι οι συμμετέχοντες του θιάσου επισκέπτονταν τα σπίτια αποκομίζοντας χρήματα και κεράσματα. Όταν ολοκληρωνόταν ο γύρος του χωριού, ξεκινούσε η περιήγηση στα γειτονικά χωριά που πολλές φορές γινόταν με τα πόδια και διαρκούσε μια ολόκληρη μέρα στο κάθε χωριό. Σήμερα το δρώμενο παρουσιάζεται, εκτός από τα χωριά και στις κεντρικές πλατείες των μεγαλύτερων πόλεων του Νομού Κοζάνης, στην Κοζάνη και στην Πτολεμαΐδα.

Ο υπαίθριος αυτός αυτοσχέδιος θιάσος αποτελείται, συνήθως, από δεκαέξι πρόσωπα. Τα δώδεκα «Κοτσαμάνια» που είναι οι χορευτές με τις φουστανέλες και τα βασικά πρόσωπα του θιάσου που είναι ο αρχηγός, η νύφη, ο πράγκαλον και ο γιατρός. Σε πολλές παραλλαγές υπάρχει και ο χωροφύλακας. Συνοδεύουν πάντα ο λυράρης, ο ταουλτζής και ο ταμίας με τα υπόλοιπα μέλη του συλλόγου. Ο αρχηγός είναι ο βασικός συντονιστής που εκφωνεί τα παραγγέλματα, καθοδηγεί τις χορευτικές κινήσεις και ξεχωρίζει από την εντυπωσιακή περικεφαλαία και την ιδιαίτερη φορεσιά του. Να σημειωθεί ότι τη νύφη την υποδύεται πάντα άνδρας, ιδιαίτερα μακιγιαρισμένος για να ξεχωρίζει και στο χέρι του κρατάει ένα μαντίλι που το ανεμίζει ανάλογα με το ρυθμό. Ο ρόλος της νύφης είναι να δελεάσει κάποιον από τους θεατές να την κλέψει με την ταυτόχρονη προτροπή του πράγκαλον (κακού δαίμονα), έτσι ώστε με την απαγωγή της νύφης και τη μετέπειτα σύλληψη του απαγωγέα ο θιάσος να εισπράξει το πρόστιμο. Όσους περισσότερους θεατές παρασύρει ο πράγκαλον τόσο μεγαλύτερο είναι το κέρδος του θιάσου. Η θεατρική δράση ολοκληρώνεται με την είσοδο του γιατρού που εξετάζει τη νύφη μετά την απαγωγή της.

Στην ουσία το θεατρικό αυτό δρώμενο είναι μια «συνομωσία» που ξεκινάει με την προκλητική συμπεριφορά της νύφης και του χωροφύλακά της, φουντώνει με την προτροπή του πράγκαλον και κλείνει με τη σύλληψη του απαγωγέα και την εξέταση της νύφης από το γιατρό. Αποτελείται από δύο μέρη το θεατρικό και το χορευτικό. Το θεατρικό είναι η αρπαγή της νύφης ενώ το χορευτικό αποτελείται από χορευτικές κινήσεις και παραγγέλματα που δίνει ο αρχηγός και εκτελούν τα «Κοτσαμάνια» οι δώδεκα, δηλαδή, χορευτές. Οι χορευτές περπατούν σε φάλαγγα κατ' άνδρα με τον ψηλότερο στην πρώτη θέση. Ανάλογα με τα παραγγέλματα του αρχηγού οι χορευτές διατηρούν αυτή τη σειρά, σχηματίζουν δυάδες ή κυκλικό σχηματισμό τοποθετώντας τη νύφη στο κέντρο (Απατσίδης, 2005:0 56). Τα παραγγέλματα που χρησιμοποιούνται αποτελούνται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους από τουρκικές λέξεις. Όπως επισημαίνει ο Απατσίδης (2005), η χρήση της τουρκικής γλώσσας στα παραγγέλματα έγινε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας με σκοπό να εξαλείψει την παραμικρή υποψία των Τούρκων ότι αποτελούν προεπαναστατική διεργασία.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του δρώμενου είναι η ενεργή συμμετοχή των θεατών, οι οποίοι δεν μένουν αμέτοχοι καθώς αποτελούν τους απαγωγείς της νύφης διαμορφώνοντας καταλυτικά την πλοκή του δρώμενου.

4.4.3. Η ανάλυση των τεκμηρίων και των πηγών του εθνικού δρώμενου των Μωμόγερων

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς τα Μωμοέρια είναι ένα είδος λαϊκού παραδοσιακού θεάτρου με κύριο χαρακτηριστικό τη μεταμφίεση και βασικό σκοπό τη ψυχαγωγία και τη διασκέδαση την περίοδο του Δωδεκαημέρου. Όπως και στις Λαζαρίνες ο αρχικός σκοπός του ήταν η ευετηρία, η καλή χρονιά δηλαδή που ερχόταν, γεγονός που αποδεικνύεται από τις ευχές που ανταλλάσσονταν κατά τις επισκέψεις των Μωμόγερων στα σπίτια και από το γεγονός ότι ξεκινούσαν να τραγουδούν τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς με κατεξοχήν ευχετικούς στίχους (Αικατερινίδης, 1997: 39). Παρ' όλα αυτά διατηρώντας το ευετηριακό τους σκοπό, εξελίχθηκαν σ' ένα καθαρά ψυχαγωγικό θεατρικό παιχνίδι. Αυτό τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι το δρώμενο περιέχει θεατρικούς ρόλους που τους αποδίδουν οι χορευτές μ' έναν ιδιαίτερο θεατρικό κώδικα που επηρεάζεται από τη κοινωνική πραγματικότητα και μια υπεροχή στην κίνηση του μεταμφιεσμένου χορού (Απατσίδης, 2005).

Τα Μωμοέρια, ως λαϊκό δρώμενο, εκφράζουν θετικές αξίες, διαχρονικά, που έχουν σχέση με τη δομή, την οργάνωση, τη συνοχή της κοινωνίας και αποτελούν μέσο έκφρασης της συλλογικής ταυτότητας του λαού μέσα στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Χαρακτηριστικό τους

γνώρισμα είναι η ενεργητική συμμετοχή των θεατών στην παράσταση, η οποία και διαμορφώνει την πλοκή της. Με τον τρόπο αυτό δεν αποκλείεται η δυνατότητα μεταβολής του τυποποιημένου της περιεχομένου καθώς αναπτύσσονται νέα πρωτότυπα στοιχεία που δημιουργούνται με τον αυτοσχεδασμό και βασίζονται στην επικαιρότητα (Απατσίδης, 2005: 87). Όπως και στους Φανούς της Κοζάνης, ολόκληρη η τοπική κοινωνία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος στη διεξαγωγή και στην πλοκή του εθίμου καθώς οι φωνές, οι κραυγές, τα βήματα του χορού, τα κουδούνια, τα τραγούδια και η μουσική όχι μόνο προκαλούν το ενδιαφέρον της αλλά επιδιώκουν και τη συμμετοχή της.

Από την παραπάνω καταγραφή των πολιτιστικών συλλόγων διαπιστώνεται ότι οι σύλλογοι που αναβιώνουν τα Μωμοέρια και που είχαν ως κύριο σκοπό την πραγματοποίηση και τη διαίωνιση του εθίμου ιδρύθηκαν στη δεκαετία του '80 και είναι πέντε. Οι δύο ανήκουν στη δημοτική ενότητα Ελλησπόντου και οι άλλοι τρεις στη δημοτική ενότητα Κοζάνης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρ' ότι η περιοχή ξεχωρίζει έντονα από το ντόπιο κοζανίτικο στοιχείο (Φανοί και άλλα κοζανίτικα έθιμα), τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια αφομοιώθηκε το δρώμενο των Μωμόγερων από την τοπική κοινωνία της πόλης της Κοζάνης και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των εθίμων της περιοχής την περίοδο του Δωδεκαημέρου.

5 Πολιτιστικοί σύλλογοι, παραδοσιακοί χοροί και ομογενοποίηση του πληθυσμού

5.1 Συσσωματώσεις και ομογενοποίηση του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς, η καταγραφή των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης αλλά και η αναλυτική περιγραφή των τριών πιο γνωστών και σημαντικών λαϊκών εθιμικών δρώμενων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή, αποτελούν εξαιρετικά ερευνητικά αντικείμενα καθώς μέσα από την προσεκτική μελέτη τους μπορεί να αποκομίσει κανείς πολλαπλές πολιτισμικές πληροφορίες τόσο για την πόλη της Κοζάνης όσο και για τις κοινότητες του Δήμου Κοζάνης στις οποίες πραγματοποιούνται.

Ο Δήμος Κοζάνης, λοιπόν, παρ' ότι είναι μια σύγχρονη περιοχή, καταφέρνει να διατηρεί τη μακραίωνη παράδοση και τα ήθη κι έθιμα των κατοίκων της μέσα από πληθώρα πολιτιστικών συλλόγων και φορέων καθώς και μέσα από κοινωνικές εκδηλώσεις και τελετουργίες που έμειναν αυτούσιες ή παραλλάχτηκαν με την πάροδο του χρόνου ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν και με το ευμετάβλητο της ιστορίας της περιοχής (Μηλιώκας, 2006). Παρά το γεγονός, μάλιστα, ότι οι κάτοικοι του Δήμου Κοζάνης προέρχονται από διαφορετικά μετερίζια, γίνεται ιδιαίτερα εμφανής η ομογενοποίηση του πληθυσμού από την κοινή δράση των πολιτιστικών συλλόγων αλλά και από την ευρύτατη λαϊκή συμμετοχή σε κάθε ένα απ' τα δρώμενα που περιγράφηκαν ακολουθώντας παράλληλους δρόμους.

Στο σημείο αυτό, όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι η ομογενοποίηση του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης δεν έγινε εύκολα και αβίαστα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εγκατάσταση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία το 1923 στην περιοχή της Κοζάνης που δεν ήταν από την αρχή ομαλή. Οι προστριβές που δημιουργούνταν ανάμεσα σε «Ματζιρίδες» (πρόσφυγες), όπως αποκαλούσαν οι ντόπιοι τους πρόσφυγες και σε «Βούλγαρους», όπως αποκαλούσαν οι πρόσφυγες τους ντόπιους, ενισχύονταν τόσο από τις αρρώστιες, όσο κι από τη φτώχεια και τη γενικότερη ανέχεια (Καλλιανιώτης, 2000). Οι πρόσφυγες μάλιστα ένιωθαν ηθικά αδικημένοι καθώς μετακινούνταν από αστικές σε αγροτικές περιοχές, και αναγκάζονταν να ασκήσουν διαφορετικά και άγνωστα επαγγέλματα χάνοντας έτσι την υψηλή κοινωνική τους θέση (Πελαγίδης, 1997). Τα κυριότερα αίτια που οδηγούσαν σε όξυνση τις σχέσεις των ντόπιων με τους πρόσφυγες ήταν οι

οικονομικές διαφορές και οι αντιδικίες για οικόπεδα και εκτάσεις που ανήκαν στους ανταλλάξιμους Τούρκους, αλλά και η πολιτική ιδεολογία των προσφύγων οι οποίοι ήταν σταθερά προσκείμενοι στη βενιζελική παράταξη σε αντίθεση με τους γηγενείς. Σε πολλές περιοχές μάλιστα η διάκριση ανάμεσα σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς ήταν τόσο μεγάλη που ταυτιζόταν με τη διάκριση προσφύγων και γηγενών αντίστοιχα (Πελαγίδης, 1997: 487). Εκτός απ' αυτές τις αντιπαλότητες υπήρχαν και διαφορές πολιτιστικού και εθνολογικού χαρακτήρα που δημιουργούσαν ένα «τραυματικό πολιτισμικό» σοκ. Χαρακτηριστικές ήταν οι υβριστικές κοινοτικές ή ενδοκοινοτικές επωνυμίες που αποδίδονταν αμοφότερες από τους ντόπιους και τους πρόσφυγες όπως Γκρεκομάνοι, Μπόγαρι, Σκιάδες, Τουρκόσποροι, Αούτοι και Μπουρτζόβλαχοι, οι οποίες αφομοιώνονταν μέσα στο Ελληνικό κράτος (Καλλιανιώτης, 2000). Δυστυχώς, υπήρχαν ορισμένοι πολιτικοί που επιδίωκαν για πολιτικούς λόγους να εμφανίζονται ως προστάτες άλλοτε των ντόπιων κι άλλοτε των προσφύγων μεγαλώνοντας ακόμη περισσότερο το πρόβλημα. Όπως τονίζει ο Παυλός (2020), έντονη αντίδραση για τον ερχομό των προσφύγων υπήρξε κυρίως από την πολιτική ελίτ της Κοζάνης. Το 1924, μάλιστα, γνωστός φαρμακοποιός της Κοζάνης αντέδρασε σε συνέδριο των επαγγελματικών τάξεων της πόλης προτάσσοντας και ένοπλο συλλαλητήριο προκειμένου να μην εγκατασταθούν στην πόλη οι πρόσφυγες (Παυλός, 2000: 56). Παρ' ότι οικοδομήθηκε προσφυγικός συνοικισμός στην ανατολική πλευρά της πόλης, τα παγιωμένα από αιώνες όρια μεταξύ μαχαλάδων και οικονομικών, κοινωνικών δραστηριοτήτων συνεχίζονταν χωρίς ουσιαστικές αλλαγές. Οι μόνες ευκρινείς αλλαγές ήταν η κατεδάφιση μιναρέδων, η μετατροπή των Τζαμιών σε ορθόδοξες εκκλησίες και οι δυσνόητες διάλεκτοι των Ποντίων και των Καππαδοκών (Καλλιανιώτης, 2014: 475). Φυσικά, στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθούν και οι δημογραφικές αλλαγές στη χώρα, καθώς το προσφυγικό στοιχείο αποτελούσε το 196,92% των κατοίκων όλης της χώρας και το 452% των κατοίκων της Μακεδονίας, γεγονός που μεγάλωνε πληθυσμιακά τη χώρα από 5.000.000 κατοίκους το 1920 σε 6.204.684 το 1928 και κατά συνέπεια και τον πληθυσμό του Νομού Κοζάνης κατά 75,77% και την επαρχία Κοζάνης να απαριθμεί στους κόλπους της 18.424 πρόσφυγες (Πελαγίδης, 2019).

Βέβαια, υπήρχε και φιλική διάθεση υποδοχής των προσφύγων από αρκετούς ντόπιους κατοίκους της Κοζάνης γεγονός που αποδεικνύεται από τη διοργάνωση εράνων για τους πρόσφυγες ήδη από το καλοκαίρι του '22 (Παυλός, 2000).

Το κράτος από την πλευρά του, μέσω του τότε Νομάρχη Κοζάνης Ιωάννη Κοζύρη, προσπάθησε να κατευνάσει τις εντάσεις με την έκδοση τριών συμφιλιωτικών εγκυκλίων προκειμένου να σταματήσουν τα μίσση, οι αλληλοεκτοξευόμενοι χαρακτηρισμοί και η διάκριση ανάμεσα σε

ντόπιους και πρόσφυγες. Όπως τονίζει ο Πελαγίδης (2019), το όραμα της συμφιλίωσης είχε βρει αρχικά απήχηση στους νέους ντόπιους και πρόσφυγες των Σερβίων που με δική τους πρωτοβουλία πραγματοποίησαν Χριστουγεννιάτικο χορό το 1923 για την ενίσχυση του συσσιτίου των προσφύγων. Οι διαχωριστικές γραμμές στα μικτά χωριά των ντόπιων και των προσφύγων όπου υπήρχε τουρκόφωνη κοινότητα, συνεχίστηκαν για πολλά χρόνια, όπως επισημαίνει ο Γιωλτζόγλου (2019) και η αναγκαστική συμμετοχή στα κοινά συνετέλεσε στο να μετατραπεί η μονόγλωσση τουρκόφωνη κοινότητα σε δίγλωσση. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της αργής ομογενοποίησης στα μικτά χωριά ήταν οι πρώτοι μικτοί γάμοι που έγιναν τριάντα και σαράντα χρόνια μετά την εγκατάσταση των προσφύγων (Γιωλτζόγλου, 2019: 69).

Από την πλευρά τους οι πρόσφυγες κινητοποιήθηκαν πολύ γρήγορα αναπτύσσοντας έντονες δραστηριότητες για την επίλυση προσφυγικών και οικονομικών αιτημάτων την περίοδο 1923-1930. Ίδρυσαν προσφυγικούς συλλόγους και σωματεία για θέματα διανομών και αποζημιώσεων, προχώρησαν στην έκδοση δικής τους εφημερίδας, πήραν μέρος σε συνέδρια και διεκδίκησαν πολιτικές θέσεις. Επίσης, για πρώτη φορά η κοινωνία και η αγορά της Κοζάνης γνώρισε τη βιοτεχνία και την εμπορία της εφαπλωματοποιίας Κωνσταντινοπολίτικης προέλευσης, γεγονός που βοήθησε ιδιαίτερα την ένταξη των προσφύγων στην κοινωνία της Κοζάνης καθώς επιτυγχάνονταν συνεργασίες όχι μόνο με εμπορικά καταστήματα ντόπιων, αλλά και με κατοίκους και καταστήματα των γύρω χωριών (Πελαγίδης, 2019).

Εκτός, όμως από την ίδρυση των σωματείων και την ανάπτυξη του εμπορίου, κορυφαίο ρόλο στη γόνιμη και ουσιαστική συμφιλίωση των ντόπιων με τους πρόσφυγες διαδραμάτισε και η παιδεία. Όπως μας πληροφορεί ο Πελαγίδης (1997), εκτός από τα δημοτικά σχολεία και τα νηπιαγωγεία που ιδρύθηκαν σε αμιγείς προσφυγικούς οικισμούς, ενισχύθηκαν και τα σχολεία των μικτών οικισμών με σκοπό τη μόνιμη και ουσιαστική συμφιλίωση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούσαν τα ιστορικά Γυμνάσια Τσοτυλίου, Σιάτιστας, Βαλταδωρείου Κοζάνης καθώς και του Διδασκαλείου Αρρένων Κοζάνης, τα οποία ενισχύθηκαν από τότε με προσφυγικό μαθητικό και σπουδαστικό δυναμικό. Την ίδια εποχή ιδρύθηκαν το Γυμνάσιο Πτολεμαΐδας, το Ημιγυμνάσιο Νεάπολης και το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Κοζάνης. Αξίζει να αναφερθεί και η πνευματική ακτινοβολία των προσφύγων εκπαιδευτικών, αποφοίτων περιώνυμων Σχολών της Ανατολής, οι οποίοι υπηρέτησαν στα σχολεία της επαρχίας και της πόλης της Κοζάνης και συνέβαλαν, με τη βαθειά εθνική και θρησκευτική τους παιδεία, την ακλόνητη προσήλωση τους στα ιδεώδη του Γένους, αλλά και την ηθική και κοινωνική αγωγή που δίδασκαν στους μαθητές τους, στη μεταλαμπάδευση της πολιτιστικής παράδοσης της Ανατολής στους Κοζανίτες μαθητές και κατά

συνέπεια στην ενοποίηση και την πολυπόθητη ομογενοποίηση του πληθυσμού (Πελαγίδης, 2019: 299).

Γεγονός, πάντως, είναι ότι οι πρόσφυγες είχαν διαμορφώσει μια ιδιαίτερη ταυτότητα που στηριζόταν στην κοινή εθνική συνείδηση, αλλά και στην πολιτισμική ιδιαιτερότητα του τόπου προέλευσής τους και μέσω της διατήρησης των εθίμων τους, των παραδόσεών τους και των αφηγήσεων για τις αλησμόνητες πατρίδες, αντλούσαν δύναμη και υπεραναπλήρωναν τη μειονεκτική τους θέση απέναντι στους γηγενείς (Ανδριώτης, 2020: 302). Επιπλέον, όπως επισημαίνει ο Ανδριώτης (2020), η έστω και αργή ενσωμάτωση των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία σηματοδότησε το τέλος του ελληνικού αλυτρωτισμού, συνέβαλε στην εθνική ομογενοποίηση ιδιαίτερα σε περιοχές ευαίσθητες όπως η Δυτική Μακεδονία, ενίσχυσε δημογραφικά τη χώρα, εκσυγχρόνισε τους θεσμούς, εισήγαγε νέες συνήθειες και πρακτικές της καθημερινής ζωής, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια νέα κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα ανάμεσα στις δύο ομάδες, των γηγενών και των προσφύγων.

Στη σημερινή εποχή, βέβαια οι διακρίσεις ανάμεσα στις καταγωγές έχουν σχεδόν εξαλειφθεί. Οι προσφυγικής ή μη Κοζανίτικης καταγωγής κάτοικοι της Κοζάνης έχουν αφομοιωθεί πλήρως από τον ντόπιο πληθυσμό κρατώντας τα έθιμα και τον πολιτισμό τους με ισότιμη απόδοση δικαιωμάτων και αγαθών χωρίς να αποτελούν ξεχωριστές κοινωνικές κατηγορίες ανθρώπων. Σ' αυτό συνετέλεσαν και οι μικτοί γάμοι ανάμεσα στους πρόσφυγες και στους γηγενείς στη διάρκεια των ετών. Βέβαια οι χαρακτηριστικές εκφράσεις «Αούτοι», «Σούρδοι» και «Γκουγκούνια» χρησιμοποιούνται ακόμη φιλικά από τους ντόπιους Κοζανίτες της τρίτης κυρίως ηλικίας τονίζοντας το «εμείς και οι άλλοι», γεγονός που συμβαίνει πολλές φορές και από τις δύο πλευρές (Παυλός, 2020: 56).

Εκτός, όμως, από τους οικονομικούς, δημογραφικούς και πνευματικούς μετασχηματισμούς, σημαντική παράμετρος στην ομογενοποίηση του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης αποτελεί και η ίδρυση των πολιτιστικών συλλόγων καθώς συνέβαλαν και συνεχίζουν να συμβάλλουν στην πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής μέσα από τυπικές και άτυπες εκδοχές συλλογικής δράσης διατηρώντας αναλλοίωτες τις κοινωνικές σχέσεις μέσω των εθιμικών λαϊκών δρώμενων που εξακολουθούν να αναβιώνονται και να πραγματοποιούνται με αμείωτο ενδιαφέρον απ' αυτούς, αναδεικνύοντας την ιστορική διαδρομή του Δήμου Κοζάνης αλλά και τη σύγχρονη φυσιογνωμία της. Παράλληλα μέσα από τους πολιτιστικούς συλλόγους διακρίνονται οι ενδο - και εξω-κοινοτικές πρακτικές που διαμορφώνουν και διαχειρίζονται τα πολλαπλά ταυτοτικά μορφώματα

της περιοχής και προσεγγίζουν τις αμφίδρομες πολιτισμικές σχέσεις που αναπτύσσονται σ' αυτή (Μάργαρη, 2014: 593).

Στο πλαίσιο των συλλογικών αυτών πρακτικών ανήκουν και οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί που διδάσκονται στους συλλόγους και αποτελούν μέσο επικοινωνίας των γενεών και των εποχών αφού βασικό χαρακτηριστικό τους είναι η ανθεκτικότητα στο χρόνο. Οι παραδοσιακοί χοροί, γενικά, αποτελούν ένα κοινωνικό φαινόμενο που διαμορφώθηκε μέσα στους αιώνες και είναι αποτέλεσμα μακρόχρονης ομοιόμορφης άσκησης των κοινωνικών ομάδων. Εκφράζουν τον τρόπο ζωής μιας πληθυσμιακής ομάδας, τα ήθη και τα έθιμά της και γενικότερα προβάλλουν το κοινωνικό και ιστορικό γίνεσθαι μιας κοινωνίας (Μαλκογιώργος & Μαυροβουνιώτης, 1997: 50).

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός, ότι οι χοροί και τα γλέντια αποτελούσαν σημαντικό κομμάτι της ζωής των ανθρώπων καθώς κατάφερναν να γίνουν ένα με την ψυχή τους και με την ύπαρξή τους, ακόμη και μέχρι το πρόσφατο παρελθόν. Ιδιαίτερα στα χωριά, σε πανηγύρια και σε γλέντια συμμετείχαν ολόκληρες οικογένειες στο χορό ακολουθώντας μια συγκεκριμένη σειρά σαν τελετουργία. Μέσω αυτής της σειράς, αντικατοπτρίζονταν οι αξίες του κάθε τόπου, όπως ο σεβασμός στην ηλικία, ο διαχωρισμός των φύλων, η ισότητα των δικαιωμάτων (Τσιμοπούλου Π. & Τσιμοπούλου Α., 1999: 195). Οι παραδοσιακοί χοροί, στις κλειστές παραδοσιακές κοινωνίες, αποτελούσαν μέσο έκφρασης, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας (Δήμας, 1999: 63).

Παράλληλα, μέσα από τους χορούς κάθε τόπου ήταν δυνατόν να διαφανούν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κατοίκων του, όπως η θρησκευτική αντίληψη, η εθνική συνείδηση, η προσωπική δημιουργία, η δύναμη, η ευλυγισία κλπ. Κατά συνέπεια, οι χορευτικές κινήσεις, ο ρυθμός, η μουσική, τα τραγούδια, οι φορεσιές, ως ενιαίο σύνολο, συνδέονταν άμεσα με την καταγωγή, τα ήθη, τα έθιμα, τις κοινωνικές αντιλήψεις, τη γεωγραφική θέση και τις κλιματολογικές συνθήκες του κάθε τόπου αντικατοπτρίζοντας την εθνική παράδοση του και κληρονομιά (Παπαδοπούλου Σ., Γιακουστίδης Α. & αλ., 1999).

Στη σύγχρονη, λοιπόν, εποχή οι παραδοσιακοί χοροί δε λειτουργούν τόσο ως μέσο επικοινωνίας, αλλά και ως μέσο προσωπικής έκφρασης, διασκέδασης και προβολής. Μαζί με τα παραδοσιακά τραγούδια χάνουν την παλιά τους λειτουργικότητα, γιατί ανταποκρίνονται πλέον σε μια νέα συνθήκη κοινωνικής ανάγκης που προκύπτει από μια συγκεκριμένη κοινωνική δομή και οργάνωση μιας συγκεκριμένης εποχής και χρονικής περιόδου. Παρ' όλα αυτά, όμως, μέσω των πολιτιστικών κυρίως συλλόγων, γίνεται η καταγραφή τους και η παρουσίασή τους, συμβάλλοντας έτσι στην εθνογνωσία και τη λαογνωσία (Δήμας, 1999: 64,65).

Κοινό στοιχείο, επίσης, των παραδοσιακών χορών που διατηρείται μέχρι και σήμερα και συνέβαλε στην ομογενοποίηση του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης είναι το γεγονός, ότι οι χοροί πλαισιώνοντας πάντα τις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (χοροεσπερίδες, γάμους, βαπτίσεις) καταφέρνουν να καλλιεργούν συλλογικό πνεύμα και επικοινωνία ανάμεσα στους χορευτές διαφορετικών καταγωγών, οι οποίοι χορεύοντας εκφράζουν την ηθική συλλογική συνείδηση της πληθυσμιακής κοινωνικής ομάδας από την οποία προέρχονται (Μαλκογιώργος & Μαυροβουνιώτης, 1997).

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παραπάνω μελέτη μπορεί να διαπιστώσει κανείς την πλούσια πολιτιστική και πολιτισμική ανάπτυξη της πόλης της Κοζάνης αλλά και των χωριών που ανήκουν στο Δήμο Κοζάνης από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα, καθώς και την ταυτόχρονη εθελοντική συμμετοχή των υποκειμένων προκειμένου να αναδειχθεί η προσπάθεια διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από κοινές δράσεις που περιλαμβάνουν και την αναβίωση των εθιμικών δρώμενων. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και επεξεργάστηκαν, διακρίνονται σε ποσοτικά και ποιοτικά και μπορούν να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα ανοίγοντας το δρόμο για νέες πρακτικές που αφορούν στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της περιοχής των επόμενων δεκαετιών.

Σχετικά με τα ποσοτικά δεδομένα της έρευνας, η προσπάθεια ξεκίνησε με την ποσοτική καταγραφή όλων των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης και την ταξινόμησή τους στις αντίστοιχες αντιπροσωπευτικές κατηγορίες, για να καταλήξει έπειτα στην καταγραφή, στην ταξινόμηση και στην κατηγοριοποίηση μόνο των πολιτιστικών συλλόγων που διαθέτουν χορευτικά τμήματα εκμάθησης ελληνικών παραδοσιακών χορών, καθώς και τμήματα διοργάνωσης των πιο γνωστών εθιμικών δρώμενων της περιοχής. Καταγράφηκαν η χρονολογία ίδρυσής τους, το είδος των παραδοσιακών χορών που διδάσκονται (τοπικοί, πανελλήνιοι), τα ονόματα των χοροδιδασκάλων με την ιδιότητά τους (Καθηγητές Φυσικής Αγωγής ή εμπειρικοί), καθώς και τα ονόματα των πληροφοριοδοτών.

Από την καταγραφή, λοιπόν, προκύπτει ότι στο Δήμο Κοζάνης είναι καταγεγραμμένοι εκατόν πέντε (105) πολιτιστικοί σύλλογοι διαφορετικών θεματικών κατηγοριών. Πιο συγκεκριμένα, μέσα στην πόλη της Κοζάνης καταγράφονται δέκα (10) θεατρικοί σύλλογοι, έξι (6) φυσιολατρικοί, επτά (7) σύλλογοι τέχνης και κινηματογράφου, τρεις (3) χορωδίες, οχτώ (8) πολιτιστικοί σύλλογοι που περιλαμβάνουν χορευτικά τμήματα εκμάθησης τοπικών αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών, δεκαπέντε (15) σύλλογοι με χορευτικά τμήματα που διοργανώνουν τους Φανούς στην Κοζανίτικη Αποκριά, και δέκα (10) εθνοτοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι με χορευτικά τμήματα. Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Κοζάνης καταγράφονται σαράντα έξι (46) πολιτιστικοί σύλλογοι που περιλαμβάνουν, επίσης, χορευτικά τμήματα εκμάθησης τοπικών αλλά και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών.

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι με χορευτικά τμήματα, μέσα στην πόλη της Κοζάνης, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) στους συλλόγους με πλούσια πολιτιστική δράση και με πληθώρα χορευτικών τμημάτων, β) στους συλλόγους των Φανών με χορευτικά τμήματα που δραστηριοποιούνται κυρίως

κατά τη διάρκεια της Κοζανίτικης Αποκριάς με την αναβίωση των αποκριάτικων εθίμων και γ) στους εθνοτοπικούς συλλόγους, που σκοπό έχουν την ενίσχυση της «εθνοτοπικής» ταυτότητας, η οποία χαρακτηρίζει πληθυσμιακές ομάδες που εγκατέλειψαν τον τόπο καταγωγής τους χωρίς τη δυνατότητα μαζικής επιστροφής σ' αυτόν (Βεργέτη, 1993).

Αξίζει, πάντως, να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε δύο από τους πιο γνωστούς και πιο ιστορικούς συλλόγους της πόλης, τον Σύνδεσμο Γραμμάτων κ' Τεχνών με το Ιστορικό, Λαογραφικό κ' Φυσικής Ιστορίας Μουσείο της Κοζάνης, με τα περισσότερα χορευτικά τμήματα τοπικών και πανελλήνιων χορών και με έτος ίδρυσης το 1968, αλλά και την Εύξεινο Λέσχη Κοζάνης με τη Στέγη Ποντιακού Πολιτισμού και με κατεξοχήν ποντιακά χορευτικά τμήματα από το 1956. Και οι δύο σύλλογοι διανύουν μια μακρόχρονη πορεία εξαιρετικής πολιτιστικής και κοινωνικής δράσης καθώς είναι δύο από τους πιο μεγάλους και πιο παλιούς συλλόγους της πόλης.

Διαπιστώθηκε, λοιπόν, ότι οι περισσότεροι σύλλογοι της πόλης της Κοζάνης που διαθέτουν χορευτικά τμήματα εκμάθησης τοπικών και πανελλήνιων παραδοσιακών χορών ιδρύθηκαν από το 2000 και μετά, ενώ οι σύλλογοι που είναι ταυτόχρονα και Φανοί λειτούργησαν επίσημα με καταστατικό από τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Οι περισσότεροι εθνοτοπικοί σύλλογοι της πόλης καθώς και οι σύλλογοι των χωριών του Δήμου Κοζάνης ιδρύθηκαν κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά, εκτός από δύο, το σύλλογο Σαμαριναίων και το σύλλογο Βοϊωτών που είναι οι πιο παλιοί και ιδρύθηκαν το 1925 και το 1961 αντίστοιχα. Σ' αυτό συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό η εσωτερική μετανάστευση τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες που οφειλόταν σε οικονομικούς και εξωοικονομικούς παράγοντες άμεσα συνυφασμένους με τις ιστορικές συγκυρίες, αλλά και τις ατομικές και οικογενειακές στρατηγικές που οδηγούσαν στην αστικοποίηση, εντάσσοντας τα υποκείμενα της εσωτερικής μετανάστευσης σε νέες κοινωνικές και πολιτισμικές ιεραρχήσεις, οι οποίες οδηγούσαν στην οικοδόμηση μιας νέας ταυτότητας σ' ένα νέο αστικό περιβάλλον (Γεωργικοπούλου, 2020). Επίσης, όπως αναφέρει η Λιόντου (2010), το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 αμέσως μετά την μεταπολίτευση, χαρακτηρίζεται από την κατακόρυφη αύξηση σωματείων και πολιτιστικών συλλόγων, των οποίων τη σύσταση απαγόρευε τα προηγούμενα χρόνια το καθεστώς της Δικτατορίας, το οποίο και θεωρούσε τις συσσωματώσεις ατόμων εστίες αντίδρασης.

Γεγονός πάντως είναι, ότι στην καταγραφή των θεματικών κατηγοριών των πολιτιστικών συλλόγων βοήθησε η παράθεση των κυριοτέρων άρθρων των καταστατικών τους και ιδιαίτερα το καταστατικό του πολιτιστικού συλλόγου και Φανού Κρεβατάκια της πόλης της Κοζάνης, το οποίο

χρησιμοποιήθηκε και λειτούργησε στην παρούσα εργασία ως δείγμα όλων των καταστατικών. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τα άρθρα των καταστατικών μπορεί κανείς να μάθει το έτος ίδρυσης, την επωνυμία του συλλόγου, τους σκοπούς και τους στόχους του, τις αρμοδιότητες, τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των προέδρων και των μελών του, τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών για την ανάδειξη του νέου διοικητικού συμβουλίου καθώς και τα ονόματα των ιδρυτικών μελών με τις υπογραφές τους. Επιπλέον, μέσα από τη ρύθμιση σημαντικών θεμάτων των καταστατικών, όπως η επωνυμία, οι σκοποί, τα σύμβολα, οι ιδιότητες, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μελών, συντελείται η κατηγοριοποίηση, η κατάταξη και η ταξινόμηση των πολιτιστικών συλλόγων σε θεματικές κατηγορίες (Κουλούρη, 1997: 160, 161). Σύμφωνα με την έρευνα, πάντως, τα καταστατικά των συλλόγων που εξετάστηκαν είχαν την ίδια περίπου δομή και τα ίδια χαρακτηριστικά. Όπως επισημαίνει η Κουλούρη (1997), αυτό πρέπει να συμβαίνει, επειδή η αναγκαστική ομοιογένεια των καταστατικών, προσδίδει στους συλλόγους στοιχειώδη εγγύηση δημοκρατικής λειτουργίας με αποτέλεσμα οι αρχές να εγκρίνουν τη λειτουργία τους.

Στα ποιοτικά στοιχεία της έρευνας, που αναδεικνύουν την πολυμορφία της πολιτιστικής παράδοσης του Δήμου Κοζάνης, συμπεριλαμβάνεται και η καταγραφή των τριών σπουδαιότερων εθιμικών δρώμενων της περιοχής. Σύμφωνα με την παραπάνω αναλυτική περιγραφή των δρώμενων, για το αποκριάτικο εθιμικό δρώμενο των Φανών προετοιμάζονται οι πολιτιστικοί σύλλογοι «Φανοί» της Κοζάνης και για το εθιμικό δρώμενο των Λαζαρίνων οι πολιτιστικοί σύλλογοι α) Καισαρειάς και Λευκοπηγής από τη δημοτική ενότητα Κοζάνης, β) Αιανής και Ροδιανής από τη δημοτική ενότητα Αιανής και γ) Κρόκου και Άνω- Κάτω Κώμης από τη δημοτική ενότητα Ελίμειας. Τέλος, για το ποντιακό εθιμικό δρώμενο των Μωμόγερων οι πολιτιστικοί σύλλογοι Αλωνακίων, Πρωτοχωρίου και Σκήτης από τη δημοτική ενότητα Κοζάνης και οι πολιτιστικοί σύλλογοι Τετραλόφου, Αγίου Δημητρίου- Ρυακίου από τη δημοτική ενότητα Ελλησπόντου.

Μπορεί λοιπόν να διακρίνει κανείς μέσα απ' αυτά τα έθιμα τρεις πληθυσμιακές κατηγορίες που αναφέρονται στην καταγωγή: α) ντόπιων Κοζανιτών, β) ντόπιων κατοίκων των περιοχών Τσιαρτσιαμπά και γ) Μικρασιατών και Ποντίων προσφύγων που κατοικούν στην περιοχή από τη Μικρασιατική καταστροφή και μετά. Η ανάλυση των τριών δρώμενων είχε ως σκοπό την ανάδειξη των ταυτοτήτων που δημιουργούνται καθώς και των μορφών, των τόπων και των συχνοτήτων της αστικής κοινωνικότητας που αναπαράγονται με τη βοήθεια των πολιτιστικών συλλόγων. Πράγματι, μέσα από την έρευνα μπορεί κανείς να συμπεράνει το γεγονός ότι τα δρώμενα και η πραγματοποίησή τους μέσα από τους πολιτιστικούς συλλόγους συνέβαλαν στη συνέχεια της

πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, στην ομογενοποίηση του πληθυσμού, γηγενών και προσφύγων, αλλά και στη μεγάλη διάχυση και απήχηση τόσο των νέων όσο και των μεγαλύτερων στην ενασχόλησή τους με τα πολιτιστικά και την παράδοση της περιοχής, επηρεάζοντας τις μορφές της δημόσιας κοινωνικότητας.

Αξιοσημείωτο πάντως είναι το γεγονός, ότι για την καταγραφή των πολιτιστικών συλλόγων του Δήμου Κοζάνης, αλλά και για τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τα δρώμενα, εκτός από τη γραπτή πηγή της λίστας με όλους τους συλλόγους που παραχωρήθηκε από την ομώνυμη Περιφέρεια, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι προφορικές μαρτυρίες που βοήθησαν στον τρόπο συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας των συλλόγων, αλλά και στη διασταύρωση των ευρημάτων με άλλες ερευνητικές πηγές. Επίσης, βοήθησαν στην κατανόηση των τρόπων με τους οποίους τα μέλη ενός πολιτιστικού συλλόγου βίωσαν και βιώνουν σημαντικά γεγονότα της πολιτιστικής ζωής του τόπου, τα οποία και αναπλάθουν, συμβάλλοντας έτσι στη συγκρότηση μιας αναπαράστασης της ιστορίας που βασίζεται στα βιώματα και στις προσωπικές τους ερμηνείες. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι οι δράσεις που αναλαμβάνουν τα μέλη αλλά και οι αντιλήψεις και οι αξίες που υιοθετούν, συναρτώνται άμεσα με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός συλλόγου (Ράπτης, 2021).

Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι σε όλους τους συλλόγους της πόλης της Κοζάνης εργάζονται επαγγελματίες χοροδιδάσκαλοι για την εκμάθηση των ελληνικών παραδοσιακών χορών. Απ' αυτούς οι δεκαπέντε είναι επαγγελματίες εμπειρικοί χορευτές και οι εννιά είναι Καθηγητές Φυσικής Αγωγής, εκ των οποίων οι πέντε έχουν ειδικότητα ελληνικών παραδοσιακών χορών από τα ΤΕΦΑΑ. Πιο συγκεκριμένα, οι ποντιακοί και οι εθνοτοπικοί σύλλογοι της πόλης λειτουργούν τα χορευτικά τους τμήματα κυρίως με εμπειρικούς χοροδιδασκάλους, ενώ οι περισσότεροι σύλλογοι των Φανών απασχολούν για τον ίδιο λόγο καθηγητές Φυσικής Αγωγής.

Οι χοροδιδάσκαλοι που δραστηριοποιούνται στους πολιτιστικούς συλλόγους των χωριών είναι δεκαέξι στον αριθμό. Οι επτά είναι επαγγελματίες εμπειρικοί χορευτές και οι άλλοι εννιά είναι Καθηγητές Φυσικής Αγωγής, εκ των οποίων οι δύο έχουν ειδικότητα ελληνικών παραδοσιακών χορών. Σύμφωνα με τις προφορικές μαρτυρίες των μελών των συλλόγων το ποσοστό των Καθηγητών Φυσικής Αγωγής που είχαν αρχίσει να δραστηριοποιούνται ως χοροδιδάσκαλοι αυξήθηκε την εποχή της Μεταπολίτευσης και ιδιαίτερα στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και του 1990 μετά και την ίδρυση των ΤΕΦΑΑ το 1982. Μέχρι τότε, χοροδιδάσκαλοι ήταν κυρίως εμπειρικοί χορευτές και λάτρεις της παράδοσης. Να σημειωθεί, πάντως ότι το ποσοστό των εμπειρικών χοροδιδασκάλων παραμένει επίσης μεγάλο στην περιοχή, ακόμη και σήμερα, παρ' ότι υπάρχουν αρκετοί χοροδιδάσκαλοι απόφοιτοι των ΤΕΦΑΑ. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι αρκετοί

χοροδιδάσκαλοι δραστηριοποιούνται σε περισσότερους από έναν πολιτιστικούς συλλόγους και μέσα στην πόλη αλλά και στα χωριά του Δήμου Κοζάνης

Οι παραδοσιακοί χοροί που διδάσκονται στους συλλόγους της πόλης και των χωριών είναι κυρίως τοπικοί κοζανίτικοι αλλά και πανελλήνιοι, ενώ σε όλους τους ποντιακούς συλλόγους οι χοροί που διδάσκονται είναι αποκλειστικά ποντιακοί. Το ίδιο ισχύει και για τον μοναδικό κρητικό σύλλογο της πόλης. Στους εθνοτοπικούς συλλόγους διδάσκονται τοπικοί κοζανίτικοι και πανελλήνιοι χοροί και κυρίως χοροί του τόπου καταγωγής του κάθε συλλόγου, οι οποίοι και παρουσιάζονται αποκλειστικά στις εκδηλώσεις.

Όπως προαναφέρθηκε, τα ποιοτικά αυτά δεδομένα που αναδεικνύουν την πολυμορφία της πολιτιστικής παράδοσης του Δήμου Κοζάνης συλλέχθηκαν έπειτα από άμεση επικοινωνία με διάφορους πληροφοριοδότες που άσκησαν καθήκοντα στα Δ.Σ. των συλλόγων ή που ασκούν ακόμη και σήμερα και είναι εν ενεργεία χοροδιδάσκαλοι, ή είναι απλά ενεργά μέλη των συλλόγων. Ο εντοπισμός τους ήταν σχετικά εύκολος, εκτός από κάποιες περιπτώσεις στις οποίες υπήρχε αλλαγή διοικητικού συμβουλίου και χρειάστηκε περισσότερος χρόνος για να βρεθούν τα νέα μέλη και να δώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες. Η προθυμία των μελών των συλλόγων στο να συλλεχθούν τα απαιτούμενα στοιχεία της έρευνας ήταν έκδηλη κι αξιοσημείωτη. Μέσα από τις άτυπες αυτές συζητήσεις συγκεντρώθηκαν αρκετά δεδομένα, τα οποία αφού καταγράφηκαν στη συνέχεια αξιολογήθηκαν και ερμηνεύτηκαν ανάλογα.

Μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες των μελών των συλλόγων, λοιπόν, διαπιστώνεται ότι οι πολιτιστικοί σύλλογοι συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη μελέτη της τοπικής ιστορίας και παράλληλα μέσα από την καταγραφή των χαρακτηριστικών τους επιτυγχάνεται ο εντοπισμός ταυτοτήτων και κοινοτήτων με ιδιαίτερο πολιτισμικό και κοινωνικό φορτίο, καθώς και οι ιδεολογικές αντιλήψεις, οι θέσεις και οι σχέσεις εγγύτητας και συνεργασίας ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνίας. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει η Κουλούρη (2015), η προφορική ιστορία μπορεί να εντοπίσει κοινωνικές αλλαγές, ιδεολογικές ταυτότητες των συλλόγων, τις σχέσεις των συλλόγων με την εκάστοτε κυβερνητική εξουσία αλλά και μορφές της αστικής κοινωνικότητας. Επίσης, μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες των μελών των συλλόγων αθλητικών ή πολιτιστικών, μπορεί κανείς να διακρίνει τις συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνίας καθώς και τα στοιχεία πολιτισμικής αλλαγής των αθλητικών και πολιτισμικών πρακτικών από χρονιά σε χρονιά (Ζαϊμάκης, 2010). Χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων των παραπάνω, θεωρείται, σύμφωνα με την καταγραφή που έγινε, η αλματώδης αύξηση των πολιτιστικών συλλόγων στην πόλη της Κοζάνης στις αρχές του 2000 και καθ' όλη τη δεκαετία, εξαιτίας της εισαγωγής νέων εκδηλώσεων και αναπροσαρμογής

των παλιών, των νέων δημογραφικών συνθηκών αλλά και λόγω του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης και ιδιαίτερα για τα δρώμενα της Κοζανίτικης Αποκριάς. Σ' αυτό συνετέλεσε και η τότε δημοτική αρχή που στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 αύξησε σημαντικά το επίπεδο οργάνωσης όλων των εκδηλώσεων και υλοποίησε μια σειρά από καινοτομίες όπως α) η χρηματοδότηση των συλλόγων και ιδιαίτερα των συλλόγων των Φανών και β) η μεγάλη προβολή του εορτασμού της Αποκριάς μέσω των ΜΜΕ που είχε ως αποτέλεσμα το αυξημένο ενδιαφέρον των κατοίκων της Κοζάνης για τα πολιτιστικά και τη μαζική συμμετοχή τους σ' όλες τις εκδηλώσεις ανεξαρτήτως ηλικίας και ενδιαφερόντων (Μόμτσιου, 2000: 34). Ο κοινωνικός, πολιτιστικός και αναπτυξιακός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, λοιπόν, σε συνδυασμό με τη συλλογικότητα, την εθελοντική προσφορά και το μεράκι του πληθυσμού έπαιξαν καθοριστικό ρόλο και στη συνέχιση των εθίμων αλλά και στη δημιουργία νέων συλλόγων (Μήλιου, 2021). Επιπλέον, μετά το 2000, η αύξηση του πληθυσμού της πόλης της Κοζάνης με εσωτερικές μεταναστεύσεις από την ύπαιθρο στην πόλη, οι δημογραφικές μεταβολές που ακολούθησαν, η οικονομική ευμάρεια της εποχής, αλλά και η αναζήτηση νέων τρόπων πολιτιστικής έκφρασης και διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, αποτέλεσαν τους σημαντικότερους λόγους για την ίδρυση νέων συλλόγων.

Δυστυχώς, η οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα μετά το 2009 επηρέασε σημαντικά τις δράσεις των συλλόγων με αποτέλεσμα οι τελευταίες να έχουν περιοριστεί αισθητά στις απολύτως αναγκαίες. Τα δυσβάσταχτα οικονομικά προβλήματα που είχαν ν' αντιμετωπίσουν οι σύλλογοι σε συνδυασμό με τις πολύπλευρες μορφές ψυχαγωγίας των τελευταίων ετών αλλά και της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου των μελών τους, οδήγησαν στον περιορισμό των πολυποίκιλων δράσεών τους. Ενθαρρυντικό στοιχείο, βέβαια, μέσα σε όλη την οικονομική δυσχέρεια ήταν η ίδρυση δέκα νέων πολιτιστικών συλλόγων από το 2010 μέχρι και το 2022 και πιο συγκεκριμένα έξι συλλόγων μέσα στην πόλη της Κοζάνης και τεσσάρων στα χωριά των δημοτικών διαμερισμάτων του Δήμου, οι οποίοι ενάντια στις δυσκολίες της εποχής, ξεκίνησαν την πολιτιστική τους δράση με μεγάλο ενδιαφέρον για τη συνέχιση της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ένας άλλος πολύ σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε τα τελευταία δύο χρόνια στην αποδιοργάνωση των περισσότερων συλλόγων, αλλά και στην παύση της λειτουργίας των χορευτικών τμημάτων τους και των καθιερωμένων δράσεών τους, αποτέλεσε η πανδημία covid-19 που έπληξε σημαντικά τα οικονομικά των συλλόγων και οδήγησε σε αδράνεια αρκετούς απ' αυτούς μέχρι και σήμερα.

Για το λόγο αυτό, οι ανάλογες ενέργειες και η λήψη μέτρων διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, κάτω από απρόβλεπτες και αντίξοες συνθήκες θα πρέπει να θεωρούνται πρωταρχικής σημασίας διαχρονικά, τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και από την πλευρά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Κατά συνέπεια να μπορούν πάντα οι πολιτιστικοί σύλλογοι να διαφυλάττουν τη δομή και τον τρόπο τέλεσης των εθιμικών δρώμενων που θεωρούνται πολύ σημαντικά για τη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας της τοπικής κοινωνίας, όχι μόνο της Κοζάνης, αλλά και άλλων τοπικών κοινωνιών πανελλαδικά. Σ' αυτό θα βοηθούσε και μια νέα έρευνα για την μετά covid-19 εποχή που θα έδινε σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τις συνέπειες που δημιουργήθηκαν από την αδράνεια των συλλόγων κατά τα δύο τελευταία έτη λόγω της πανδημίας, δίνοντας εποικοδομητικές προτάσεις και λύσεις.

Η παραπάνω ερευνητική εργασία, λοιπόν, με την καταγραφή των πολιτιστικών συλλόγων, των παραδοσιακών χορών και των εθιμικών δρώμενων του Δήμου Κοζάνης μπορεί να πληροφορήσει τον αναγνώστη σχετικά με την ετερότητα του κάθε συλλόγου, τις πολλαπλές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών του μέσα από τους ρόλους τους, καθώς και τις διαδικασίες οργάνωσης που επιτελούνται προκειμένου να υλοποιηθούν τα πολιτιστικά δρώμενα και οι προγραμματισμένες δράσεις. Επίσης, η έρευνα μπορεί να βοηθήσει στο να αντιληφτεί κανείς τη μεγάλη αγάπη του πληθυσμού του Δήμου Κοζάνης για τον πολιτισμό και τους συλλόγους, ενός πληθυσμού που επιθυμεί να διαφυλάξει την τοπική πολιτισμική ταυτότητά του και να προβάλλει τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του αναπροσαρμόζοντάς τα στο σύγχρονο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον, συμβάλλοντας έτσι στην όσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τον σύγχρονο πολιτισμό. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι η παράδοση θεωρείται από το λαό του Δήμου Κοζάνης συνέχεια της ιστορίας του, αλλά και το αδιόρατο συλλογικό προϊόν της ύπαρξής του. Απόδειξη των παραπάνω αποτελεί το γεγονός ότι κάθε χωριό του Δήμου αλλά και κάθε γειτονιά και συνοικία της πόλης της Κοζάνης έχει το δικό της πολιτιστικό σύλλογο.

Ολοκληρώνοντας, η κάθε προσπάθεια, διατήρησης της πολιτιστικής πολυμορφίας της περιοχής στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μέσω των πολιτιστικών συλλόγων και των εθελοντικών συσσωματώσεων θεωρείται εξέχουσας σημασίας από τους Κοζανίτες, καθώς συμβάλλει σημαντικά στην πολιτισμική αφύπνιση του λαού αλλά και στην ενσωμάτωση των παραδοσιακών πολιτιστικών αξιών στις νέες συνθήκες και αξίες που διαμορφώνει καθημερινά η σύγχρονη πραγματικότητα.

Βιβλιογραφία

Αβδελά, Ε.(2015). «Εισαγωγή: Συλλογική δράση και παραγωγή δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα». Στο Έ. Αβδελά, Χ. Εξερτζόγλου & Χ. Λυριντζής (επιμ.). *Μορφές δημόσιας κοινωνικότητας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης. σσ. 11-38.

Αικατερινίδης, Γ.(1997). *Γιορτές και δρώμενα στο Νομό Δράμας*. Δράμα: Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Δράμας.

Ανδριώτης, Ν. (2020). *Πρόσφυγες στην Ελλάδα 1821-1940: άφιξη, περίθαλψη και αποκατάσταση*. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία.

Απατσίδης, Θ.(2005). *Μωμογέρα, το λαϊκό παραδοσιακό δρώμενο «Κοτσαμάνια» στο Καρυοχώρι*. Καρυοχώρι: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης.

Βαβρίτσας, Ν.(1997). *Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί*. Θεσσαλονίκη: Σημειώσεις για την ειδικότητα των Παραδοσιακών Χορών του Τ.Ε.Φ.Α.Α. του Α.Π.Θ.

Βεργέτη, Μ. (1993). *Εθνοτοπική Ταυτότητα. Η περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου*. (Διδακτορική Διατριβή). Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Αθήνα.

Γεωργικοπούλου, Α.(2020). *Η εσωτερική μετανάστευση τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες (1949-1967): ο λόγος του Τύπου και οι κρατικές πολιτικές*. (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. « Κατεύθυνση Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία». Αθήνα.

Γιωλιτζόγλου, Χ. (2019). *Προσφυγικές κοινότητες από τη Μικρά Ασία στη Μακεδονία: Η διατήρηση της τουρκοφωνίας*. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών – Π.Μ.Σ. «Γλωσσολογία Ν.Α. Μεσογείου». Ρόδος.

Δήμας, Η. (2000). «Κοινωνικός μετασχηματισμός και ελληνικός παραδοσιακός χορός». Στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού. Σέρρες, 15-17 Οκτωβρίου 1999. *Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα*. Σέρρες: Δήμος Σερρών.

Δήμος Κοζάνης, Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού,
<https://cityofkozani.gov.gr/demotike-enoteta-kozanes> (14/11/2022).

Ευαγγελοπούλου, Δ. (2017). *Αιανή, Αρχαιότητα και Αρχαιολογικά Ευρήματα* (Πτυχιακή εργασία). Παιδαγωγική σχολή Φλώρινας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Νηπιαγωγών, Φλώρινα.

Ζαϊμάκης, Γ. (2010). *Εργοτέλης 1929-2009: Ψηφίδες της αθλητικής και κοινωνικής ιστορίας ενός φιλοπρόοδου σωματείου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη, Γ. (1997). «Κοζάνη, μία αρχαία πόλη». Στο Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου . Κοζάνη, Σεπτέμβριος 1993. *Η Κοζάνη και η περιοχή της, Ιστορία-Πολιτισμός*. Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης, Υπουργείο Πολιτισμού.

Καραπάτσιου, Σ. (2017). *Μελέτη και καταγραφή του λαογραφικού μουσείου Κοζάνης. Μια εκπαιδευτική προσέγγιση*. (Πτυχιακή εργασία). Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Νηπιαγωγών. Φλώρινα.

Καλεντερίδης, Σ. (2004). *«Κοζάνη» Στην αγκαλιά των βουνών*. Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων.

Καλλιανιώτης, Α. (2000). *Οι αρχές της αντίστασης στη Δυτική Μακεδονία (1941-1943)*. (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Φιλοσοφική Σχολή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Θεσσαλονίκη.

Καλλιανιώτης, Α. (2014). «Μεσοπόλεμος, Κατοχή και Εμφύλιος στην Περιοχή Κοζάνης». Στο Στο Χ. Καρανάσιος, Κ. Ντίνας, Δ. Μυλωνάς & Δ. Σκρέκας (επιμ.). *Κοζάνη, 600 χρόνια Ιστορίας «Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης» Πρακτικά Β' Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας Κοζάνη 27-30 Σεπτεμβρίου 2012, 100^η επέτειος της απελευθέρωσης της Κοζάνης*. Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης, Οργανισμός Αθλητισμού, Πολιτισμού και Νεολαίας.

Κοροσίδης, Α. (2005). «Η Τυπολογία των Νεότερων Χρόνων». Στο Θ. Απατσίδης. *Μωμογέρα, το λαϊκό παραδοσιακό δρώμενο «Κοτσαμάνια» στο Καρυοχώρι*. Καρυοχώρι: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης.

Κουλούρη, Χ. (1997). *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: Γυμναστικά και αθλητικά σωματεία 1870-1922*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας (Ι.Α.ΕΝ).

Κουλούρη, Χ. (2015). «Η ιστορία του ελληνικού αθλητισμού: Σπορ, φυσική αγωγή και Ολυμπιακοί Αγώνες». Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ε. Φουρναράκη (επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα: Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης, <https://mouseio-kozanis.gr/syndesmos-grammaton> (14/11/2022).

Λεβεντάκης, Χ. (2002). *Υποδειγματικές διδασκαλίες ημερησίων μαθημάτων Φυσικής Αγωγής στο Δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΛΤΟ.

Λιόντου, Ν. (2010). *Πολιτιστικοί Σύλλογοι, λαογραφικές συλλογές και λαογραφικά μουσεία στο Νομό Έβρου* (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Δ.Π.Μ.Σ. «Μουσειολογίας». Θεσσαλονίκη.

Μαλκογιώργος, Α., Μαυροβουνιώτης, Φ. (1997). *Ελληνικοί Χοροί*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Υπηρεσία Δημοσιευμάτων.

Μάργαρη, Ζ. (2014). «Λαϊκά Δρώμενα στην Κοζάνη και την περιοχή Τσιαρτσιαμπά. Τελεστική (ανα) συγκρότηση, (ανα) διαπραγμάτευση και (ανα) δήλωση των τοπικών κοινοτήτων». Στο Χ. Καρανάσιος, Κ. Ντίνας, Δ. Μυλωνάς & Δ. Σκρέκας (επιμ.). *Κοζάνη, 600 χρόνια Ιστορίας «Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης» Πρακτικά Β' Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας Κοζάνη 27-30 Σεπτεμβρίου 2012, 100^η επέτειος της απελευθέρωσης της Κοζάνης*. Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης, Οργανισμός Αθλητισμού, Πολιτισμού και Νεολαίας.

Μήλιου, Α. (2021). *Τα λαϊκά δρώμενα, έκφραση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι Φανοί της Κοζάνης, ένα αποκριάτικο έθιμο*. (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων». Πάτρα.

Μηλιώκας, Α. (2005). *Κοζάνη. Κατά Δήμο καταγραφή του πολιτιστικού γίνεσθαι . Ήθη, έθιμα, εορτές, δρώμενα, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους*. (Αδημοσίευτη Πτυχιακή εργασία). Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Κατεύθυνση ελληνικής παραδοσιακής (Δημοτικής Μουσικής). Θεσσαλονίκη.

Mauss, M. (2004). «Οι τεχνικές του σώματος». Στο Μ. Mauss. *Κοινωνιολογία και ανθρωπολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού πρώτου, σσ. 185-223.

Παπαδοπούλου, Σ., Γιακουστίδης, Α., Παναγιώτου, Α., Ζαχάρης, Ε. (2000).

«Συσχέτιση των χαρακτηριστικών του παραδοσιακού χορού με τη λαϊκή ταυτότητα». Στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού. Σέρρες, 15-17 Οκτωβρίου 1999. *Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα*. Σέρρες: Δήμος Σερρών.

Παυλός, Κ. (2000). *Η συνοίκηση της Κόζιανης (Κοζάνης) 1350-1800*. Κοζάνη: Εκδόσεις Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης.

Πελαγίδης, Ε. (1997). Κοινωνικοί και οικονομικοί μετασχηματισμοί στην επαρχία και στο Νομό Κοζάνης μετά την εγκατάσταση των προσφύγων (1923-1930). Στο Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου. Κοζάνη, Σεπτέμβριος 1993. *Η Κοζάνη και η περιοχή της, Ιστορία – Πολιτισμός*. Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης Υπουργείο Πολιτισμού.

Πελαγίδης, Ε. (2019). *Μακεδονία, Κιβωτός των ξεριζωμένων Ελλήνων (1913-1930)*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σταμούλη.

Ράπτης, Β. (2021). *Πολιτιστικοί Σύλλογοι και φορείς των Ιωαννίνων: Διαχείριση του παρελθόντος, εθνοτοπικές και πολιτισμικές ταυτότητες (Από τον 20^ο Αιώνα μέχρι σήμερα)*. (Διδακτορική Διατριβή). Φιλοσοφική Σχολή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας. Ιωάννινα.

Σιαμπανόπουλος, Κ. (1973). *Οι Λαζαρίνες*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Σιαμπανόπουλος, Κ. (2006). *Δυτικομακεδονικά Γράμματα. Περιοδικό σύγγραμμα των απανταχού Δυτικομακεδόνων. Ιστορία-Λαογραφία-Γράμματα-Τέχνη στη Δυτική Μακεδονία*. Κοζάνη: Σύνδεσμος Γραμμάτων & Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Σιδηροπούλου, Σ. (2016). *Η συμβολή των πολιτιστικών δρώμενων στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής: Το «Αποκριάτικο Καρναβάλι» της Κοζάνης και η διερεύνηση της δυναμικής του.*

(Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. «Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων». Πάτρα.

Σιώζου, Γ.(1996). *Λαογραφική μελέτη του Κρόκου Κοζάνης, Ήθη και έθιμα για κάθε μήνα χωριστά.* Κοζάνη: Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας».

Σταμουλά, Σ.(2022). *Οι τεχνικές του σώματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και η ένταξή τους στο πεδίο του ελληνικού παραδοσιακού χορού.* (Αδημοσίευτη 1^η μικρή γραπτή εργασία ΑΣΚ62). Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. «Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία». Πάτρα.

Τσικριτζή-Μόμτσιου, Μ. (2000). *Αποκριά στην Κοζάνη, Από μέσα απ' το χορό.* Κοζάνη: Εκδόσεις Δήμος Κοζάνης, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού (ΔΕΠΑΚ).

Τσιμοπούλου, Π. & Τσιμοπούλου, Α. (2000). «Η εξέλιξη του ελληνικού χορού ως μέσο έκφρασης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα». Στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού. Σέρρες, 15-17 Οκτωβρίου 1999. *Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα.* Σέρρες: Δήμος Σερρών.

Τσιτίνη, Χ. (2019). *Ο ρόλος των Πολιτιστικών Συλλόγων στις μικρές κοινωνίες και η συμβολή τους στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Η περίπτωση της λουτρόπολης των Καμένων Βούρλων.* (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων». Πάτρα.

Τυροβολά, Β. (2001). *Ο ελληνικός χορός, Μια διαφορετική προσέγγιση.* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Φιλίππου, Φ. (2000). «Ο ελληνικός λαϊκός χορός και η σχέση του με τους χορευτικούς συλλόγους». Στο Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Λαϊκού Πολιτισμού. Σέρρες, 15-17 Οκτωβρίου 1999. *Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα*. Σέρρες: Δήμος Σερρών.

Χαμηλάκης, Ι. & Αγγελιδάκη, Μ. (2000). *100 Ημερήσια προγράμματα Φυσικής Αγωγής για τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού*. Αθήνα: Εκδόσεις Αθλότυπο.

Χωριανοπούλου, Μ. (2021). *Πολιτιστικοί σύλλογοι και ο ρόλος τους στην ανάπτυξη του Πολιτιστικού Κεφαλαίου. Η περίπτωση του πολιτιστικού συλλόγου Κορωνίδας Νάξου*. (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Π.Μ.Σ. «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων». Πάτρα.

UNESCO- Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά (n.d.). Διαθέσιμο στο <https://ayla.culture.gr/UNESCO> (12/12/2022).

Παράρτημα 1

Τραγούδια των Φανών

Πηγή: Μόμτσιου Μ. (2000).

Τραγούδι της Αγάπης

« Τα λιβάδια πρασινίζουν»

Τα λιβά- μωρή Διαμάντου

Τα λιβάδια πρασινίζουν

Και τα μάτια μου δακρύζουν

Για της χήρας θυγατέρα

Που φορεί τα λιρωμένα

Ρίξτα κάτω τα καημένα

Κι έλα βράδυ μι τ' ιμένα

Να περνάς χαριτωμένα

Τραγούδι κλέφτικο

«Τα μαύρα τα κλεφτόπουλα»

Τα μαύρα τα κλεφτόπουλα

τι στέκουν μαραμένα;

Τα μάρανεν η κλεφτουριά

και στέκουν μαραμένα

Δεν πρέπει 'μεις ν' αλλάζουμε

και άσπρα να φορούμε.

Τον πρώτο μας τον βάρεσαν

τον πήραν το κεφάλι

Στα Γιάννενα τον πάαιναν

Στα μπέικα σαράϊα.

Τραγούδια των Λαζαρίνων

Πηγή: Σιαμπανόπουλου Κ. (1973).

Τραγούδι της Αγάπης

- Κόρη με τα ξανθά μαλλιά και με τα μαύρα μάτια,

Τραγούδι της ξενιτιάς

Σε τούτο το καυκόπουλο θέλω να πω

Κατέβα κάτω κι άνοιξε τις κρυσταλλένιες πόρτες.
Έχω δυο λόγια να σου πω και δυο να σε ρωτήσω;
Κόρη μου, δος μου φίλημα, δος μου και μαύρα μάτια.
- Πώς να σου δώσω φίλημα και πώς και μαύρα μάτια,
Εσύ 'σαι ένα λωλό παιδί και έργατα δεν έχεις...

Πέντ' έξι, κι αν δεν μεθύσω κόρη μου
Κέρνα μ' όσπου να φέξει
Να κάτσω να συλλογιστώ
της ξενιτιάς τα ντέρτια, η ξενιτιά
έχει βάσανα και πίκρες και φαρμάκια.

Τραγούδια των Μωμόγερων

Πηγή: Κοροσίδα Α. (2005).

Ποντιακά Δίστιχα

Τα κάλαντα μωμόερος, τα φώτα μανωμένος,
Εσέν που ές και ξενιτεύ να εν αφορεσμένος.

Οφέτος και τα κάλαντα θ' εφτάμε Μωμογέρια,
Να σαν εκείνον που θα ζει σ' άλλα τα καλοκαίρια.

Τα κάλαντα οι Μωμογέρ' τα φώτα οι ποπάδες,
Ν' αηλί τη μαυρομάναν ατ' που ες έμορφους νηφάδες.

Τα κοτζαμάνια εξέβανε τα φώτα τ' Αϊ- Γιάννη,
Ν' αηλί τη μαυρομάναν ατ' ατά, που κι θ' ανεί.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.